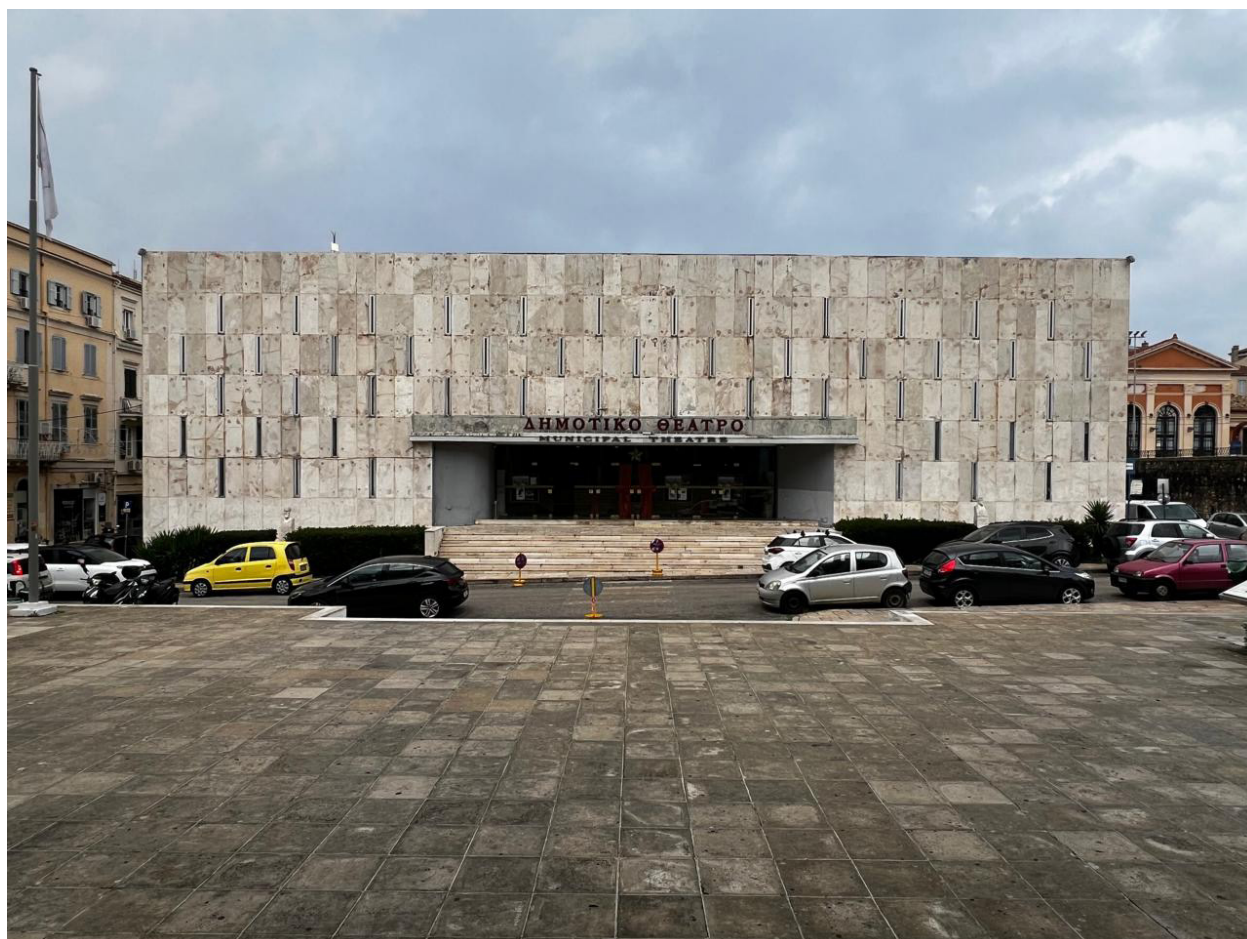

**ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΒΑΥΗΑΥΣ
ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΣ**

ΠΑΡΑΔΟΤΕΑ 1-2-3

Γιάννης Α. Αίσωπος, Αρχιτέκτων,
Καθηγητής Αρχιτεκτονικού & Αστικού Σχεδιασμού Πανεπιστημίου Πατρών

Συνεργάτης:
Θοδωρής Κανταρέλης, Αρχιτέκτων,
Υποψήφιος Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πατρών

10 Δεκεμβρίου 2024

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΗΜΕΙΟ 1: ΤΟ ΝΕΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΒΑΥΗΑΥΣ (NEB) ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ

1.1. Το Bauhaus και η κληρονομιά του Μοντέρνου Κινήματος	4
1.2. Το Νέο Ευρωπαϊκό Bauhaus (NEB), οι αρχές του και έργα αναφοράς	6
1.2.1. Οι 3 αρχές του Νέου Ευρωπαϊκού Bauhaus	6
1.2.2. Έργα αναφοράς του Νέου Ευρωπαϊκού Bauhaus	10
1.3. Αρχιτεκτονική σε ιστορικά ευρωπαϊκά αστικά περιβάλλοντα και έργα αναφοράς	12

ΣΗΜΕΙΟ 2: ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

2.1. Ο αρχιτέκτων του Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας Περικλής Α. Σακελλάριος	18
2.2. Το έργο του Σακελλάριου στην Κέρκυρα	23
2.3. Η αρχιτεκτονική πρόταση για το Δημοτικό Θέατρο Κερκύρας (1962-1974)	25
2.4. Η σημερινή κατάσταση του Δημοτικού Θεάτρου	36

ΣΗΜΕΙΟ 3: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

3.1. Εργαστήρια Διαβούλευσης	41
3.2. Πρώτο Εργαστήριο Διαβούλευσης με φορείς της διοίκησης	42
3.3. Δεύτερο Εργαστήριο Διαβούλευσης με φορείς του πολιτισμού	43
3.4. Ερωτηματολόγια	44
3.5. Ανάλυση απαντήσεων στα Ερωτηματολόγια	48

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	51
---------------	----

1

ΤΟ ΝΕΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΒΑΥΗΑΥΣ (NEB) ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ

1.1. Το Bauhaus και η κληρονομιά του Μοντέρνου Κινήματος

Το μοντέρνο κίνημα στην τέχνη και την αρχιτεκτονική εμφανίζεται ως αποτέλεσμα του συνόλου των σημαντικών κοινωνικών, οικονομικών και πνευματικών αλλαγών και ανακατατάξεων που συντελούνται στον ευρωπαϊκό χώρο ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα. Η βιομηχανική επανάσταση συνδέεται με την ορθολογική οργάνωση της παραγωγής και τη μείωση του κόστους των προϊόντων που όμως οδηγεί στην υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης της εργατικής τάξης.

Μέχρι και την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η αντίδραση στη νέα αυτή συνθήκη περνάει από διάφορες φάσεις. Αρχικά, στην Αγγλία, που προηγείται στις διαδικασίες εκβιομηχάνισης, διαμορφώνονται ιδέες και θέσεις όπως αυτές του John Ruskin για την επιστροφή στις προβιομηχανικές μεθόδους παραγωγής σε μια προσπάθεια αναβάθμισης των συνθηκών διαβίωσης της εργατικής τάξης. Αργότερα, ξεκινά η αφομοίωση της εκβιομηχάνισης μέσω προσπαθειών για την αναβάθμιση της ποιότητας της βιομηχανικής παραγωγής μέσω της εκπαίδευσης και του σχεδιασμού, όπως συμβαίνει με το Jugendstil στη Γερμανία, που σταδιακά οδηγεί σε ένα πνεύμα ολοκληρωτικής ρήξης με το παρελθόν και την παράδοση. Αυτή κορυφώνεται, μεταξύ άλλων, μέσω της Ρωσικής Πρωτοπορίας, του κινήματος στην τέχνη που ακολουθεί την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917.

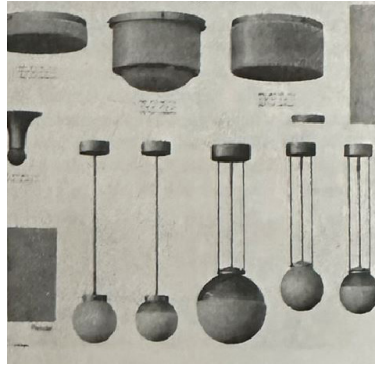
Σε αυτό το μεσοπολεμικό πλαίσιο μεγάλων αναταραχών και ανακατατάξεων, ιδρύεται το 1919 η Σχολή του Bauhaus (Μπάουχαους) στη Βαϊμάρη της Γερμανίας από τον αρχιτέκτονα Walter Gropius (Βάλτερ Γκρόπιους). Στόχος του ήταν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ενσωμάτωση των αξιών και των ιδεολογιών του μοντέρνου κινήματος στην εκπαίδευση του ευρύτερου καλλιτεχνικού χώρου, κάτι που γίνεται αντιληπτό ήδη από την αρχική διακήρυξη με τις αρχές του Bauhaus και το πρόγραμμα σπουδών.

Σε αυτή τη διακήρυξη ο Gropius, ενστερνιζόμενος την άποψη του αρχιτέκτονα Bruno Taut (Μπρούνο Τάουτ) για τη μη ύπαρξη ορίων μεταξύ εφαρμοσμένων τεχνών, γλυπτικής και ζωγραφικής και περί της συνεργασίας όλων των τεχνών με την αρχιτεκτονική, περιέγραψε το όραμά του καλώντας αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, χειροτέχνες και τεχνίτες να ενώσουν τις δυνάμεις τους για την από κοινού δημιουργία του «οικοδομήματος του μέλλοντος». Το Bauhaus θα ήταν όμως κάτι πολύ παραπάνω από μια συγχώνευση των καλών και των εφαρμοσμένων τεχνών. Θα συμφιλίωνε ασύνδετους μέχρι τότε τομείς και δεξιότητες σε έναν κοινό σκοπό, θέτοντας στο επίκεντρο της διδασκαλίας την έννοια του «οικοδομείν» (BAU-en) το οποίο, ταυτόχρονα, χάρη στην κοινωνική, πνευματική, και συμβολική του διάσταση, θα μπορούσε, εν τέλει, να εξαφανίσει τις κοινωνικές ανισότητες, φέρνοντας τον απλό άνθρωπο κοντά στην τέχνη και τη δημιουργική διαδικασία.

Η προσέγγιση αυτή περιγράφεται από την έννοια του «καθολικού έργου τέχνης» (στα γερμανικά Gesamtkunstwerk), που, μαζί με την κοινωνική ενότητα, που το εγχείρημα προσδοκά να επιτύχει, συνοψίζονται και συμβολίζονται από την ξυλογραφία του Lyonel Feininger (Λάιονελ Φάινινγκερ) που εμφανιζόταν στο εξώφυλλο του τετρασέλιδου Μανιφέστο του Bauhaus. Αυτή αποτελεί την αναπαράσταση ενός γοθτικού καθεδρικού ναού με τρεις δέσμες φωτός που αντιπροσωπεύουν τη ζωγραφική, τη γλυπτική, και την

1. Κτίριο Bauhaus, Dessau, 2. Κτίριο Bauhaus, Βερολίνο

3. L. Feininger, Χαρακτικό για το Μανιφέστο του Bauhaus, 1919, 4. Φωτιστικά του Bauhaus, 5. M. Brandt, Σετ καφέ και τσαγιού, 1924

αρχιτεκτονική. Έτσι αποτυπώνονται οι προσδοκίες για ένα αισιόδοξο, διαφορετικό μέλλον που βασίζεται στη συνύπαρξη τέχνης και λειτουργικότητας, με απώτερο στόχο τη διάχυση του σχεδιασμού σε όλες τις πτυχές της σύγχρονης ζωής και σε όλο το εύρος των χρηστικών αντικειμένων της καθημερινότητας.

Μετά την άνοδο των Ναζί στην εξουσία, η Σχολή του Bauhaus θα αναστείλει τη λειτουργία της το 1933. Οι ριζοσπαστικές πρακτικές και ιδεολογίες που καλλιεργήθηκαν στους χώρους της στα χρόνια της σύντομης ζωής της, θα αποτελέσουν σημαντική παρακαταθήκη για την αρχιτεκτονική πράξη και εκπαίδευση στον 20ό αιώνα.

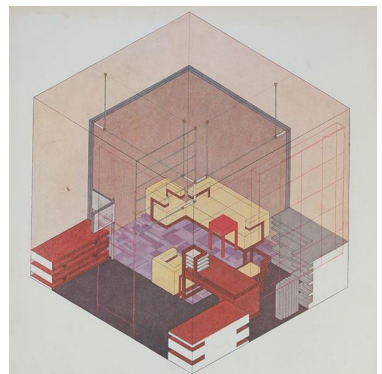
Μεταπολεμικά, οι ιδέες του μοντέρνου κινήματος αντιμετωπίζονται πιο κριτικά, και ωριμάζουν και προσαρμόζονται στα νέα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα σε παγκόσμια κλίμακα. Εν τέλει, στο μετανεωτερικό πλαίσιο των τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα, το μοντέρνο κίνημα τίθεται υπό έντονη αμφισβήτηση και οι αρχές και οι αξίες του φθίνουν.

Η συνθήκη της μετάβασης στον 21ο αιώνα, επιτρέπει την –αποστασιοποιημένη πλέον από τις διαδικασίες που πυροδότησαν την εμφάνισή του– επανεκτίμηση των αρχών και αξιών του μοντέρνου κινήματος. Υπό αυτό το πρίσμα, περίπου έναν αιώνα μετά την ίδρυσή του, το Bauhaus αντιπροσωπεύει μια παγκόσμια, αναγνωρίσιμη, αυτοτελή ιδέα που συμβολίζει τον ριζικό εκμοντερνισμό της ζωής. Και σήμερα, επανέρχεται, μέσω του Νέου Ευρωπαϊκού Bauhaus (NEB), για να αποτελέσει το παράδειγμα και το σημείο αναφοράς για την ευρωπαϊκή κοινωνία στην προσπάθειά της για τη διαμόρφωση μιας ολιστικής προσέγγισης στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών, αισθητικών και κοινωνικών προκλήσεων που θέτει η διαχείριση και ο μετασχηματισμός του δομημένου περιβάλλοντος.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

–Magdalena Droste, *Bauhaus 1913-1933*, Taschen, Κολωνία, 2018

–Kenneth Frampton, *Μοντέρνα αρχιτεκτονική, Ιστορία και κριτική*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2009

6. Marcel Breuer, Wassily Chair, 1925, 7, 8. Walter Gropius, Γραφείο Διευθυντή Bauhaus, Βαϊμάρη, 1923, φωτογραφία εποχής και αξονομετρικό σχέδιο

1.2. Συνοπτική περιγραφή της έννοιας και των βασικών αρχών του νέου ευρωπαϊκού Bauhaus (NEB)

Το «Νέο Ευρωπαϊκό Μπάουχαους» (New European Bauhaus, NEB) αποτελεί μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που στοχεύει να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην «πράσινη μετάβαση» της ευρωπαϊκής κοινωνίας μέσω της δημιουργίας καλαίσθητων και βιώσιμων κτιρίων, χώρων και τόπων διαβίωσης χωρίς αποκλεισμούς. Με γνώμονα το τρίπτυχο των τριών βασικών του αρχών –Βιωσιμότητα, Αισθητική, Συμπερίληψη– το NEB προωθεί τον μετασχηματισμό του δομημένου περιβάλλοντος ως στοιχείου καθοριστικού για την επίτευξη των κλιματικών στόχων και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ευρωπαίων πολιτών, συνδέοντας την «Πράσινη Συμφωνία» (European Green Deal) της Ευρωπαϊκής Ένωσης με κτίρια, χώρους διαβίωσης και πρακτικές. Ως όχημα της μετάβασης αυτής θα λειτουργήσει η υιοθέτηση, διαμόρφωση και εφαρμογή μιας καινοτόμου ολιστικής προσέγγισης στον σχεδιασμό.

1.2.1. Οι 3 αρχές του Νέου Ευρωπαϊκού Bauhaus

ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ

Με τον όρο βιωσιμότητα περιγράφεται το σύνολο των μέτρων και μεθόδων για τη βελτίωση της ενεργειακής συμπεριφοράς των κτιρίων και χώρων, εστιάζοντας σε ζητήματα περιβαλλοντικού χαρακτήρα όπως η ανάγκη για μειωμένη κατανάλωση ενέργειας και εκπομπής ρύπων, η ποιότητα του νερού και του αέρα και η βιώσιμη χρήση υλικών.

Το NEB είναι ευθυγραμμισμένο με την κατευθυντήρια αρχή «Ενεργειακή Απόδοση Πρώτα» (Energy Efficiency First) που είναι βασισμένη στην ευρωπαϊκή νομοθεσία, και η οποία εστιάζει σε κτίρια χαμηλών ενεργειακών απαιτήσεων, ανεξάρτητα αν αυτά βασίζονται σε συμβατικές ή σε ανανεώσιμες πηγές. Οι προσπάθειες επικεντρώνονται στην ελαχιστοποίηση των πρωτογενών αναγκών για ενέργεια, στη μείωση της μέγιστης ζήτησης για ηλεκτρική ενέργεια, στη βελτιστοποίηση της ετοιμότητας για αποτελεσματική ανταπόκριση σε μεταβαλλόμενες συνθήκες, και στην παρακολούθηση και προσαρμογή των ενεργειακών ροών. Έπειτα από την επίτευξη της υψηλής ενεργειακής απόδοσης, η προσοχή στρέφεται στη μεγιστοποίηση του ποσοστού συμμετοχής των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και στην ενσωμάτωση συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας για την ανταπόκριση στην εγγενή αστάθεια των ΑΠΕ στη διάρκεια της ημέρας.

Πέρα από τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, για την επίτευξη του στόχου της κλιματικής ουδετερότητας που έχει τεθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι απαραίτητη η μείωση του Δυναμικού Υπερθέρμανσης του Πλανήτη (Global Warming Potential) των κτιρίων και των κατασκευαστικών προϊόντων καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους. Αυτό απαιτεί την ελαχιστοποίηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, συμπεριλαμβανομένων όσων παράγονται κατά την κατασκευή, συντήρηση ή τροποποίηση των κτιρίων, για την παραγωγή των υλικών που προορίζονται για τους σκοπούς αυτούς, αλλά και όσων παράγονται για την κάλυψη των λειτουργικών τους αναγκών (θέρμανση, κλιματισμός, φωτισμός).

Πέρα από τα ενεργειακά χαρακτηριστικά ζητήματα, η παράμετρος της βιωσιμότητας φέρνει στο επίκεντρο την ποιότητα του αέρα και τη ρύπανση στο εσωτερικό των κτιρίων ως στοιχείων που επηρεάζουν την απόδοσή τους και την υγεία των χρηστών τους. Επιπλέον, στο ίδιο πλαίσιο, η κατανάλωση και διαχείριση του νερού και των υδάτινων πόρων, καθώς και η ανάγκη για περιορισμό του όγκου των αποβλήτων, χρήζουν επίσης ιδιαίτερης προσοχής.

Επιπρόσθετα, δίνεται έμφαση σε παραμέτρους οικονομικής βιωσιμότητας, προωθώντας έτσι τις αρχές της κυκλικής οικονομίας τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Υπό αυτό το πρίσμα, η πρωτοβουλία του NEB παρουσιάζεται ως ευκαιρία για την Ευρώπη για την υλοποίηση μιας κυκλικής οικονομίας και για τη δυνατότητά της να ηγηθεί της διαδικασίας μετάβασης σε μια κυκλική κοινωνία.

Επί μέρους θεματικές της αρχής της βιωσιμότητας είναι:

- διατήρηση, επισκευή, επαναχρησιμοποίηση, αναβάθμιση, ανανέωση
- κυκλικότητα, μετασχηματισμός αποβλήτων
- αποθήκευση άνθρακα
- ενίσχυση βιοποικιλότητας
- αποκατάσταση και επέκταση φυσικών τοπίων
- αλλαγή παραδείγματος, αλλαγή συμπεριφοράς
- ελαχιστοποίηση της χρήσης ορυκτών καυσίμων
- χρήση βιώσιμης ενέργειας
- ελαχιστοποίηση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου
- βιώσιμη κινητικότητα
- υλικά κατασκευής
- οικονομική συμμετοχή του δημόσιου τομέα και του ιδιωτικού τομέα και χρηματοδότηση
- κυκλική οικονομία

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

Υπό το πλαίσιο του ΝΕΒ, επαναπροσδιορίζεται η έννοια της αισθητικής του δομημένου περιβάλλοντος, της καλαισθησίας, του κάλλους (beauty), που αναγνωρίζεται ως θεμελιώδης παράμετρος του σχεδιασμού. Για πρώτη φορά εισέρχεται στον πυρήνα των κριτηρίων / αρχών υλοποίησης και χρηματοδότησης ενός δημόσιου έργου η αρχιτεκτονική ως αυτοτελές και ουσιαστικό κριτήριο. Ανώτατος στόχος είναι η διάχυση της ποιοτικής αρχιτεκτονικής στην κοινότητα και η αναγνώρισή της από τους πολίτες.

Η αισθητική ενσωματώνει ταυτόχρονα την εμπειρία του χρήστη και τη λειτουργικότητα με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών για την υγεία και την ευημερία των χρηστών στους χώρους διαβίωσης.

Πρόσφατες έρευνες έχουν αναδείξει και επισημάνει την άρρηκτη σχέση της αισθητικής ποιότητας ενός χώρου με την ανθρώπινη ευημερία. Παρ' όλα αυτά, η απουσία ενός εύληπτου και καθολικά αποδεκτού μοντέλου για την εκτίμηση και αποτίμηση της αισθητικής παραμέτρου, τέτοιου που να λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία και τις αντιφάσεις ανάμεσα σε όλες τις διαφορετικές αρχιτεκτονικές παραδόσεις που εξελίχθηκαν διαχρονικά στις διαφορετικές περιοχές της Ευρώπης και, κατ' επέκταση, του υπόλοιπου πλανήτη, αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση. Ως εκ τούτου, γίνεται προσπάθεια προσδιορισμού σαφών κριτηρίων για την αξιολόγηση της παραμέτρου της αισθητικής τα οποία λαμβάνουν υπόψη τη σύνθετη σχέση μεταξύ των χρηστών και του περιβάλλοντός τους (context) σε όλες τις κλίμακες.

Προϋπόθεση για τα παραπάνω, είναι η αξιολόγηση της χωρικής συνοχής και της αισθητηριακής αντίληψης, και αναπόσπαστο μέρος της προσέγγισης αυτής είναι η εκ νέου ανάδειξη, συντήρηση και προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, ταυτόχρονα με την ενίσχυση της αίσθησης του τόπου και του ανήκειν.

Για την ορθή λειτουργία ενός έργου, παράλληλα με την ανάδειξη και την ενδυνάμωση της αισθητικής αξίας, καθοριστικός είναι και ο ρόλος της βελτίωσης της εμπειρίας των χρηστών του. Στο πλαίσιο λοιπόν της αισθητικής παραμέτρου, καθίσταται κρίσιμη η διασφάλιση ενός επαρκούς επιπέδου άνεσης, υγιεινής και ασφάλειας για όλους τους χρήστες, ανεξάρτητα από την ηλικία τους, τις δεξιότητές τους και το υπόβαθρό τους.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή περιβαλλόντων υψηλής απόδοσης και δυνατοτήτων (για χρήσεις κατοικίας, εργασίας και ελεύθερου χρόνου) και, για τον λόγο αυτόν, οι αποφάσεις σχετικά με τη διαχείριση των πόρων και τη σχεδιαστική διαδικασία η οποία θα προηγηθεί, χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής.

Ενθαρρύνεται η ενσωμάτωση ανερχόμενων μεθόδων και στρατηγικών για τη συλλογή δεδομένων, αυτοματισμών, και ανάλυσης ψηφιακών πληροφοριών. Παράλληλα, προωθούνται καινοτόμες πρακτικές σχεδιασμού, κατασκευής και διαχείρισης για την ισοστάθμιση ποιότητας, κατανομής και κατανάλωσης των διαθέσιμων πόρων.

Επί μέρους θεματικές της αρχής της αισθητικής είναι:

- υψηλής ποιότητας σχεδιασμός και κατασκευή
- ενσωμάτωση ανερχόμενων τεχνολογιών, ψηφιοποίηση της κατασκευής
- ανθεκτικότητα του δομημένου περιβάλλοντος
- υγιεινή και ευεξία
- προσβασιμότητα
- μεγιστοποίηση της αντοχής και της διάρκειας χρήσης των κτιρίων
- διασφάλιση αποδοχής της αισθητικής των κτιρίων
- συνοχή του αστικού χώρου
- βελτίωση της διατήρησης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- διατήρηση του «πνεύματος του τόπου» και βελτίωση της αίσθησης του ανήκειν
- κατανόηση της αισθητικής αντίληψης των κτιρίων και χώρων μέσω της συνύπαρξης και σύγκρισης διαφορετικών στυλ

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ

Για την υλοποίηση της αρχής της συμπερίληψης, το NEB φιλοδοξεί να εξασφαλίσει δίκαιη πρόσβαση σε υπηρεσίες και ευκαιρίες που σχετίζονται με νέα έργα σε όλους ανεξάρτητα χωρίς κανέναν αποκλεισμό, ταυτόχρονα με την καλλιέργεια και ενθάρρυνση δημοκρατικών διαδικασιών στη συμμετοχή και αποτελεσματικών πρακτικών συν-δημιουργίας και διαχείρισης των έργων αυτών από τους εν δυνάμει χρήστες τους στις τοπικές κοινωνίες και τους ενδιαφερόμενους φορείς (stakeholders).

Οι οικονομίες της αγοράς και οι μετατροπές που υπέστη το περιβάλλον στο παρελθόν κατά την εποχή της παγκοσμιοποίησης, προκάλεσαν ανισότητες οι οποίες κινδυνεύουν να οξυνθούν αν δεν αντιμετωπιστούν κατάλληλα, λόγω των σύγχρονων απαιτήσεων της ψηφιακής και πράσινης μετάβασης. Τα έργα που ακολουθούν τις αρχές του NEB δίνουν προτεραιότητα σε προσβάσιμους χώρους διαβίωσης υψηλής ποιότητας απευθυνόμενους σε όλους, ανεξάρτητα από την κοινωνική θέση, την εθνικότητα, την ηλικία ή το φύλο τους, αλλά και τις όποιες κινητικές δυσκολίες αυτοί μπορεί να έχουν, στοχεύοντας στη διευκόλυνση της πρόσβασης, την ενθάρρυνση της συμμετοχής, και την ενεργή ανταπόκριση στις ανάγκες των κοινωνικών ομάδων με μεγαλύτερο ρίσκο αποκλεισμού.

Στο πλαίσιο της συμπερίληψης, οι πετυχημένες πρακτικές και μέθοδοι διακυβέρνησης θα διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση βασικών αξιών όπως η ισότητα, η προσβασιμότητα, και η πρόσβαση σε προσιτές τιμές ακινήτων και ενοικίου (affordability). Οι υφιστάμενες τοπικές, περιφερειακές, εθνικές και ευρωπαϊκές διαδικασίες και πρακτικές «σκληρής» διακυβέρνησης επηρεάζουν και ρυθμίζουν όλες τις παραμέτρους του NEB για όλες τις φάσεις ενός έργου, από τον σχεδιασμό και την αδειοδότηση έως την υλοποίησή του. Από την άλλη πλευρά, οι πρακτικές «ήπιας» διακυβέρνησης, που αφορούν στον προσδιορισμό της φυσιογνωμίας και των συστατικών του έργου, είναι κρίσιμες για την υλοποίηση των έργων με δημοκρατικές διαδικασίες και τη συμμετοχή των διαφόρων, κατά περίπτωση, ενδιαφερόμενων φορέων. Οι πρακτικές αυτές εξασφαλίζουν διαφάνεια, συναινέσεις και λογοδοσία κατά τη διάρκεια όλων των φάσεων εκπόνησης και υλοποίησης ενός έργου, οδηγώντας έτσι στην παραγωγή δομημένων περιβαλλόντων υψηλής ποιότητας, σε ευθυγράμμιση με τις αρχές του NEB.

Οι συμμετοχικές διαδικασίες αφορούν στον βαθμό στον οποίο οι διαφορετικής προέλευσης, προτεραιοτήτων και συμφερόντων ομάδες, οι οποίες επηρεάζονται από κάποιο έργο, εμπλέκονται στον σχεδιασμό, τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων και τη φάση της υλοποίησης. Αυτή η κομβική στροφή προς ένα νέο παράδειγμα, δηλαδή την αναζήτηση ενός συμμετοχικού και διεπιστημονικού νέου μοντέλου –που αναζητά πληροφορίες και δεδομένα χρήσιμα για το έργο από διαφορετικά επιστημονικά πεδία με στόχο τη σύνθεσή τους για τη λήψη των αποφάσεων– προϋποθέτει την ενεργή συμβολή όλων των ενδιαφερόμενων φορέων, για τον συγκερασμό τεχνολογίας, τέχνης και πολιτισμού, φέρνοντας μαζί πολίτες, ειδικούς, επιχειρήσεις και θεσμούς για τη συνεργατική δημιουργία ενός βιώσιμου, συμπεριληπτικού και καλαίσθητου μέλλοντος.

Επί μέρους θεματικές της αρχής της συμπερίληψης είναι:

- συμπεριληπτική ποιότητα, ισότητα και προσβασιμότητα για όλους
- προσιτότητα τιμών ακίνητων
- κανονιστικό πλαίσιο τιμών ενοικίων
- επίδραση στη γειτονιά και την κοινωνική συνοχή
- ανάγκες και πόροι για την κοινωνική προσβασιμότητα
- ανάγκες ευάλωτων και περιθωριοποιημένων ομάδων
- πρωτοβουλίες για τη μείωση και την απαλοιφή των διακρίσεων
- συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων (stakeholders)

3 ΑΡΧΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΒ

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ένα έργο ΝΕΒ θα πρέπει να περιλαμβάνει τις ακόλουθες 3 αρχές εργασίας κατά την εκπόνησή του:

- τη συμμετοχική διαδικασία,
- την πολυεπίπεδη εμπλοκή και
- τη διεπιστημονική προσέγγιση.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η διεπιστημονική προσέγγιση αφορά στη σύμπραξη της γνώσης που φέρουν από κοινού στο έργο, από τη μια πλευρά, οι πολίτες, οι ενδιαφερόμενοι φορείς και οι τοπικές ομάδες και συλλογικότητες και, από την άλλη, οι ειδικοί επιστήμονες και οι ακαδημαϊκοί φορείς. Η σύμπραξη στην παροχή της γνώσης εξασφαλίζει την πολυεπίπεδη συμμετοχή για ένα αποτέλεσμα που, σεβόμενο τις τοπικές αξίες και προτεραιότητες, πρέπει, ταυτόχρονα, να καταστεί ευρύτερης (ει δυνατόν διεθνούς) σημασίας.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

–Gkatzogias, K., Romano, E. and Negro, P. (επιμ.), *A Practical Guide to the New European Bauhaus Self-Assessment Method and Tool*, Publications Office of the European Union, Λουξεμβούργο, 2024.

[https://data.europa.eu/doi/10.2760/9581060_JRC139118.]

–Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Γενική Γραμματεία Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος, *Νέο Ευρωπαϊκό Bauhaus στην Ελλάδα*, Αθήνα, 2024

1.2.2. Έργα αναφοράς του Νέου Ευρωπαϊκού Bauhaus

Μελέτη Ανάπλασης Φαληρικού Όρμου. Αθήνα, 2023

Η μελέτη Ανάπλασης του Φαληρικού Όρμου εκπονήθηκε το 2012, από ομάδα αρχιτεκτόνων στην οποία προΐστατο το γραφείο Θ. Παπαγιάννη, σε συνέχεια αρχικού masterplan από τον διάσημο αρχιτέκτονα Renzo Piano. Προέβλεπε τη διατήρηση των υφιστάμενων ολυμπιακών ακινήτων (γήπεδο beach volley και γραμμικά κτίρια) και συνδύαζε ένα εκτεταμένο παραθαλάσσιο πάρκο με μικρή δόμηση υποστηρικτικών λειτουργιών κατά μήκος 5 αξόνων κάθετων στο μέτωπο που συνέχιζαν δρόμους της πόλης και κατέληγαν σε προβλήτες. Στα πλαίσια της ενσωμάτωσης των αρχών του NEB, ενισχύθηκε η προσβασιμότητα από τη γύρω πόλη σε όλες τις πλευρές του πάρκου με διαφορετικά μέσα συγκοινωνίας αλλά και πεζή, ενισχύθηκε ο δημόσιος χαρακτήρας του πάρκου και η βιοποικιλότητα, επισημάνθηκε η ανάγκη ριζικού εκσυγχρονισμού γηπέδων και κτιρίων ώστε να πληρούν τα κριτήρια βιωσιμότητας και έγιναν προτάσεις ανασχεδιασμού της παράκτιας ζώνης και των προβλητών ώστε αυτά να αποτελέσουν λειτουργικά αρχιτεκτονικά δημιουργήματα υψηλής αισθητικής διεθνούς σημασίας. Τέλος, οργανώθηκαν Εργαστήρια Διαβούλευσης με ενδιαφερόμενους φορείς.

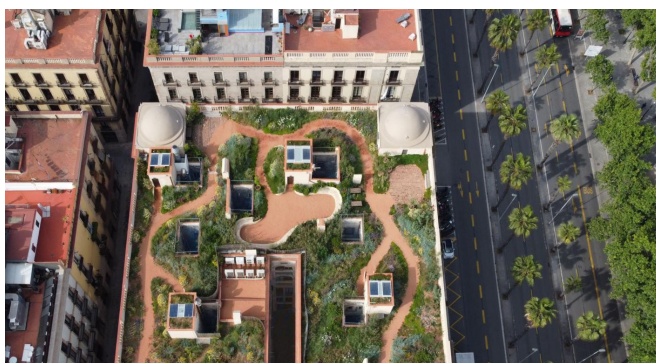

9. Πρόταση πάρκου στον Φαληρικό Όρμο πριν την ενσωμάτωση των αρχών του NEB, 2012

Xifré's Rooftop: "Floating" Wild Garden. Βαρκελώνη, Ισπανία, 2021

Η πρόταση αφορά στη μετατροπή του εγκαταλελειμμένου δώματος ενός διατηρητέου κτιρίου του 19ου αιώνα σε έναν ανοικτό και αυτόνομο, υπερυψωμένο μεσογειακό κήπο. Βασικές κατευθύνσεις στη σύλληψη και υλοποίηση της πρότασης ήταν η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και η ανάδειξη του κτιρίου ως τοποσήμου, η ενίσχυση της βιοποικιλότητας, η τόνωση της κοινωνικής παραμέτρου με τη δημιουργία ενός κοινόχρηστου χώρου για όλους τους ενοίκους του κτιρίου, η μείωση του αποτυπώματός του μέσω της χρήσης κατάλληλων υλικών, και ο στόχος της αυτόνομης μέσω της χρήσης, μεταξύ άλλων, ΑΠΕ και της διαχείρισης των ομβρίων. Το 2021, η πρόταση κέρδισε βραβείο στην κατηγορία «Preserved and Transformed Cultural Heritage» (Διατήρηση και μετασχηματισμός πολιτιστικής κληρονομιάς).

[Πηγή: https://new-european-bauhaus.europa.eu/get-inspired/inspiring-projects-and-ideas/xifres-rooftop-floating-wild-garden_en]

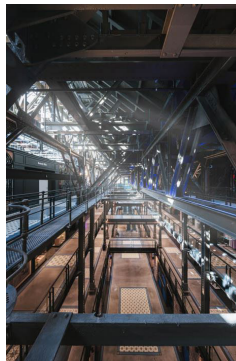

10. Αεροφωτογραφία δώματος, 11. Αποψη του υπερυψωμένου κήπου

Elektrownia Powisle, Βαρσοβία, Πολωνία, 2021

Η πρόταση επιχειρεί την επανενεργοποίηση ενός αδρανούς ιστορικού βιομηχανικού συγκροτήματος στην καρδιά της Βαρσοβίας μέσω της αποκατάστασης και μετατροπής του σε πολυλειτουργική δομή που περιλαμβάνει πολιτιστικές, εμπορικές, τουριστικές χρήσεις καθώς και κατοικίες. Ανάμεσα στους βασικούς άξονες του σχεδιασμού ήταν η προώθηση της βιωσιμότητας μέσω της καινοτομίας στις κατασκευαστικές μεθόδους (ανακύκλωση υλικών κατασκευής), αλλά και η ενίσχυση της συμπερίληψης και της προσβασιμότητας με το άνοιγμα της νέας υποδομής στην πόλη και την κοινωνία. Η επανενεργοποίηση του κτιρίου συνέβαλε καθοριστικά στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος αστικού ιστού. Η πρόταση ήταν υποψήφια στα βραβεία του NEB το 2021 στην κατηγορία «Preserved and Transformed Cultural Heritage» (Διατήρηση και μετασχηματισμός πολιτιστικής κληρονομιάς).

[Πηγή: https://new-european-bauhaus.europa.eu/get-inspired/inspiring-projects-and-ideas/elektrownia-powile_en]

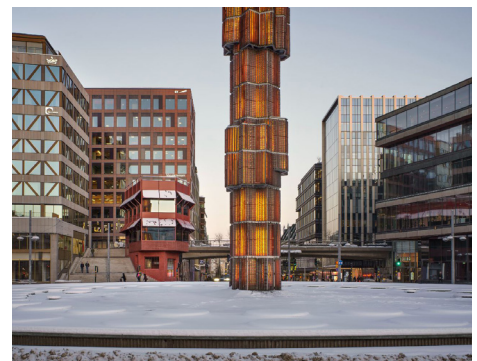
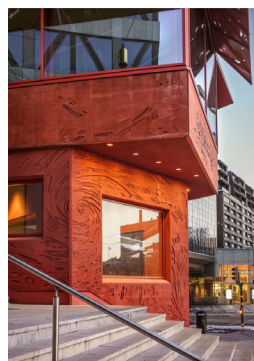
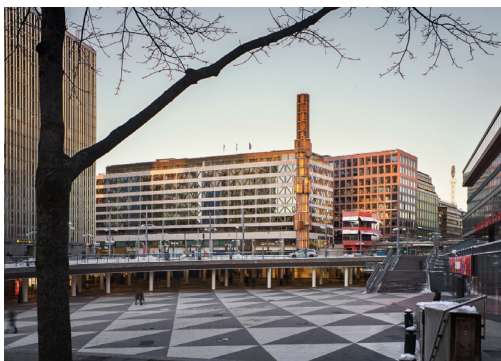
12. Άποψη κύριας όψης του συγκροτήματος, 13. Άποψη του εσωτερικού 14. Προοπτικό του περιβάλλοντος δημόσιου χώρου

Sergelhuset, S-Building. Στοκχόλμη, Σουηδία, 2021

Η πρόταση αφορά στον επανασχεδιασμό κτιριακού συγκροτήματος στο κέντρο της Στοκχόλμης με απώτερο στόχο την επανένταξή του στον ιστό της πόλης και την αναζωογόνηση και εν τέλει ενεργοποίηση και ανάδειξη του κατακερματισμένου και υποβαθμισμένου δημόσιου χώρου στον οποίο αναφέρεται. Επιχειρείται η ενίσχυση της συνοχής μέσω της εισαγωγής χρήσεων που περιλαμβάνουν εμπορικά καταστήματα, χώρους γραφείων, καταστήματα εστίασης και κατοικίες. Ανάμεσα στις διάφορες τεχνικές που εφαρμόστηκαν ήταν η ανακύκλωση υλικών κατασκευής, τόσο για λόγους βιωσιμότητας όσο και για τη διαφύλαξη της ταυτότητας και της φυσιογνωμίας του συγκροτήματος. Ξεχωρίζουν επίσης η παρουσία φυτεμένων πράσινων δωματίων και οι μέθοδοι διαχείρισης των ομβρίων.

Η πρόταση ήταν υποψήφια στα βραβεία του NEB το 2021 στην κατηγορία «Techniques, Materials, and Processes for Building and Design» (Τεχνικές, υλικά και διαδικασίες για την κατασκευή και τον σχεδιασμό).

[Πηγή: https://new-european-bauhaus.europa.eu/get-inspired/inspiring-projects-and-ideas/sergelhuset-s-building_en]

15. Άποψη συγκροτήματος από τη στάθμη της βυθισμένης πλατείας, 16. Άποψη περιπέυρου στο άκρο του συγκροτήματος, 17. Άποψη συγκροτήματος από τη στάθμη του νέου υπερυψωμένου δημόσιου χώρου

1.3. Αρχιτεκτονική σε ιστορικά ευρωπαϊκά αστικά περιβάλλοντα

Μια από τις κύριες επιδιώξεις του μοντέρνου κινήματος υπήρξε η ρήξη με το παρελθόν, την ιστορία και την παράδοση – η ιστορική τομή. Στην αρχιτεκτονική, αυτό σήμαινε τη μη αναζήτηση της σύνδεσης με το παρελθόν μέσω της συνέχειας της μορφής και την επικράτηση μιας νέας γλώσσας που χαρακτηριζόταν μεταξύ άλλων από την ανατροπή των κλασικών κανόνων, τη χρήση απλών αφαιρετικών γεωμετρικών μορφών, και την πλήρη απουσία του διακόσμου.

Ήδη από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, κάνουν την εμφάνισή τους στα ιστορικά κέντρα των ευρωπαϊκών πόλεων νέα μοντέρνα δημόσια κτίρια προβολής με έντονες μορφολογικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με το περιβάλλον τους (το context). Πρόκειται για μια τάση στην αρχιτεκτονική των πόλεων που γενικεύεται και κορυφώνεται μεταπολεμικά στα πλαίσια της καθιέρωσης του «Διεθνούς Στυλ», της ύστερης μορφής του μοντέρνου.

Με το πέρασμα των δεκαετιών, στα πλαίσια της διαμόρφωσης μιας πιο κριτικής στάσης απέναντι στις αρχές του μοντέρνου κινήματος, η σχεδιαστική στρατηγική του δημόσιου κτιρίου, σε σχέση με το ιστορικό αστικό περιβάλλον του, μετασχηματίζεται με διάφορους τρόπους. Η νέα αρχιτεκτονική, άλλοτε μέσω της κλίμακάς της, άλλοτε μέσω του δημόσιου χώρου που ενεργοποιεί, ή, άλλοτε μέσω της επανερμηνείας και αφομοίωσης διάφορων τοπικών μορφικών ή χωρικών ιδιωμάτων, επιχειρεί να συνομιλήσει με το περιβάλλον της σε ένα δημιουργικό διάλογο.

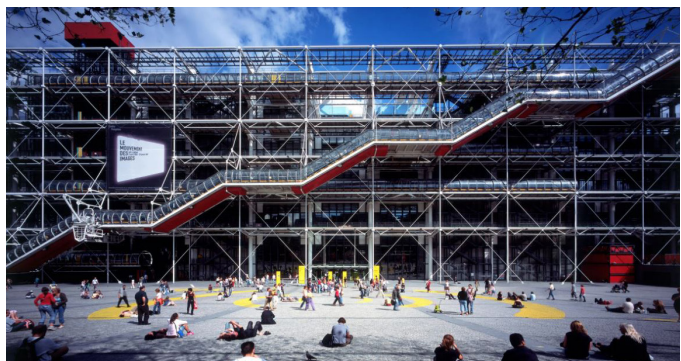
Τα έργα που ακολουθούν αποτελούν παραδείγματα, από το τελευταίο τέταρτο του 20ού και τις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα, σύγχρονων δημόσιων κτιρίων προβολής και ενθέσεις νέας αρχιτεκτονικής στον ιστορικό αστικό ιστό ευρωπαϊκών πόλεων.

Centre Georges Pompidou / Renzo Piano Building Workshop & Richard Rogers, Παρίσι, Γαλλία, 1977

Το 1977 ολοκληρώνεται στο Παρίσι η κατασκευή του εμβληματικού κέντρου πολιτισμού Centre Georges Pompidou. Έργο των πολύ νέων τότε αρχιτεκτόνων Renzo Piano και Richard Rogers, το κτίριο αποτελεί μια τολμηρή αστική χειρονομία λόγω της πρωτοφανούς κλίμακάς του και της καινοτόμου μορφικής διαφοροποίησής του σε σχέση με τον περιβάλλοντα ιστορικό ιστό της μεσαιωνικής συνοικίας του Marais. Η μελέτη προέβλεπε τη δημιουργία ενός ανοικτού δημόσιου χώρου αναφοράς από την πλευρά της κύριας όψης του κτιρίου, μιας κεκλιμένης πλατείας, με τα χαρακτηριστικά της τυπολογίας της ρωμαϊκής piazza, έναν χώρο πολλαπλών δραστηριοτήτων που συνδέει το κτίριο με την πόλη που το περιβάλλει.

Η πρόταση ήταν κατασκευαστικά καινοτόμα, υπαγορεύοντας ανοίγματα έως και 48 μέτρα και αποκάλυψη του στατικού φορέα, των Η/Μ εγκαταστάσεων και των κινήσεων στις όψεις του. Με τη χρήση υλικών όπως ο χάλυβας και το γυαλί, και την επιτηδευμένη χρήση έντονων χρωμάτων, το κτίριο αποκτά διαφάνεια και ξεχωριστή εκφραστικότητα και αποκαλύπτει το εσωτερικό του.

[Πηγή: <https://www.centrepompidou.fr/en/collection/our-building>]

18. Αεροφωτογραφία: το νέο κτίριο στο μέσο της μεσαιωνικής συνοικίας, 19. Άποψη κεντρικής όψης και πλατείας

Guggenheim Museum Bilbao / Gehry Partners, Μπιλμπάο, Ισπανία, 1997

Το Μουσείο Guggenheim στο Μπιλμπάο στόχευε στην αναζωογόνηση της υποβαθμισμένης βιομηχανικής λιμενικής ζώνης στα όρια του ιστορικού κέντρου. Το ενδιαφέρον για τη διασύνδεση του μουσείου με τον ιστό της πόλης υπήρξε πρωτεύον και υλοποιήθηκε μέσω της επέκτασης των δημόσιων δικτύων συγκοινωνίας και τη σχεδιασμένη διαμόρφωση του περιβάλλοντος δημόσιου χώρου.

Αποτέλεσμα της υλοποίησης της πρότασης του αρχιτέκτονα Frank Gehry, που χαρακτηρίζεται από μορφική μοναδικότητα και την έντονη διαφοροποίησή της σε σχέση με το περιβάλλον της, ήταν ένα αναγνωρίσιμο, σε παγκόσμια κλίμακα, τοπόσημο. Το μουσείο συγκρότησε το εφαλτήριο ανάπτυξης της οικονομίας ολόκληρης της πόλης, ισχυροποιώντας τη θέση της στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη και επαναπροσδιορίζοντας την αντίληψη του μουσείου στον 21ο αιώνα.

[Πηγή: <https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/the-building>]

20. Εξωτερική άποψη του μουσείου, 21. Άποψη συγκροτήματος από τη στάθμη του δημόσιου χώρου του μουσείου

Kunsthau Bregenz / Peter Zumthor. Bregenz, Αυστρία, 1997

Το Μουσείο Τέχνης στο Μπρέγκεντζ της Αυστρίας, έργο του Ελβετού αρχιτέκτονα Peter Zumthor, αποτελεί παράδειγμα ένθεσης ενός καθαρού γυάλινου πρισματικού όγκου σε παραδοσιακό αστικό ιστό. Παρά την έντονη μορφική του διαφοροποίηση και την απόρριψη των στοιχείων του τοπικού αρχιτεκτονικού λεξιλογίου, ο σχεδιασμός του κτιρίου επιτρέπει την ενεργή ένταξή του στον αστικό ιστό και την έντονη αλληλεπίδρασή του με το περιβάλλον του.

Το κτίριο ξεχωρίζει για την εκφραστική συμπεριφορά του κελύφους του που σχετίζεται με τη διαχείριση του φωτός καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, γεγονός που ενισχύει την αστική του παρουσία και το καθιστά αναγνωρίσιμο ως τοπόσημο. Η ενσωμάτωση των κινήσεων, των υποδομών, και άλλων βοηθητικών λειτουργιών στις τρεις μοναδικές πεπαχυμένες φέρουσες τοιχοποιίες οδηγεί στην απελευθέρωση του χώρου στο εσωτερικό του για την υποδοχή χρήσεων που σχετίζονται με την έκθεση έργων τέχνης.

[Πηγή: <https://www.kunsthau-bregenz.at/en/architecture>]

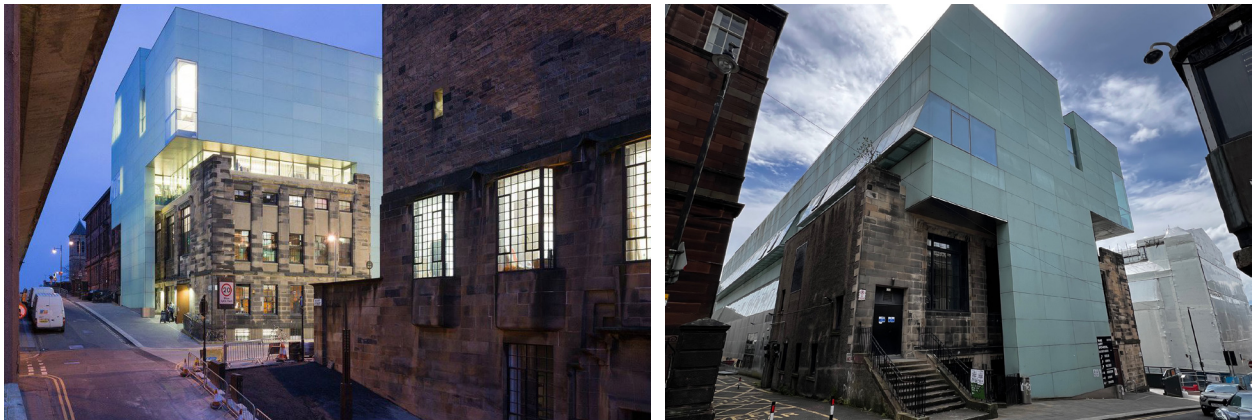
22. Αντιπαραβολή παλαιού με νέο, 23. Νυχτερινή άποψη του κτιρίου

Reid Building, The Glasgow School of Art / Steven Holl Architects. Γλασκόβη, ΗΒ, 2014

Το νέο κτίριο της Σχολής Καλών Τεχνών της Γλασκόβης επιχειρεί να εγκαθιδρύσει μια συμβιωτική σχέση με το προϋπάρχον κτίριο του 19ου αιώνα, σχεδιασμένο από τον διακεκριμένο αρχιτέκτονα Charles Rennie Mackintosh. Όπως περιγράφει ο αρχιτέκτων του έργου Steven Holl, στόχος του νέου κτιρίου είναι να λειτουργήσει ως «συμπληρωματική αντίθεση» του παλιού κατά την οποία ο ένας οργανισμός αναδεικνύει τις εγγενείς ποιότητες του άλλου.

Μέσα από την κατάλληλη διαχείριση των κινήσεων και των νέων χωρικών σχέσεων, το κτίριο λειτουργεί ως το συνδετήριο στοιχείο μεταξύ των τμημάτων της Σχολής, ενώ ταυτόχρονα θεσπίζει μια νέα σύνδεση με την πόλη στο επίπεδο του ισόγειου. Το κέλυφος από γυαλί και μέταλλο αφενός λειτουργεί ως αντίστιξη στο προϋφιστάμενο λιθοκτιστο κτίριο, αφετέρου επιτρέπει το άνοιγμα στην πόλη μέσω των διαφανών τμημάτων του και της αποκάλυψης των δραστηριοτήτων του εσωτερικού του.

[Πηγή: <https://www.stevenholl.com/project/the-glasgow-school-of-art>]

24, 25. Δύο απόψεις του συγκροτήματος από το επίπεδο του δρόμου: συνύπαρξη παλαιού και νέου

Cantonal Museum of Fine Arts / Barozzi Veiga, Λωζάνη, Ελβετία, 2019

Οι αρχές της χωροθέτησης του κτιρίου του νέου Μουσείου Καλών Τεχνών του Καντονιού της Vaud πηγάζουν από την ιδέα της δημιουργίας ενός συγκροτήματος πολιτισμού και μιας διευρυμένης δημόσιας ζώνης δραστηριοτήτων παράλληλα με τις γραμμές του σιδηροδρομικού δικτύου. Συνεπώς, το κτίριο, πέρα από τη στέγαση του εκθεσιακού του προγράμματος, λειτουργεί ως συμπαγές όριο μεταξύ των δύο αυτών συνθηκών. Ο μονολιθικός πρισματικός όγκος του μουσείου ευθυγραμμίζεται με τις σιδηροδρομικές γραμμές, με τη νότια όψη του προς αυτές να είναι κλειστή και τη βόρεια όψη του να σχεδιάζεται ως «πορώδης», αντιλαμβανομένη το ισόγειο του μουσείου ως συνέχεια του διευρυμένου δημόσιου χώρου της πόλης.

[Πηγή: <https://barozziveiga.com/projects/museum-of-fine-arts>]

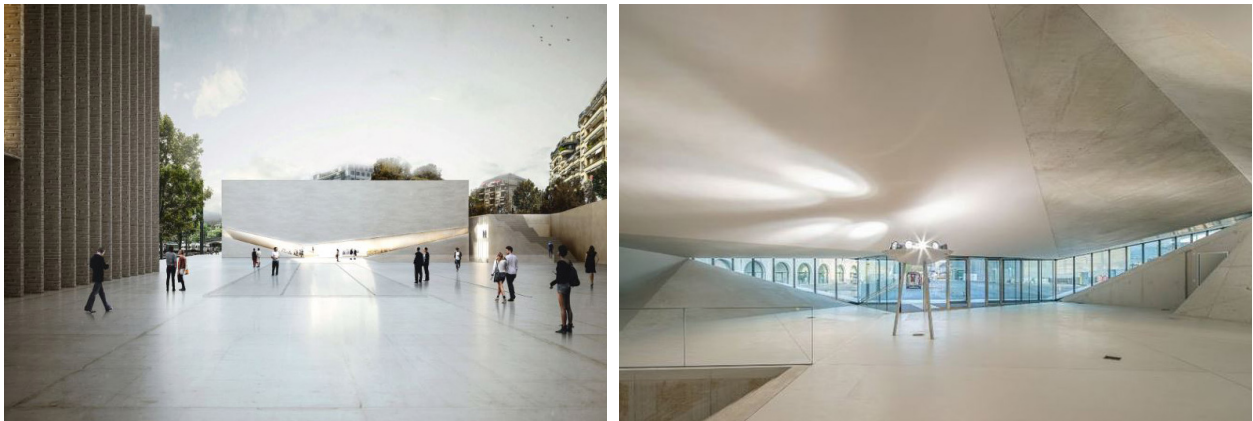

26. Αεροφωτογραφία: το κτίριο ως όριο προς τις σιδηροδρομικές γραμμές, 27. Αποψη δημόσιου χώρου αναφοράς κατά μήκος της κύριας όψης του κτιρίου

Museum of Contemporary Design and Applied Arts & Museum for Photography / Aires Mateus, Λωζάνν, Ελβετία, 2022

Συμπληρωματικό τμήμα του προηγούμενου συγκροτήματος είναι και το κτίριο που σχεδιάστηκε από τους αρχιτέκτονες Aires Mateus για τη στέγαση ενός διπλού προγράμματος: του Μουσείου Σύγχρονου Design & Εφαρμοσμένων Τεχνών και του Μουσείου Φωτογραφίας. Ο μονολιθικός πρισματικός όγκος του μουσείου εμφανίζεται να «σκίζεται» ακανόνιστα σε δύο οριζόντια τμήματα, με το ένα να παραμένει βυθισμένο και το άλλο να αιωρείται, και καθένα από αυτά να στεγάζει από ένα τμήμα του εκθεσιακού προγράμματος. Ο ενδιάμεσος χώρος αναλαμβάνει τις κοινόχρηστες λειτουργίες του μουσείου και λειτουργεί ως συνέχεια του δημόσιου χώρου που περιβάλλει το κτίριο.

[Πηγή: <https://mudac.ch/en/architecture>]

28. Εξωτερική άποψη του συγκροτήματος και του δημόσιου χώρου, 29. Το εσωτερικό σε άμεση σχέση με τον περιβάλλοντα δημόσιο χώρο

Καθώς διανύουμε την τρίτη δεκαετία του 21ου αιώνα, πολλά από τα μεσοπολεμικά ή μεταπολεμικά εμβληματικά μοντέρνα δημόσια κτίρια έχουν ήδη συμπληρώσει πέντε έως και εννέα δεκαετίες ζωής. Ανανεωτικά, χάρη στον καινοτόμο σχεδιασμό τους, τον ριζοσπαστικό χαρακτήρα τους και την υποβλητική υπόστασή τους, τα κτίρια αυτά χρήζουν πλέον αναβάθμισης, επικαιροποίησης και πολλές φορές «επανενεργοποίησης». Υπό αυτό το πρίσμα, τίθεται το ζήτημα της διατήρησης, συντήρησης και ανάδειξής τους ως εμβληματικών τοποσήμων, χαρακτηριστικών δημιουργημάτων της εποχής τους. Το μεγάλο διάστημα που έχει μεσολαβήσει από τον χρόνο της κατασκευής τους αποτελεί, για πολλά από αυτά τα κτίρια, αφορμή για τη διερεύνηση του ερωτήματος του ενδεχόμενου χαρακτηρισμού τους ως «νέοτερα μνημεία» - μνημεία της μοντέρνας περιόδου, αντίστοιχα με εκείνα της νεοκλασικής περιόδου που προηγήθηκε.

Ακόμη, τίθεται το ζήτημα του επαναπροσδιορισμού, της τροποποίησης ή της συμπλήρωσης της λειτουργίας τους για τη συνέχιση της ζωής τους. Βασική προϋπόθεση λοιπόν, παράλληλα με τη συντήρηση ή την ενίσχυση του στατικού φορέα τους και την αναβάθμιση των υποδομών τους για την ευθυγράμμισή τους με τα σύγχρονα ενεργειακά δεδομένα και τα δεδομένα άνεσης, είναι η επικαιροποίηση του κτιριολογικού προγράμματός τους. Πολλές φορές σε κτίρια αυτού του τύπου, η δυνατότητα μεταγενέστερων επεμβάσεων ή ακόμα και επεκτάσεων στο αρχικό έργο αποτελεί παράμετρο του αρχικού σχεδιασμού. Το γεγονός αυτό προσφέρει μια ευελιξία που επιτρέπει συνήθως τη μερική αναδιάρθρωση των εσωτερικών χώρων για την ανταπόκριση σε νέες προγραμματικές και λειτουργικές απαιτήσεις, ή ακόμα και την αλλαγή χρήσης.

Πριν την οποιαδήποτε επέμβαση σε ένα έργο, προϋπόθεση είναι η βαθιά και διεξοδική μελέτη και κατανόηση των αρχιτεκτονικών και υλικών χαρακτηριστικών του, γεγονός που καθιστά τη σκιαγράφηση της δημιουργικής διαδικασίας σχεδιασμού και υλοποίησης των έργων ιδιαίτερα σημαντική και την ανάδειξη του (αρχικού) δημιουργού του (συνολικού) έργου καθοριστική.

Τα έργα που ακολουθούν αποτελούν παραδείγματα επέμβασης και μεταχείρισης σε επώνυμα εμβληματικά μοντέρνα δημόσια κτίρια προβολής.

Αποκατάσταση Neue Nationalgalerie / D. Chipperfield. Βερολίνο, Γερμανία, 2021

Το 2012, το αρχιτεκτονικό γραφείο David Chipperfield Architects ανέλαβε να στοιχειοθετήσει τη διαδικασία αποκατάστασης του εμβληματικού έργου της Νέας Εθνικής Πινακοθήκης του Mies van der Rohe, ενός εκ των σημαντικότερων αρχιτεκτόνων του 20ού αιώνα. Στόχος της πρότασης δεν ήταν η επανερμηνεία και η υπό νέους όρους διασκευή του υφιστάμενου, αλλά αντιθέτως, η —έπειτα από τη συμπλήρωση 50 χρόνων ζωής— επικαιροποίηση του κτιρίου σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα λειτουργίας μουσειακών και εκθεσιακών χώρων, με τρόπο που να περιορίζει στο ελάχιστο την αλλοίωση της αρχικής του μορφής. Η μελέτη προέβλεπε, μεταξύ άλλων, την αναβάθμιση των υποδομών του (Η/Μ εγκαταστάσεις, εγκατάσταση φωτισμού, βοηθητικές λειτουργίες) καθώς και την εκτεταμένη ενίσχυση του στατικού του φορέα. Κατά τη διάρκεια των εργασιών συντήρησης, επιχειρήθηκε η διατήρηση των περισσότερων δυνατών στοιχείων του αρχικού κτιρίου. Χαρακτηριστικά, όλα τα τμήματα των επενδύσεων των όψεων που αφαιρέθηκαν, επανατοποθετήθηκαν στις αρχικές τους θέσεις, όπως υπαγορευόταν από τη μελέτη. Αντίστοιχα, στοιχεία σύγχρονα εμφανίζονται μόνο όπου αυτό είναι απαραίτητο και ενσωματώνονται διακριτικά, και πάντα σε διαφοροποίηση με την αρχική κατάσταση, ως ένδειξη εκτίμησης στο έργο του αρχικού δημιουργού. [Πηγή: <https://davidchipperfield.com/projects/neue-nationalgalerie-refurbishment>]

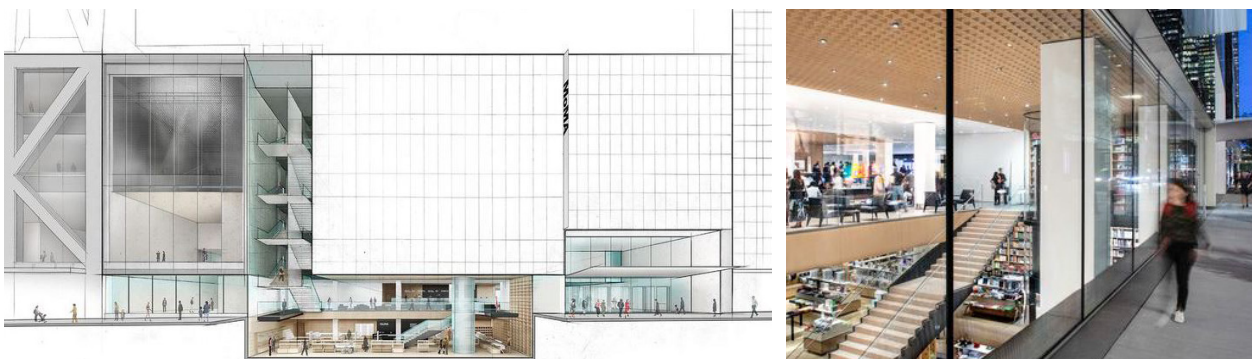

30. Εξωτερική άποψη του κτιρίου, 31. Χώρος ταξινόμησης τμημάτων των επενδύσεων, 32. Εικόνα από τη φάση των εργασιών

Ανακαίνιση και Επέκταση Museum of Modern Art (MoMA) / DS+R. Νέα Υόρκη, ΗΠΑ, 2014-19

Πρόκειται για τη μελέτη ανακαίνισης και προσθήκης νέων χώρων στο εμβληματικό Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης που ολοκληρώθηκε το 2019. Στόχος της πρότασης ήταν η απάντηση στις απαιτήσεις του μουσείου για νέους προγραμματικούς χώρους, όπως χώροι εκθέσεων (αύξηση περίπου κατά το 1/3 του αρχικού εμβαδού), χώροι υποδοχής, χώροι κατακόρυφων κινήσεων, διευρυμένο κατάστημα, κ.ά., για τη βελτίωση της εμπειρίας των επισκεπτών και, ταυτόχρονα, την αναζωογόνηση της σχέσης του μουσείου με την πόλη. Σύμφωνα με την Elizabeth Diller, μέλος του αρχιτεκτονικού γραφείου Diller Scofidio + Renfro που εκπόνησε τη μελέτη, η πρόταση επιχειρεί να ενσωματώσει και να αναδείξει την πυκνή αρχιτεκτονική ιστορία του μουσείου, λειτουργώντας ως ο διαμεσολαβητής μεταξύ των προηγούμενων επιμέρους φάσεών του (κτίρια Goodwin & Stone, Johnson, και Taniguchi), για τη συγκρότηση ενός νέου ενιαίου αρμονικού συνόλου.

[Πηγή: <https://dsrny.com/project/the-museum-of-modern-art>]

33. Προοπτική όψη πρότασης, 34. Άποψη από τον δρόμο του ανασχεδιασμένου καταστήματος και της νέας πρόσβασης σε αυτό

2

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

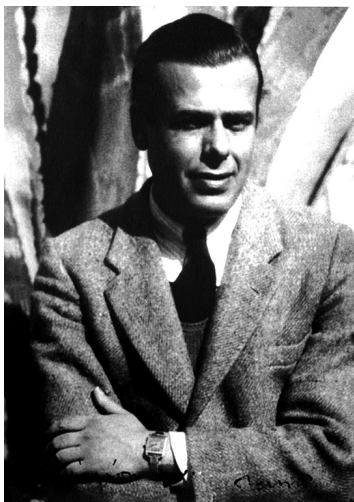
2.1. Ο αρχιτέκτων του Δημοτικού Θέατρου Κέρκυρας Περικλής Α. Σακελλάριος

Παρόλο το ευρύ έργο του Περικλή Σακελλάριου, η βιβλιογραφία εστιάζει σχεδόν αποκλειστικά σε επιλεγμένα έργα του της δεκαετίας του '60, κυρίως στις εμβληματικές ακτές στη Γλυφάδα και τη Βουλιαγμένη της Αττικής. Η ζωή και το σύνολο του εκτεταμένου έργου του παρουσιάζονται στη μοναδική μονογραφία του που συνεπιμελήθηκαν η κόρη του αρχιτέκτονα, αρχιτέκτων Ελισάβετ Σακελλαρίου και η ιστορικός αρχιτεκτονικής, καθηγήτρια Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, με τίτλο: Ελισάβετ Σακελλαρίου, Ελένη Φεσσά, Π. Α. Σακελλάριος, *Αρχιτέκτων / An Architect's Vision, P. A. Sakellarios*, Ποταμός, Αθήνα 2006. Η έκδοση περιλαμβάνει κείμενα των δύο επιμελητριών, κείμενο του αρχιτέκτονα Κωνσταντίνου Δεκαβάλλα, προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων από το στενό του περιβάλλον, καθώς και συνέντευξη του Σακελλάριου στην Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ. Περιλαμβάνονται επίσης περιγραφικά κείμενα και σχέδια και εικόνες από το αρχείο του αρχιτέκτονα (σήμερα στα ΓΑΚ Κέρκυρας) για επιλεγμένα έργα του. Το παρόν κεφάλαιο βασίστηκε, ως προς τα βιογραφικά στοιχεία, στο βιβλίο αυτό.

Ο Σακελλάριος γεννήθηκε το 1905 στην Κέρκυρα. Παρά τη συχνή αλλαγή τόπου κατοικίας κατά την παιδική του ηλικία, του δόθηκε η ευκαιρία μιας πολύπλευρης μόρφωσης, πράγμα που αποτυπώθηκε και στις υψηλές μαθητικές επιδόσεις του. Το εξωστρεφές οικογενειακό περιβάλλον υψηλής καλλιέργειας μέσα στο οποίο μεγάλωσε, επέτρεψε την εκμάθηση ξένων γλωσσών και την εκτεταμένη έκθεση στη μουσική και τις τέχνες. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, εκδηλώνεται η κλίση του στο σχέδιο. Τα χρόνια της παιδικής του ηλικίας και της εφηβείας του συμπίπτουν με μια περίοδο ραγδαίων πολικών, κοινωνικών και ιδεολογικών αλλαγών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ειδικά μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, γεγονός που θα προσδιορίσει, σε καθοριστικό βαθμό, τα ερεθίσματα στα οποία θα εκτεθεί και τη διαμόρφωση των αρχών του αρχιτεκτονικού έργου του.

Το 1923 ο Σακελλάριος αναχωρεί για σπουδές αρχιτεκτονικής στη Βαϊμάρη της Γερμανίας και τη Σχολή του Bauhaus την οποία διευθύνει ο διάσημος αρχιτέκτων Walter Gropius. Η φοίτησή του εκεί θα είναι σύντομη καθώς θα παραμείνει για έναν μόνο χρόνο, μέχρι να εγκατασταθεί το 1924 στην Αυστρία για να σπουδάσει αρχιτεκτονική στο Πολυτεχνείο του Gratz έως το 1930.

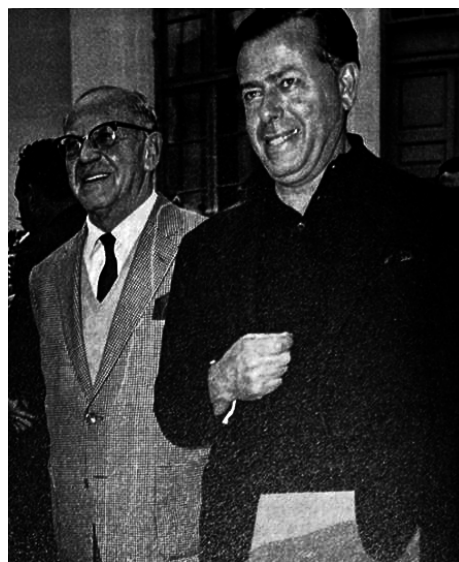
Κατά την περίοδο των σπουδών του, ο Σακελλάριος θα βρεθεί στο επίκεντρο των κύριων ρευμάτων που οδηγούν στην ανάδυση της αρχιτεκτονικής πρωτοπορίας των αρχών του 20ού αιώνα. Η ριζοσπαστική φιλοσοφία του Bauhaus και η φιγούρα του Walter Gropius, του οποίου υπήρξε μαθητής, η αρχιτεκτονική κουλτούρα και η πολιτισμική κληρονομιά της Αυστρίας, της χώρας στην οποία σπούδασε, με φυσιογνωμίες όπως οι αρχιτέκτονες Otto Wagner, Adolf Loos, Joseph Hoffmann, και, αργότερα, οι Rudolph Schindler και Richard Neutra, και το εξαιρετικά επιδραστικό σε όλη την Ευρώπη έργο του Γαλλοελβετού αρχιτέκτονα Le Corbusier αποτελούν τους βασικούς πυλώνες των επιρροών του.

35. Ο Περικλής Α. Σακελλάριος, 36. Ο Σακελλάριος με την κόρη του Ελισάβετ, 1959

Η επιστροφή του στην Ελλάδα και το ξεκίνημα της καριέρας του ως αρχιτέκτων το 1930, γίνεται ξανά σε μια περίοδο πολιτικής και οικονομικής αστάθειας σε διεθνές επίπεδο αλλά και ενδοσκοπησης για τη χώρα, καθώς η Καταστροφή της Σμύρνης, λίγα χρόνια νωρίτερα, έχει οδηγήσει στην εγκατάλειψη της Μεγάλης Ιδέας και την προσπάθεια για την περαιτέρω εδαφική επέκταση της χώρας. Η περίοδος αυτή του Μεσοπολέμου, στην ελληνική αρχιτεκτονική (αλλά και στη λογοτεχνία και την τέχνη γενικότερα), χαρακτηρίζεται από την ανάγκη αναπροσδιορισμού και αναζήτησης ταυτότητας. Στην αρχιτεκτονική αυτό εκφράζεται κυρίως μέσα από τη στροφή προς την παράδοση και την αναβίωση και την ενσωμάτωση στοιχείων της λαϊκής δημιουργίας.

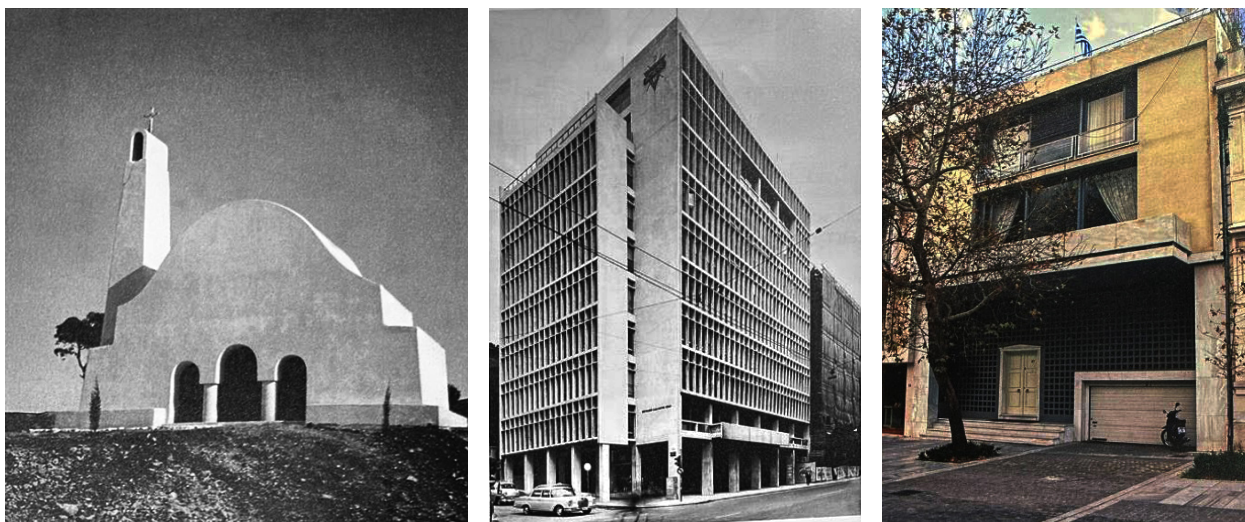
Έπειτα από μια σύντομη παραμονή στην Αθήνα, ο Σακελλάριος εγκαθίσταται στον Βόλο όπου θα διαμείνει για πέντε χρόνια. Η περίοδος αυτή θα αποδειχθεί καθοριστική για τη σταδιοδρομία του. Ως αρχιτέκτων του Δήμου Παγασών, θα ασχοληθεί με έργα ναοδομίας όπου θα έρθει σε επαφή με το έργο του αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχου. Ο Σακελλάριος, ξεχωρίζει τον Ζάχο από τους αρχιτέκτονες της προηγούμενης γενιάς για τη συνέπεια με την οποία εντάσσει στο έργο του στοιχεία και αρχές της αρχιτεκτονικής παράδοσης του τόπου. Για τον Σακελλάριο, η επίδραση του Ζάχου υπήρξε θεμελιώδης για την εξέλιξή του ως αρχιτέκτονα, καθώς, όπως ο ίδιος αναφέρει, προσπάθησε να ακολουθήσει το παράδειγμά του και τις αρχές του σε όλες του τις αρχιτεκτονικές προτάσεις. Παράλληλα, στο Βόλο ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως ελεύθερος επαγγελματίας, αναλαμβάνοντας τις πρώτες μελέτες για ιδιωτικά έργα, κυρίως κατοικίες, αλλά και έναν θερινό κινηματογράφο.

37. Ο Περικλής Α. Σακελλάριος (όρθιος) κατά τη θητεία του στην Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου Παγασών, 38. Ο Περικλής Α. Σακελλάριος (δεξιά) με τον αρχιτέκτονα καθηγητή του ΕΜΠ Κώστα Κιτσίκη, 1950

Το 1936 ο Σακελλάριος εγκαθίσταται εκ νέου στην Αθήνα. Αρχικά, εργάζεται για λογαριασμό της Τεχνικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως που διευθύνει ο σημαντικός αρχιτέκτων και καθηγητής στο ΕΜΠ Κυπριανός Μπίρης. Κατά τη θητεία του εκεί, θα έχει την ευκαιρία να ασχοληθεί με μελέτες για σημαντικά δημόσια κτίρια υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, μέρος του «Προγράμματος Κοριζή». Παράλληλα, θα συνεχίσει τη δραστηριότητά του ως ελεύθερος επαγγελματίας αναλαμβάνοντας μελέτες για μια σειρά επιφανών ιδιωτών. Το σώμα του έργου του, που περιλαμβάνει κυρίως κύριες και εξοχικές κατοικίες στην Αττική και παράγεται μέχρι και το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, είναι ευρύ και αξιόλογο.

Η λήξη του Πολέμου και η νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων βρίσκει την Ελλάδα σε φάση οικονομικής ανασυγκρότησης που χαρακτηρίζεται από μια προσπάθεια ευθυγράμμισης με τις διεθνείς τάσεις στην αρχιτεκτονική. Αυτές, ενώ συντάσσονται με το μοντέρνο κίνημα, και την ύστερη εκδοχή του ως «Διεθνές Στυλ», επιχειρούν να επανεκτιμήσουν κριτικά τις αρχές του, αφομοιώνοντας τοπικά ιδιώματα στον

39. Παρεκκλήσιο Αγίου Γεωργίου των ΛΟΚ, Καβούρι, 1949-50, φωτογραφία εποχής, 40. Κτίριο γραφείων Χ.Α.Ν., 1957-58, άποψη από τη γωνία των οδών Ακαδημίας και Ομήρου, Αθήνα, φωτογραφία εποχής, 41. Οικία Λέανδρου Δραγώνα, Αθήνα, 1961-62

σχεδιασμό. Η εισροή ξένων κεφαλαίων για την τόνωση της ανάπτυξης και την υποστήριξη της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης των πόλεων θα οδηγήσει σε ένα έντονο ρεύμα αστικοποίησης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, υλοποιείται ένας αριθμός έργων προβολής μεγάλης κλίμακας που σχεδιάζει ο Σακελλάριος.

Στο ξεκίνημα της μεταπολεμικής περιόδου, ο αρχιτέκτων εξακολουθεί να εργάζεται στο Υπουργείο Υγιεινής. Η σταδιοδρομία του ως δημόσιος υπάλληλος θα ολοκληρωθεί το 1946, οπότε και θα αποφασίσει να εργαστεί πλέον αποκλειστικά ως ελεύθερος επαγγελματίας.

Το ποιοτικό έργο του Σακελλάριου κατά τα μεταπολεμικά χρόνια, περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το εξαιρετικό παρεκκλήσιο του Αγίου Γεωργίου Λ.Ο.Κ. στο Καβούρι (1949-50), το Κτίριο της ΧΑΝ (1957-58) και την Οικία Λέανδρου Δραγώνα στην οδό Δ. Αρεοπαγίτου κάτω από την Ακρόπολη (1961-62), μαζί με μια σειρά προαστιακών και εξοχικών κατοικιών στο Ψυχικό, την Πολιτεία, το Καβούρι και την Ανάβυσσο. Το έργο αυτό χαίρει αναγνώρισης και του επιτρέπει να έρθει στο προσκήνιο ως μια από τις πιο σημαντικές μορφές της ελληνικής αρχιτεκτονικής σκηνής. Ακολουθεί η σύναψη στενής συνεργασίας με τους αρχιτέκτονες Εμμανουήλ Βουρέκα και Προκόπη Βασιλειάδη, που, από κοινού, θα αναλάβουν τον σχεδιασμό των εμβληματικών και πολυδημοσιευμένων παράκτιων λουτρικών εγκαταστάσεων στην Αττική: την Ακτή Αστέρα Γλυφάδας (1959-64), τη Μεγάλη Ακτή Βουλιαγμένης, γνωστή και ως Λαϊκή Πλαζ Βουλιαγμένης (1959-62) και την Ακτή Αστέρα Βουλιαγμένης (1962-69).

Πρόκειται για έργα που υλοποιούν την επέκταση της Αθήνας προς τις ακτές του Σαρωνικού υποστηρίζοντας τις δραστηριότητες αναψυχής και ελεύθερου χρόνου που αναπτύσσονται ραγδαία την εποχή αυτή,

42, 43. Ακτή Αστέρα Γλυφάδας, 1959-64, πανοραμική λήψη και αεροφωτογραφία

βάζοντας τα θεμέλια για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα. Τα έργα αυτά περιλαμβάνουν ξενοδοχεία, μπανγκαλόου, εστιατόρια, αναψυκτήρια και αποδυτήρια, αλλά και παραθαλάσσιες τοπικές διαμορφώσεις. Συνδυάζουν τις μοντέρνες αφαιρετικές μορφές, υλοποιημένες κυρίως με τη χρήση του οπλισμένου σκυροδέματος, με την αναφορά στον τόπο που αναφέρεται στα υλικά αλλά και τη χωρική οργάνωση με τη χρήση διαφορετικής μορφής ενδιάμεσων, ημιυπαιθρίων χώρων.

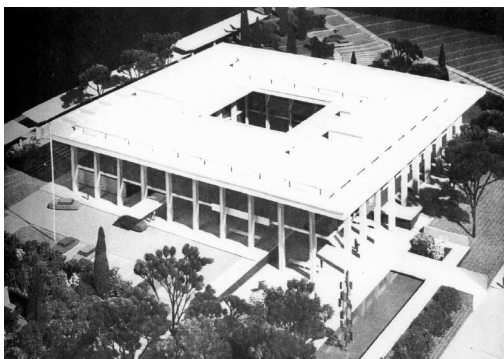
Τα έργα των παράκτιων τουριστικών εγκαταστάσεων καθιερώνουν τον Περικλή Σακελλάριο ως έναν εκ των πρωταγωνιστών του ελληνικού μεταπολεμικού εκμοντερνισμού.

44. Μεγάλη Ακτή (Λαϊκή Πλαζ Ε.Ο.Τ.) Βουλιγαμένης, 1959-62, εστιατόριο Ωκεανίς, φωτογραφία εποχής, 45. Ακτή Αστέρα Βουλιγαμένης, 1962-69, αεροφωτογραφία

Την ίδια περίοδο, στα τέλη της δεκαετίας του '50, ο Walter Gropius αναλαμβάνει να σχεδιάσει την Πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα (1959-61). Καθώς η σχέση του με τον Σακελλάριο, από τη σύντομη φοίτηση του δεύτερου στη Σχολή του Bauhaus θα παραμείνει στενή, ο Gropius θα του προτείνει να συνεργαστούν στο έργο αυτό. Ο Σακελλάριος θα αποτελέσει κύριο συντελεστή της μελέτης και της υλοποίησης ενός εκ των σημαντικότερων έργων της αρχιτεκτονικής του μοντέρνου κινήματος στην Ελλάδα, ένα από τα πιο επιφανή έργα της μεταπολεμικής Αθήνας.

Η δραστηριότητα του γραφείου του Σακελλάριου συνεχίζεται και στο διάστημα που ακολουθεί έως τις αρχές της δεκαετίας του '80. Την περίοδο αυτή, η εργογραφία του, πέρα από νέες κύριες και εξοχικές κατοικίες εντός και εκτός Απτικής, περιλαμβάνει ιδιωτικά και δημόσια έργα μεγαλύτερης κλίμακας και ιδιαίτερης αίγλης όπως δημόσια κτίρια πολιτισμού, κτίρια γραφείων, τουριστικά συγκροτήματα, κτίρια υποδομών, χωροταξικές μελέτες, κ.ά. Ξεχωρίζουν τα σημαντικά δημόσια έργα που σχεδιάζει για τον τόπο καταγωγής του, την Κέρκυρα, όπως ο Διεθνής Αεροσταθμός Κερκύρας (1966-70), το Κτιριακό Συγκρότημα του Λιμένα Κέρκυρας (1967-69), και το Δημοτικό Θέατρο (1962-74). Παράλληλα, δίνεται συνέχεια στην παράδοση των συνεργασιών με άλλους συναδέλφους και γραφεία για μελέτες έργων και εκτός Ελλάδας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο σχεδιασμός του Ελληνικού Περιπτέρου στη Διεθνή

46. Πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Αθήνα, 1959-61, φωτογραφία εποχής, 47. Ο Περικλής Α. Σακελλάριος με τον Walter Gropius, 48. Πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Αθήνα, στοιχεία συντελεστών του έργου

Έκθεση της Οσάκα στην Ιαπωνία (1970), σε συνεργασία με τον αρχιτέκτονα Ιππόλυτο Παπαλιόπουλο, και η μελέτη δύο κρατικών πολυκατοικιών στο Αλγέρι, σε συνεργασία με τους αρχιτέκτονες Μιχάλη Φωτιάδη, Παντελή Μασουρίδη και Ελένη Βουρλούμη.

Επιχειρώντας μια συνοπτική περιγραφή του έργου του Σακελλάριου, μπορούμε να αναφερθούμε στην κόρη του Ελισάβετ Σακελλαρίου, που γραφεί πως ο αρχιτέκτων πίστευε: «σε μια αρχιτεκτονική που ισορροπεί μεταξύ της πειθαρχίας και της συστηματικής προσέγγισης του Bauhaus με το ελεύθερο πνεύμα του Le Corbusier, και τα προϊόντα της οποίας μπορεί κανείς να τα αντιληφθεί ως αυτοτελείς οντότητες που εξυπηρετούν τις ανάγκες και αποτελούν έκφραση της προσωπικότητας των ιδιοκτητών τους».

Η δυνατότητά του Σακελλάριου να συνεργαστεί, στη διάρκεια της πεντηκονταετούς καριέρας του, με αξιόλογους εργοδότες χωρίς να χρειαστεί να αποδεχθεί συμβιβασμούς που θα οδηγούσαν σε αλλοιώσεις των αρχιτεκτονικών προτάσεών του, λειτούργησε καταλυτικά στην εφαρμογή του οράματός του.

Για την ελληνική αρχιτεκτονική του 20ού αιώνα, ο Περικλής Σακελλάριος υπήρξε ένας εκ των σημαντικότερων εκπροσώπων της. Μέσω του εκτεταμένου και διεθνώς αναγνωρισμένου έργου του, συνέβαλε καθοριστικά στον μεταπολεμικό εκμοντερνισμό της χώρας.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

–Ελισάβετ Σακελλαρίου, Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ (επιμ.), *Π. Α. Σακελλάριος, Αρχιτέκτων / An Architect's Vision*, P. A. Sakellarios, Ποταμός, Αθήνα, 2006,

- Ελισάβετ Σακελλαρίου, «Μια ζωή αφιερωμένη στην αρχιτεκτονική», σσ.11-14

- Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, Περικλής Σακελλάριος, «Η ζωή και το έργο του», σσ.15-56

- Κωνσταντίνος Δεκαβάλλας, «Περικλής Σακελλάριος, Αρχιτέκτων», σσ.57-62

- Συνέντευξη του Π. Α. Σακελλάριου στην Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, 3-10-1983, σσ.63-65)

- Κωστής Σβορώνος, Odile Gritsis-de Fombelle, «Προσωπικές μαρτυρίες», σελ. 66

–Γιώργος Σημαιοφορίδης, Γιάννης Αίσωπος (επιμ.), *Τοπία του οικείου*, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 1996, σσ.88-91

–Γιάννης Αίσωπος, Γιώργος Σημαιοφορίδης (επιμ.), *Τοπία εκμοντερνισμού: Ελληνική αρχιτεκτονική '60 και '90*, Metropolis Press, Αθήνα, 2002, σσ. 116-121

–Γιάννης Αίσωπος (επιμ.), *Τοπία τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα*, ΔΟΜΕΣ, Αθήνα, 2015, σσ.174-183, 368-381, 394-395, 400-401, 414-417

–Πρεσβεία των ΗΠΑ στη Αθήνα: <https://doma.archi/en/index/projects/amerikanikh-presbeia>

2.2. Το έργο του Π. Α. Σακελλάριου στην Κέρκυρα

Κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του, ο Περικλής Σακελλάριος μελετά και υλοποιεί, κυρίως κατά την τελευταία εικοσαετία της καριέρας του, ένα σημαντικό σώμα έργου στον τόπο καταγωγής του, την Κέρκυρα. Το έργο αυτό περιλαμβάνει σημαντικά δημόσια και ιδιωτικά κτίρια και έργα υποδομής όπως το Δημοτικό Θέατρο Κερκύρας, ο Διεθνής Αεροσταθμός Κερκύρας, το Κτιριακό Συγκρότημα Λιμένα Κερκύρας, το Ξενοδοχείο Corfu Palace, το Κεντρικό Υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, το Σανατόριο Κερκύρας, το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Κερκύρας, η χωροταξική μελέτη Ακτής Παλαιοκαστρίτσας κ.ά. Το έργο του στην Κέρκυρα περιλαμβάνει επίσης αξιόλογο αριθμό εξοχικών κατοικιών σε διάφορες τοποθεσίες του νησιού.

Ακολουθούν περιγραφές επιλεγμένων έργων του Περικλή Σακελλάριου στην Κέρκυρα:

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Κεντρικό Υποκατάστημα Κερκύρας, 1968-69

Ο Σακελλάριος επιχειρεί την αρμονική ένταξη του κεντρικού υποκαταστήματος στην καρδιά του ιστορικού αστικού ιστού μέσα από δύο βασικές αρχιτεκτονικές χειρονομίες. Η πρώτη αφορά στην υποχώρηση του κτιρίου από την οικοδομική γραμμή, γεγονός που οδηγεί στη διεύρυνση της παρακείμενης πλατείας με την απόδοση του χώρου αυτού στην πόλη, αλλά και στον μετασχηματισμό την οπτικής σχέσης των περαστικών με το κτίριο. Η δεύτερη αφορά στη μορφολόγηση της όψης μέσω του δανεισμού και της αφαιρετικής απόδοσης στοιχείων από το τοπικό αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο (τοξοτά ανοίγματα στον όροφο) αλλά και τη χρήση υλικών όπως το μάρμαρο, εγκαθιδρύοντας μια δυναμική διαλεκτική σχέση με τα μνημεία και το περιβάλλον του.

Corfu Palace 1953-58, επέκταση και ανακαίνιση 1961

Το ξενοδοχειακό συγκρότημα αναπτύσσεται σε δύο πτέρυγες, μια δώροφη με κοινόχρηστες λειτουργίες και τον χώρο αποδοχής, και μια τριώροφη των υπνοδωματίων, η οποία και απέκτησε μια ακόμη στάθμη το 1961. Παράλληλα με την ορθολογιστική οργάνωση του προγράμματος σύμφωνα με τις μοντέρνες αρχές, παρατηρείται η ενσωμάτωση μορφολογικών στοιχείων από το τοπικό και το ιταλικό αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο, όπως οι τοξοστοιχίες, η προεξέχουσα είσοδος, ο ρυθμός οργάνωσης των ανοιγμάτων, οι αναλογίες άλλων στοιχείων των όψεων, κ.ά. Πρόκειται για ένα ακόμη παράδειγμα ευθυγράμμισης του Σακελλάριου με τα φορμαλιστικά πρότυπα που διαμορφώθηκαν μεταπολεμικά.

Διεθνής Αεροσταθμός Κερκύρας, 1966-70

Ο Αεροσταθμός αποτέλεσε πρωτοπόρο έργο υποδομής για την εποχή του, κυρίως χάρη στις κατασκευαστικές μεθόδους, όπως η χρήση προκατασκευασμένων στοιχείων, τις οποίες ενσωμάτωσε. Η σχεδιαστική απόφαση για τη διάρθρωση του αεροσταθμού σε μια στάθμη, σε συνδυασμό με την κατασκευαστική λογική του φορέα του, παράγει ένα κτίριο υψηλών λειτουργικών δυνατοτήτων με μεγάλη προγραμματική ευελιξία. Μέρος αυτής της ιδιότητας οφείλεται στην παρουσία του χαρακτηριστικού σε μορφολογικό επίπεδο, εκτενούς, ενιαίου πτυχωτού κελύφους από οπλισμένο σκυρόδεμα που τον καλύπτει, στοιχείο που με την πάροδο του χρόνου έχει μετατραπεί σε σημείο αναφοράς για τους ταξιδιώτες.

49. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 1968-69: επανερμηνεία των παραδοσιακών τοξοστοιχιών στην όψη του καταστήματος, 50, 51. Corfu Palace, 1953-58, 1961: αφομοίωση στοιχείων του παραδοσιακού αρχιτεκτονικού λεξιλογίου της Κερκύρας στον σχεδιασμό της εισόδου του Corfu Palace, σε αντιπαράβολή με τη μοντερνιστική χειρονομία του αφαιρετικού πρισματικού όγκου δωματίων

Κτιριακό Συγκρότημα Λιμένα Κερκύρας, 1967-69

Το συγκρότημα, περιλαμβάνει σειρά μονώροφων κτισμάτων που φιλοξενούν τον Επιβατικό Σταθμό, το Γενικό Χημείο του Κράτους, γραφεία Τελωνείου και αποθήκες. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει ο Επιβατικός Σταθμός για την κατασκευαστική καινοτομία του πτυχωτού κελύφους του από οπλισμένο σκυρόδεμα και τη χαρακτηριστική μορφή που τον ανάγει σε σημείο αναφοράς της περιοχής. Σημαντική σχεδιαστική παράμετρος της πρότασης υπήρξε η ηλιοπροστασία η οποία επιτυγχάνεται είτε με την παρουσία προστεγασμάτων, είτε με τη δημιουργία ημιυπαίθριων χώρων κίνησης και στάσης πλευρικά των κτιρίων, ως τυπολογική επανερμηνεία των στοών και των παραδοσιακών τοξοστοιχιών του ιστορικού κέντρου.

52, 53. Αεροσταθμός Κερκύρας, 1966-70: Εξωτερική άποψη από τον αεροδιάδρομο και άποψη του εσωτερικού, 54. Κτιριακό Συγκρότημα Λιμένα Κερκύρας, 1967-69: πανοραμική άποψη

Εξοχική κατοικία Έλις Σακελλάριου, Παλαιοκαστρίτσα, 1962-63

Πρόκειται για την εξοχική κατοικία που σχεδίασε ο Σακελλάριος για την κόρη του Ελισάβετ και τον ίδιο σε μια δυσπρόσιτη τοποθεσία στην περιοχή της Παλαιοκαστρίτσας. Η κατοικία ξεχωρίζει για την εναρμονισμένη ένταξή της σε ένα μοναδικό φυσικό τοπίο. Κύριοι και βοηθητικοί χώροι οργανώνονται σε δύο επίπεδα ακολουθώντας ένα απλό και ταυτόχρονα ευρηματικό τρόπο άρθρωσης μεταξύ τους, αλλά και αναφοράς στο τοπίο και προσανατολισμού στη θέα προς το Ιόνιο. Σημαντική παράμετρος του σχεδιασμού υπήρξε η ανάγκη της δυνατότητας της κατοικίας να λειτουργεί και τον χειμώνα μέσω της τοποθέτησης τζακιών στους περισσότερους χώρους. Χάρη στη γλυπτική τους μορφή, οι καμινάδες γίνονται μέρος της ογκοπλασίας της κατοικίας, γεγονός που οδηγεί στην ενίσχυση της ιδιαίτερης διαλεκτικής σχέσης της με το περιβάλλον. Ο συνάδελφος και συνεργάτης του Σακελλάριου, Κωνσταντίνος Δεκαβάλλας θεωρούσε την κατοικία αυτή ως το καλύτερο έργο του αρχιτέκτονα, αλλά και ένα από τα σημαντικότερα αρχιτεκτονικά επιτεύγματα του 20ού αιώνα.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

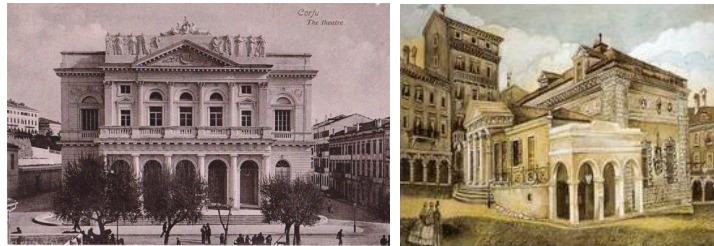
–Ελισάβετ Σακελλαρίου, Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ (επιμ.), Π. Α. Σακελλάριος, *Αρχιτέκτων / An Architect's Vision*, P. A. Sakellarios, Ποταμός, Αθήνα, 2006.

55, 56, 57. Εξοχική κατοικία Έλις Σακελλαρίου, 1962-63, άποψη από τη θάλασσα, άποψη του ημιυπαίθριου χώρου φαγητού, κατόψεις των δύο επιπέδων

2.3. Η αρχιτεκτονική πρόταση για το Δημοτικό Θέατρο Κερκύρας (1962-1974)

Το νέο Δημοτικό Θέατρο Κερκύρας αντικατέστησε παλαιότερο κτίριο στο ίδιο σημείο που κατασκευάστηκε το 1903 και καταστράφηκε το 1943 από βομβαρδισμό των Γερμανικών στρατιωτικών δυνάμεων. Είχε σχεδιαστεί από τον Ιταλό αρχιτέκτονα Conrado Pergolesi με πρότυπο τη Σκάλα του Μιλάνου.

58, 59. Το παλιό Θέατρο Κερκύρας, σχεδιασμένο από τον αρχιτέκτονα Conrado Pergolesi, 1903-1943

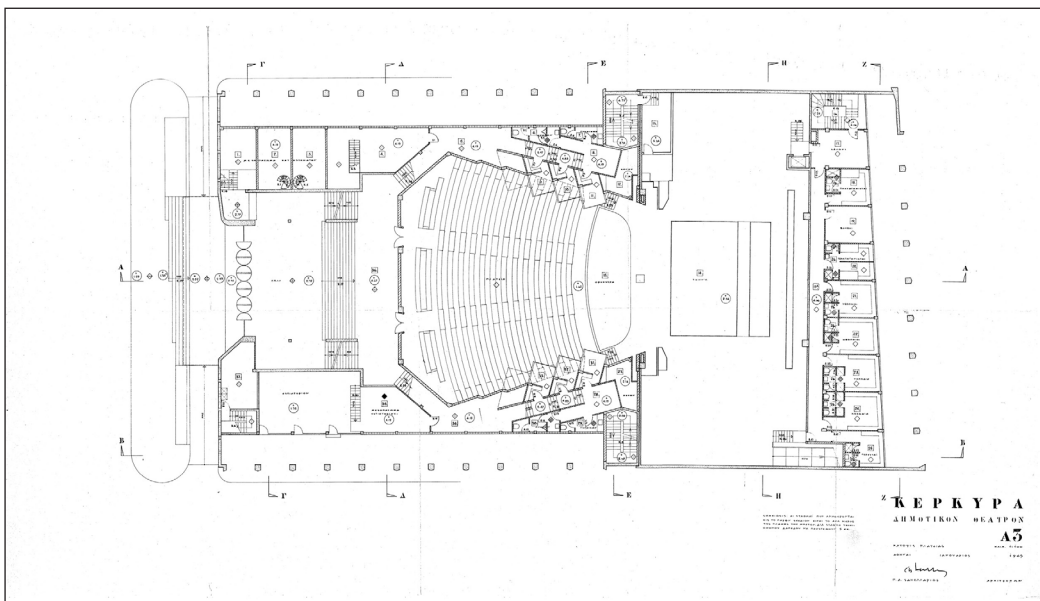
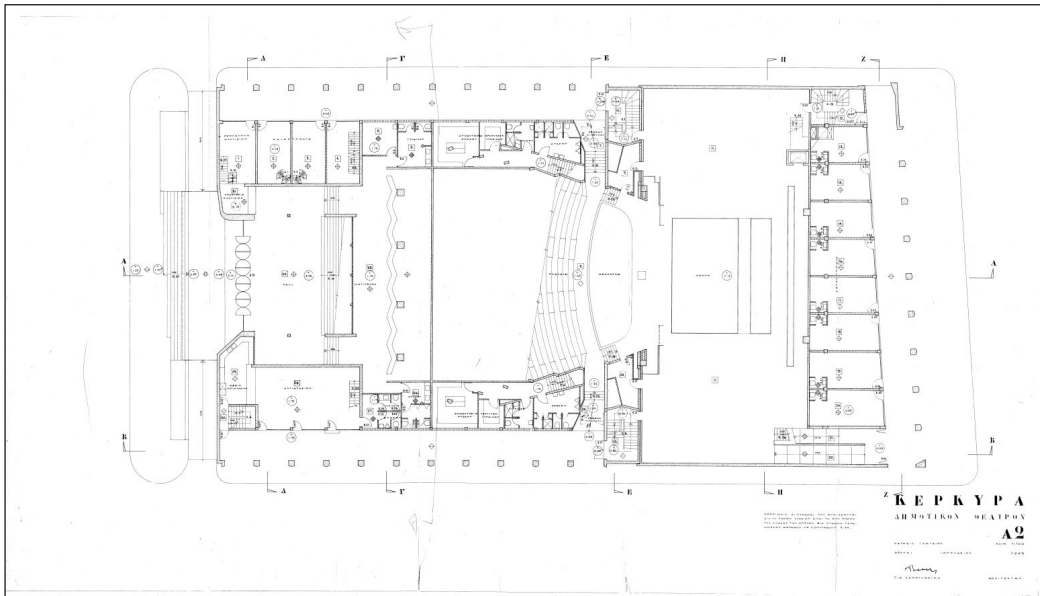
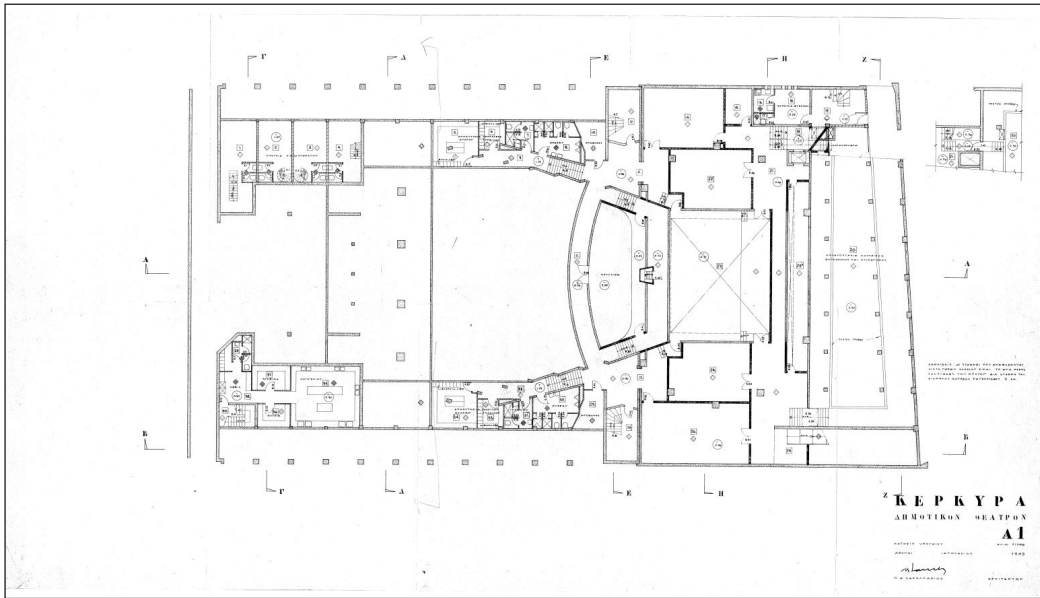
Το 1962, ο Σακελλάριος αναλαμβάνει τη μελέτη για το νέο Δημοτικό Θέατρο την οποία και δωρίζει στον Δήμο Κερκυραίων μαζί με την πολυετή επίβλεψη της κατασκευής του έργου. Ο σχεδιασμός του προβλέπει τη δημιουργία ενός νέου θεατρικού κτιρίου πολλαπλών χρήσεων υψηλών προδιαγραφών. Ακολουθώντας τα διεθνή πρότυπα λειτουργίας της εποχής του, το νέο Δημοτικό Θέατρο Κερκύρας ενσωματώνει όλες τις απαραίτητες βοηθητικές χρήσεις και υποδομές για να αποτελέσει έναν μοναδικό χώρο εκδηλώσεων με τη δυνατότητα φιλοξενίας μεγάλης κλίμακας λυρικών (όπερας) και θεατρικών παραστάσεων, όπως η πολύ ψηλή σκηνή που μπορεί να φιλοξενεί ταυτόχρονα πολλαπλά σκηνικά και ο βυθισμένος χώρος της ορχήστρας, απαραίτητος για τη φιλοξενία όπερας.

Η μελέτη του νέου θεάτρου εισάγει επίσης έναν νέο τρόπο αλληλεπίδρασης με την πόλη. Σε αντίθεση με το παλιό θέατρο του οποίου η κύρια όψη αναφερόταν στην οδό Γ. Θεοτόκη, η κύρια όψη και, κατ' επέκταση, η κύρια είσοδος του νέου θεάτρου τοποθετείται νοτιοανατολικά επί της οδού Σ. Σαμάρα δημιουργώντας ένα νέο πεδίο αναφοράς, έναν εν δυνάμει νέο δημόσιο χώρο, που όμως, δυστυχώς, έως σήμερα παραμένει αδιαμόρφωτος, κυριαρχούμενος από τον εγκάρσιο δρόμο Σ. Σαμάρα και τα πολλά σταθμευμένα οχήματα. Η αλλαγή προσανατολισμού του κτιρίου, επιτρέπει ακόμη τη δημιουργία στοάς κατά μήκος της οδού Γ. Θεοτόκη και τη στέγαση ισόγειων εμπορικών καταστημάτων, πάνω από τα οποία τοποθετούνται βοηθητικές λειτουργίες του θεάτρου, όπως γραφεία και καμαρίνια ηθοποιών. Τα εμπορικά καταστήματα επεκτείνονται και κατά μήκος μεγάλων εσοχών, που έχουν τη μορφή στοάς, που διαμορφώνονται στις δύο μεγάλες πλαϊνές πλευρές του κτιρίου κατά μήκος των οδών Ν. Μαντζάρου και Σ. Δεσύλλα. Τα συνολικά 30 ενοικιαζόμενα καταστήματα στην περίμετρο του κτιρίου σκοπό έχουν την αποφυγή της δημιουργίας ενός μεγάλης κλίμακας εσωστρεφούς κτιριακού όγκου αποκομμένου από την πόλη. Οι μικρής κλίμακας χώροι στην περίμετρο του κτιρίου το διασυνδέουν με τον αστικό ιστό και συμβάλλουν οικονομικά στην αντιμετώπιση των λειτουργικών του δαπανών.

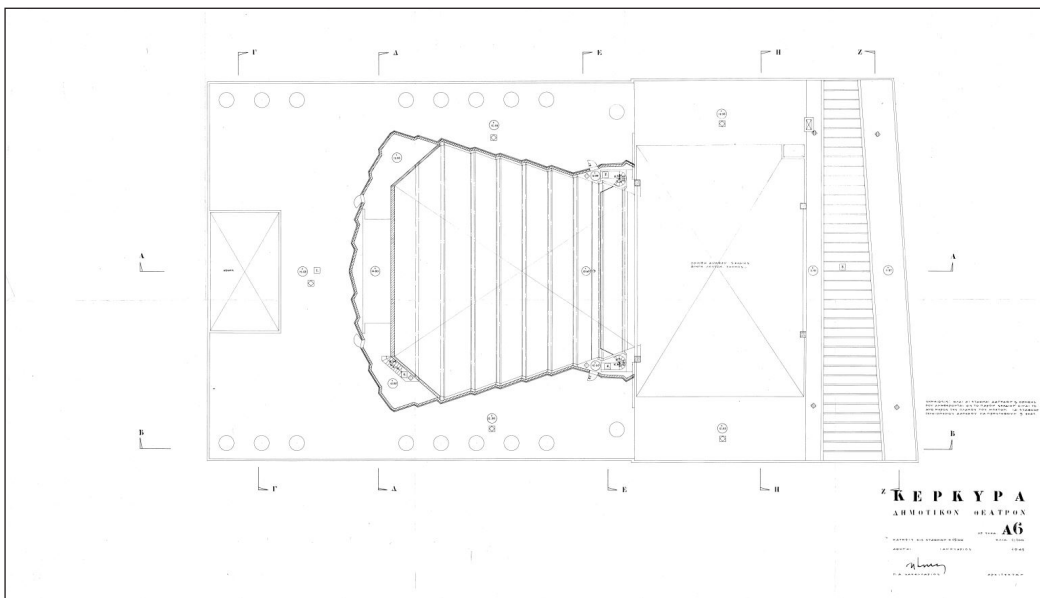
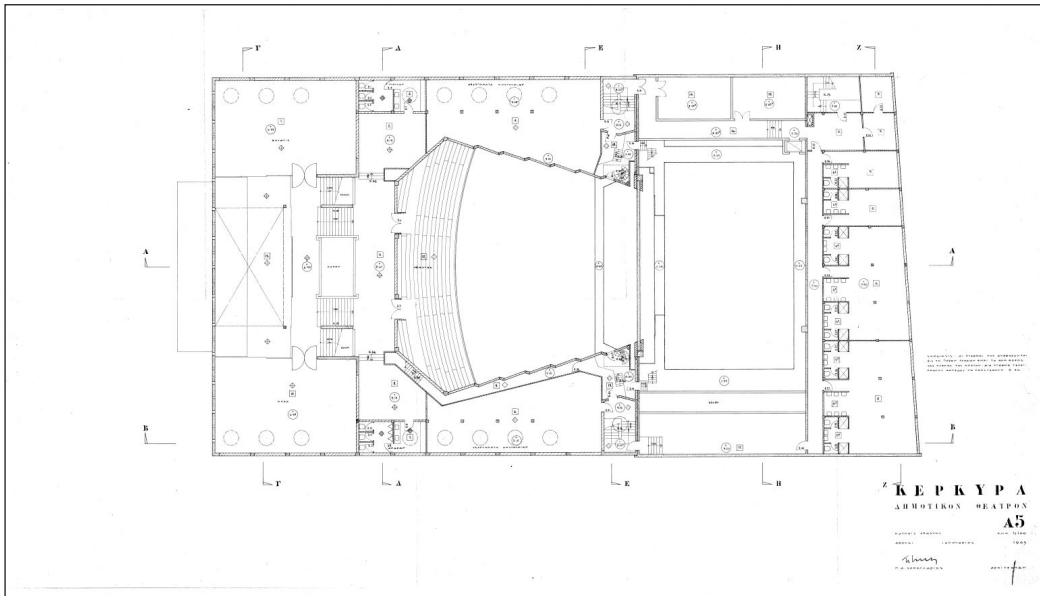
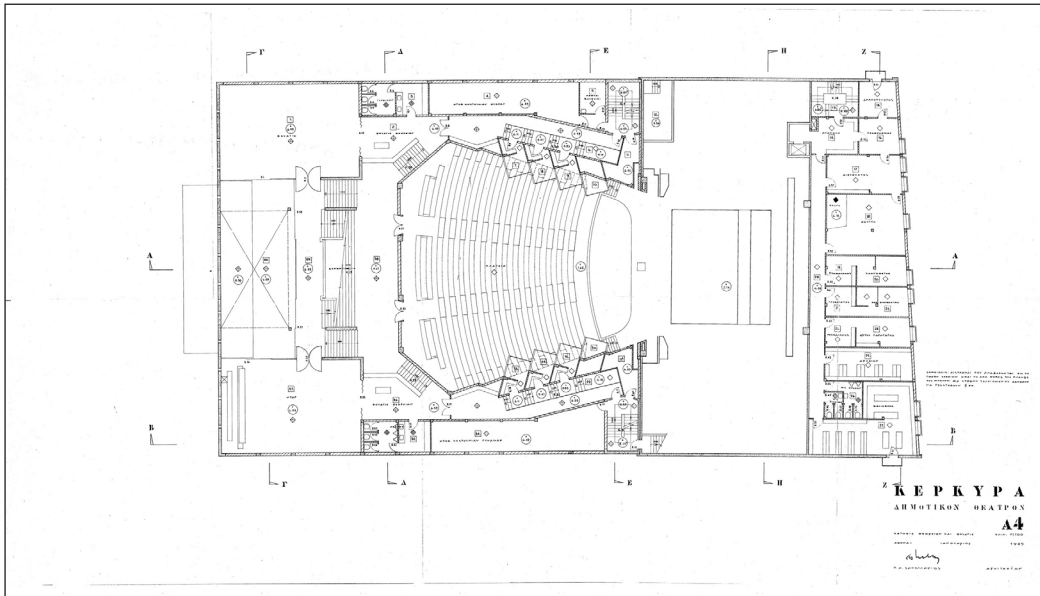
Το νέο Δημοτικό Θέατρο διαφοροποιείται δραματικά από το παλιό και ως προς τη μορφολογία του καθώς ανήκει στη μοντέρνα αρχιτεκτονική που δεν φέρει διάκοσμο παρά μόνο επιλεγμένα μορφικά στοιχεία που επανερμηνεύουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Κέρκυρας όπως οι τοξοστοιχίες, και η συμπαγής κύρια όψη με τα ραδινά ανοίγματα με αναφορά στις φρουριακές δομές με πολεμίστρες.

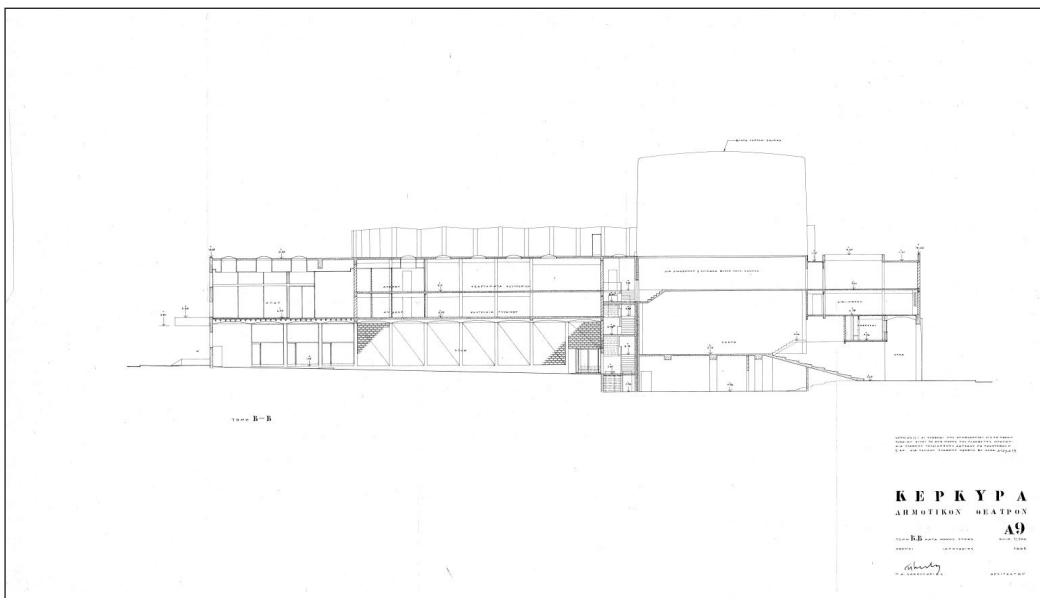
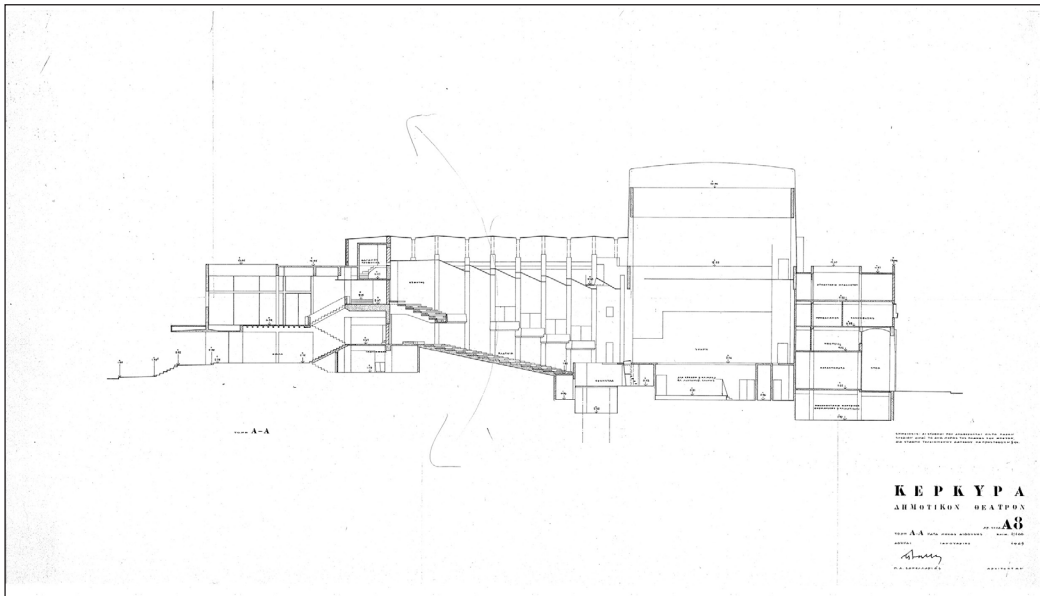
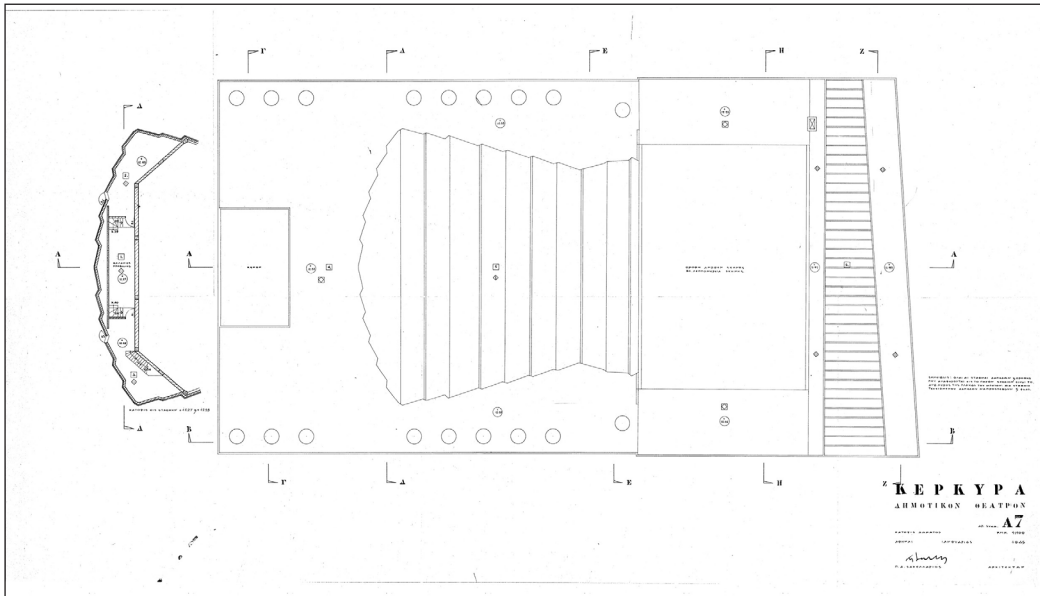
60. Πρόπλασμα της πρότασης του Π. Α. Σακελλάριου για το νέο Δημοτικό Θέατρο Κερκύρας, 61, 62. Απόψεις της πρόσοψης και της βορειοανατολικής όψης του Δημοτικού Θεάτρου από το επίπεδο του δρόμου, φωτογραφίες εποχής

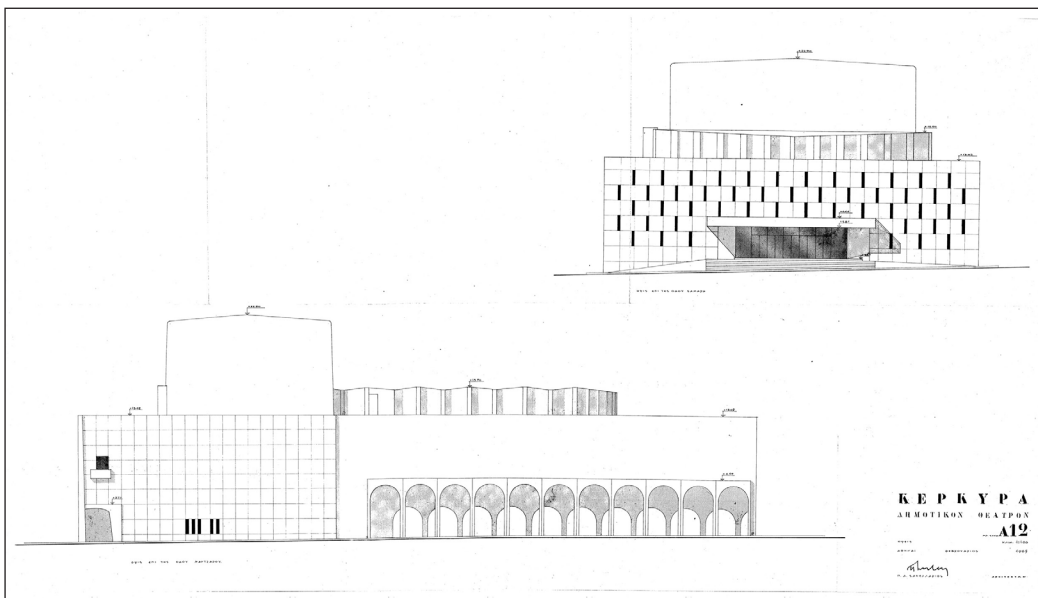
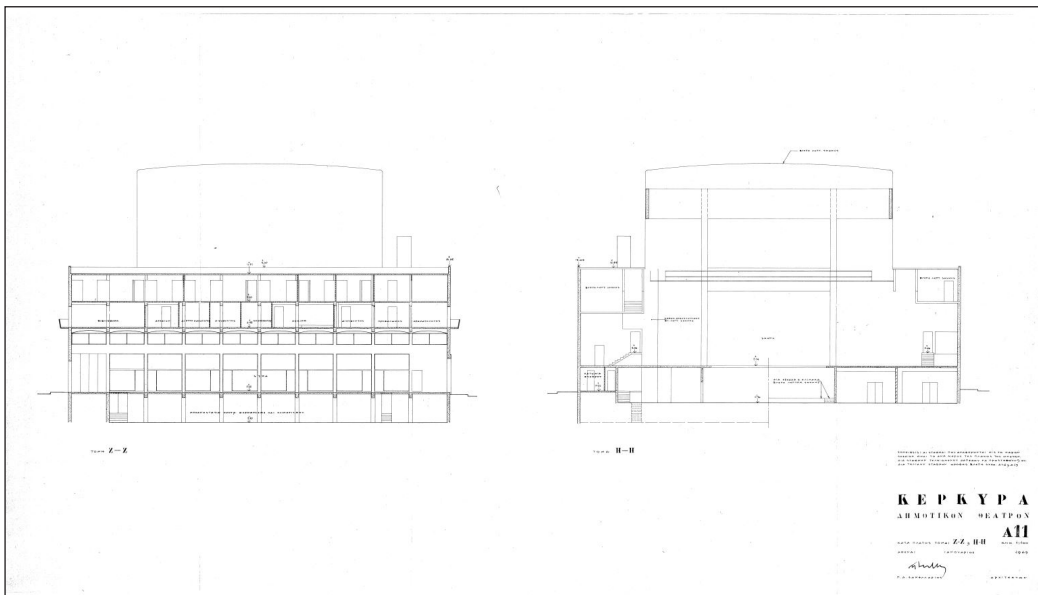
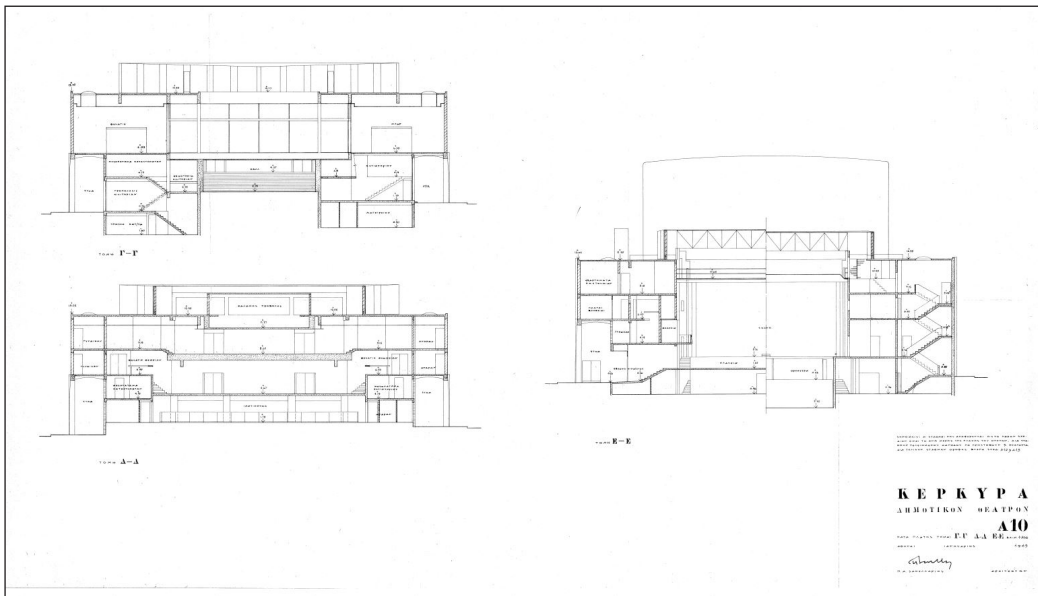
63-65, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, κάτοψη υπογείου (πάνω), κάτοψη ισογείου (μέση), κάτοψη πλατείας (κάτω)

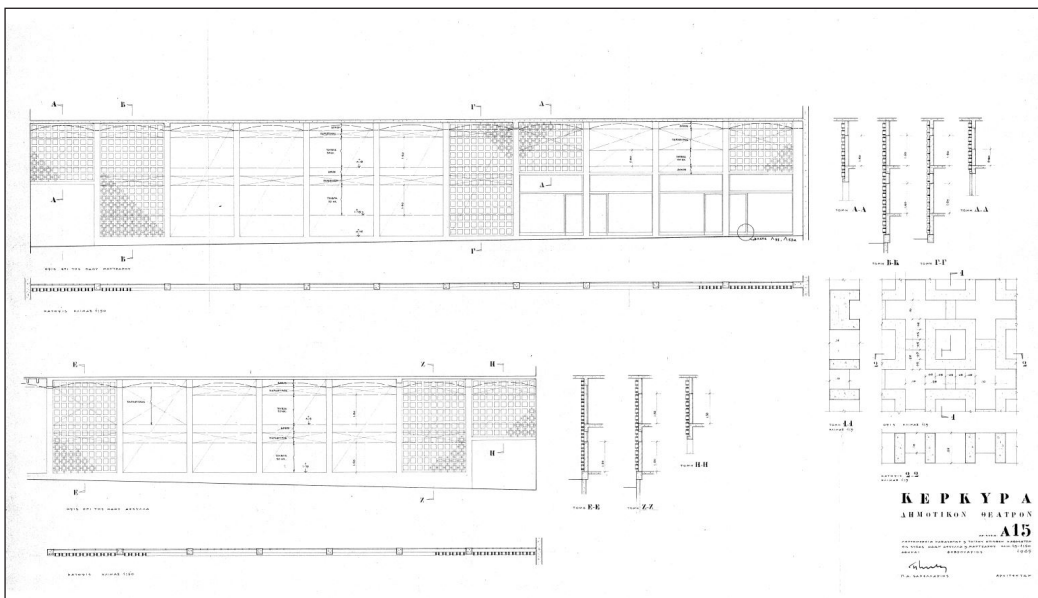
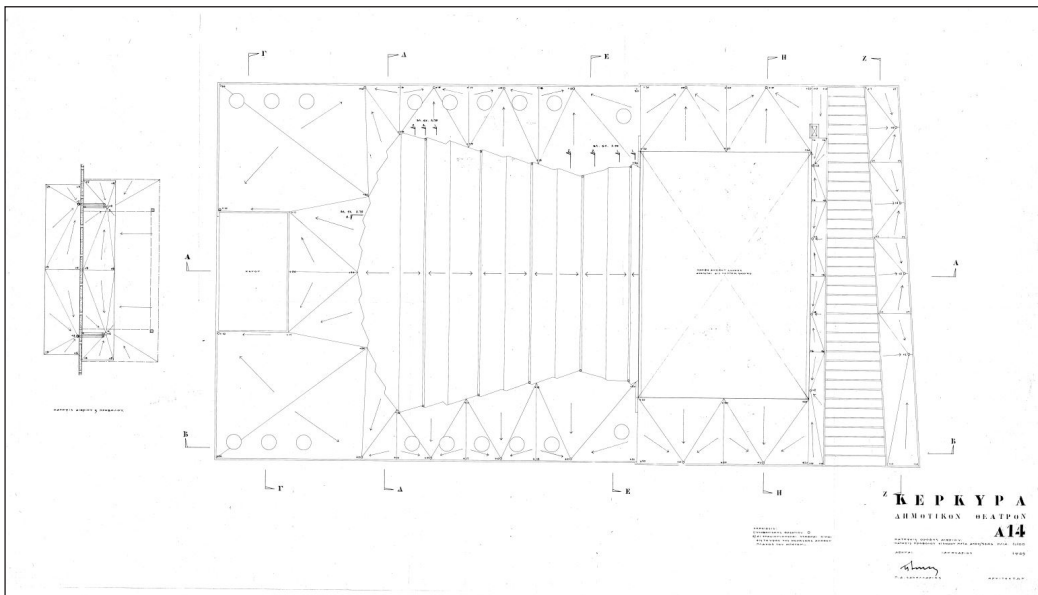
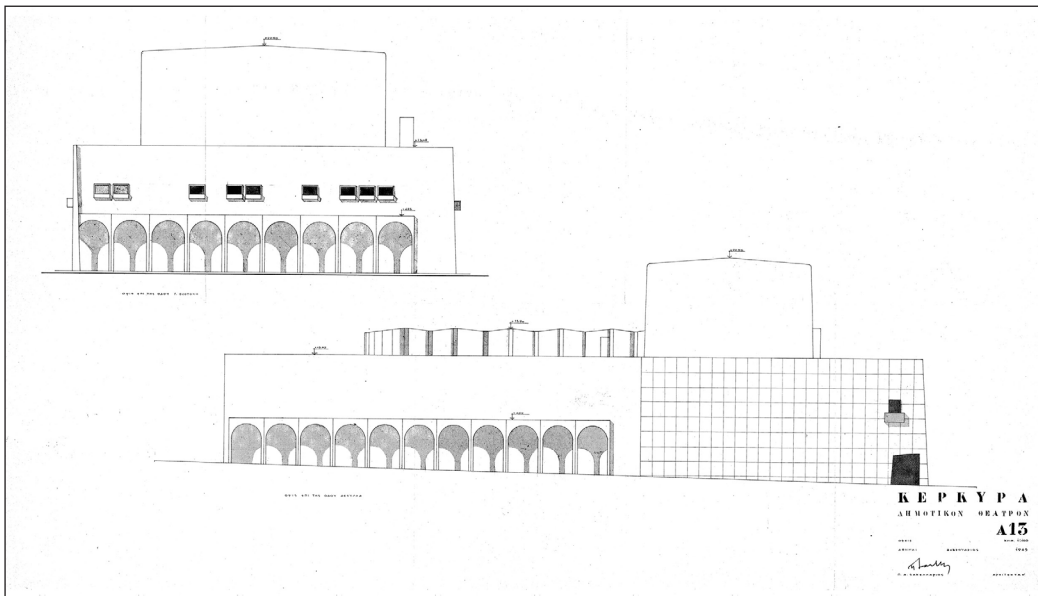
66-68, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, κάτοψη θεωρείων και φουαγιέ (πάνω), κάτοψη εξώστη (μέση), κάτοψη στάθμης +15.00 (κάτω)

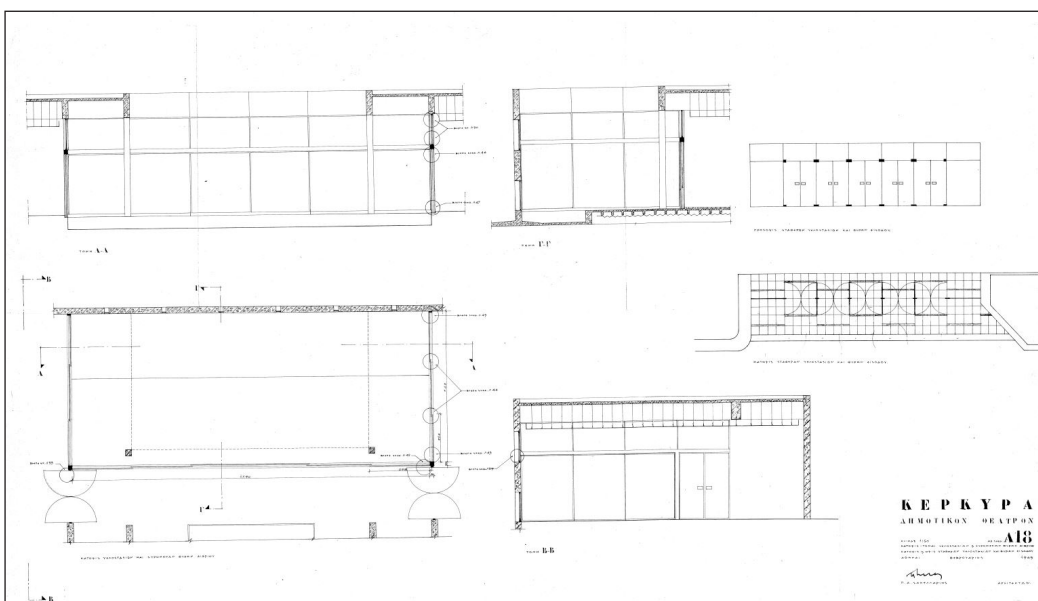
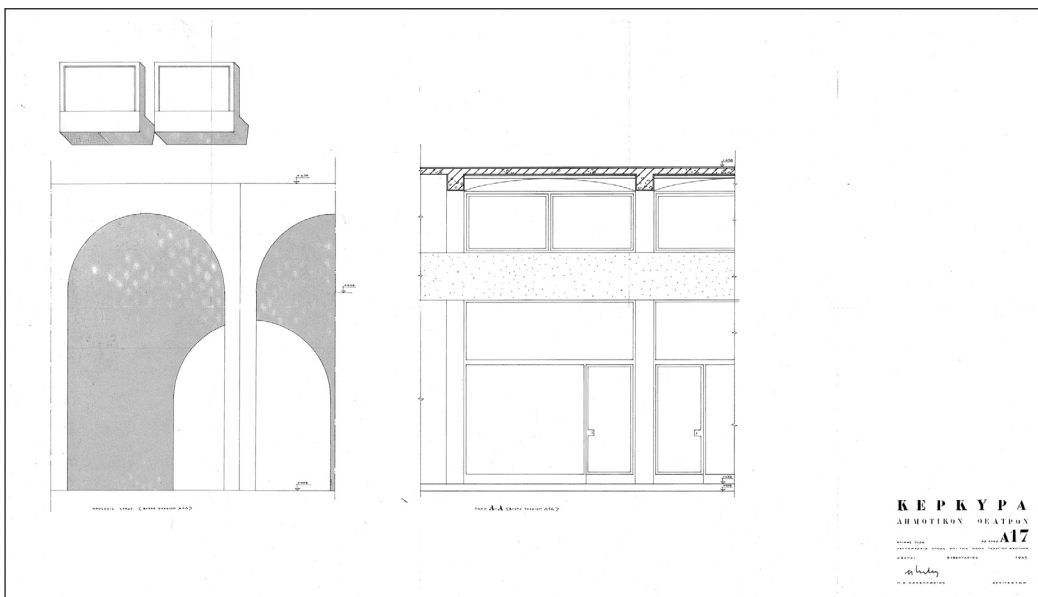
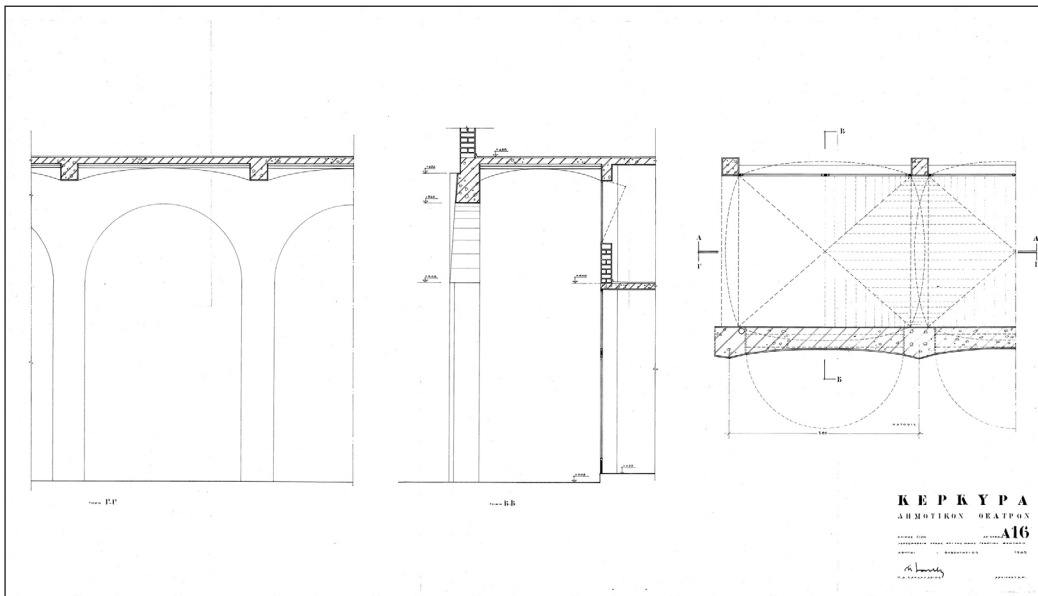
69-71, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, κάτοψη δώματος (πάνω), τομή Α-Α κατά μήκος της αίθουσας (μέση), τομή Β-Β κατά μήκος στοάς (κάτω)

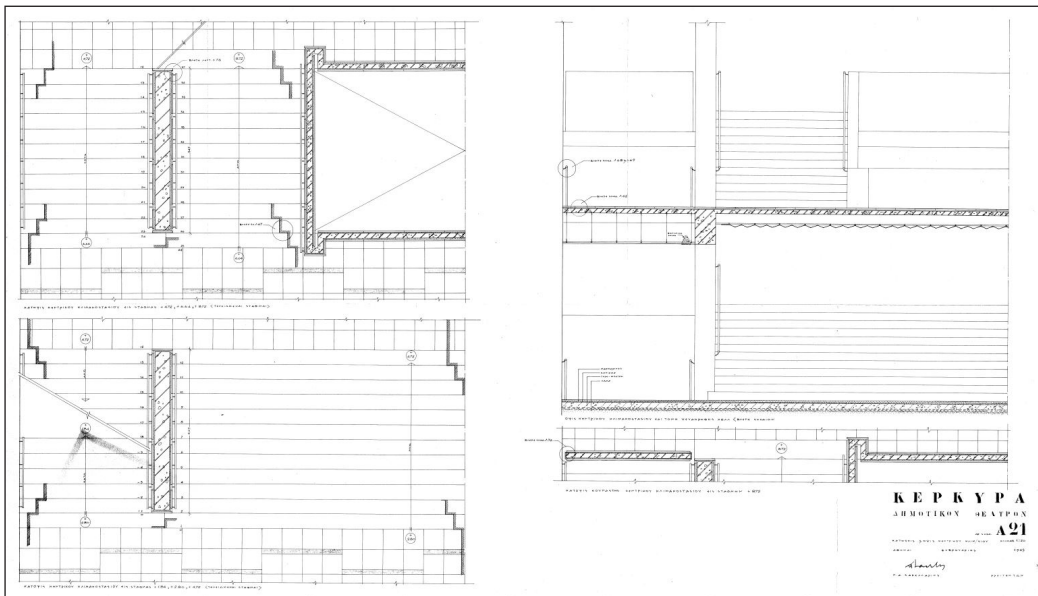
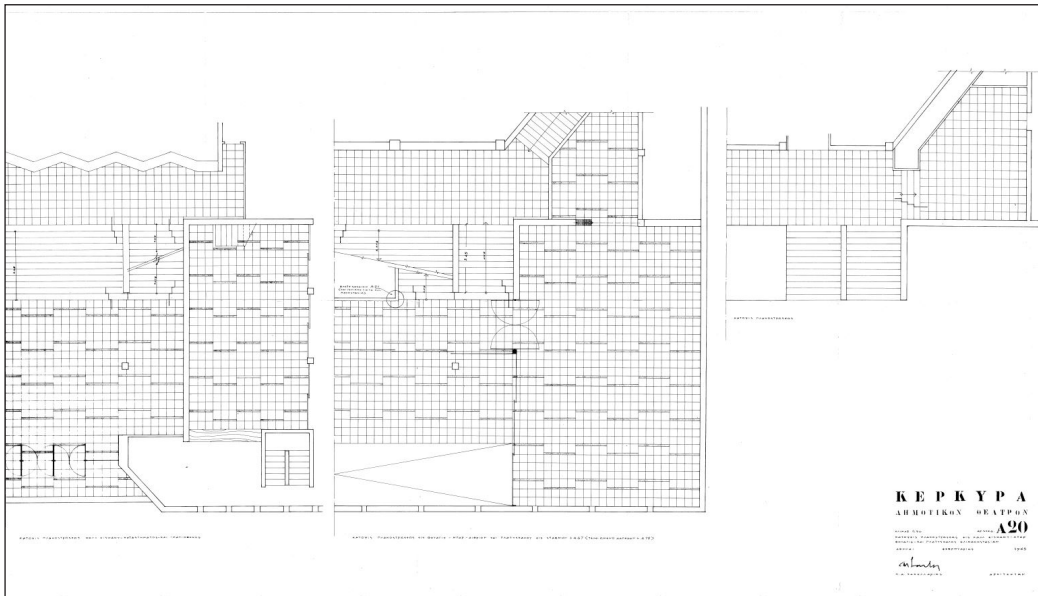
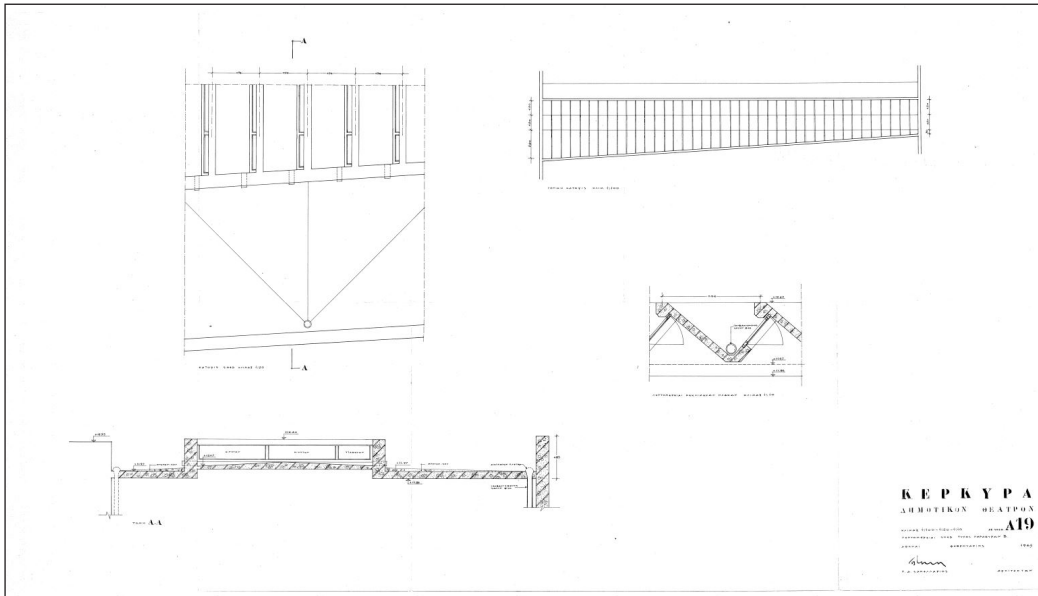
72-74, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, τομές Γ-Γ, Δ-Δ, και Ε-Ε (πάνω), τομές Ζ-Ζ και Η-Η (μέση), όψεις (κάτω)

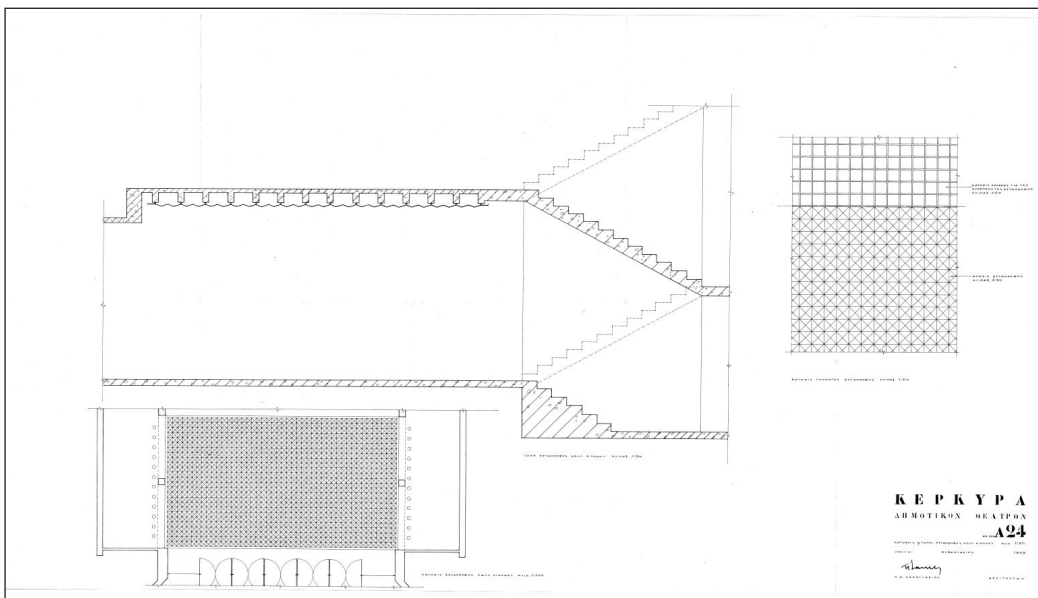
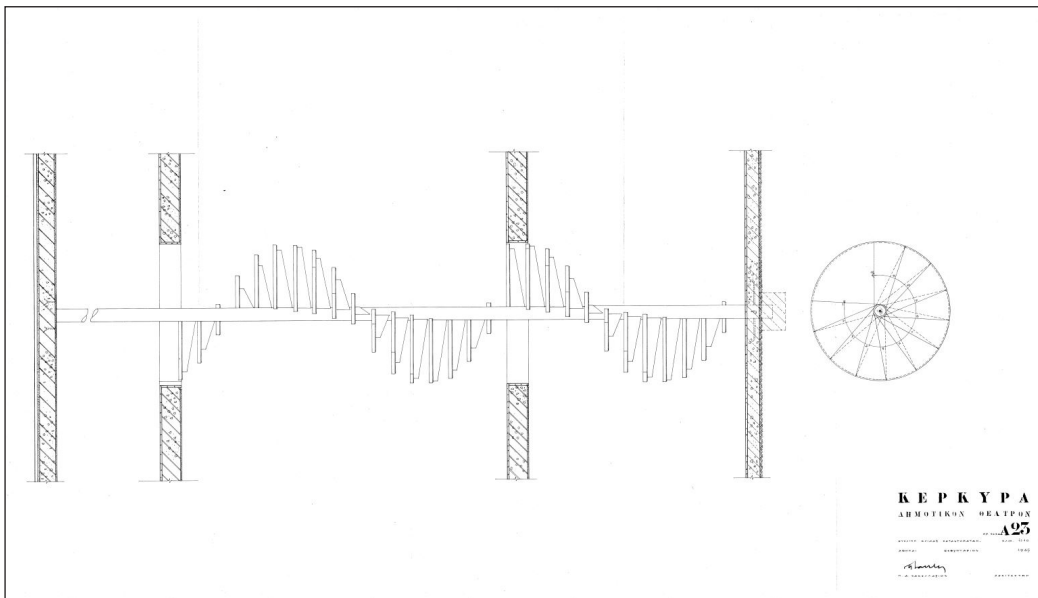
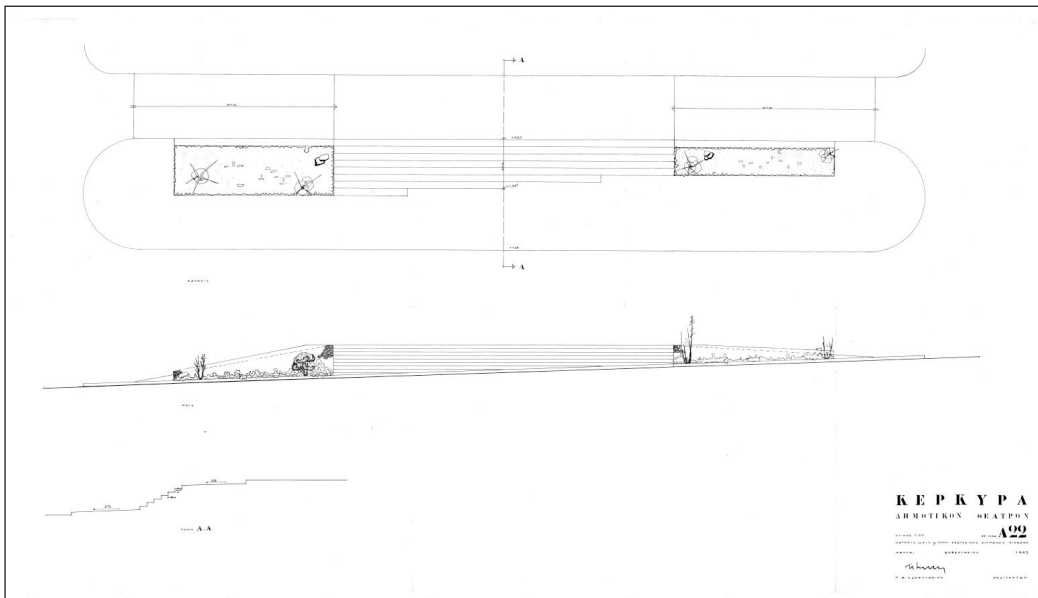
75-77, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, όψεις (πάνω), κάτοψη οροφής αιθρίου και προβόλου εισόδου (μέση), λεπτομέρειες καφασωτών (κλωστρά) και τοίχου όπισθεν καφασωτών (κλωστρά) στις στοές

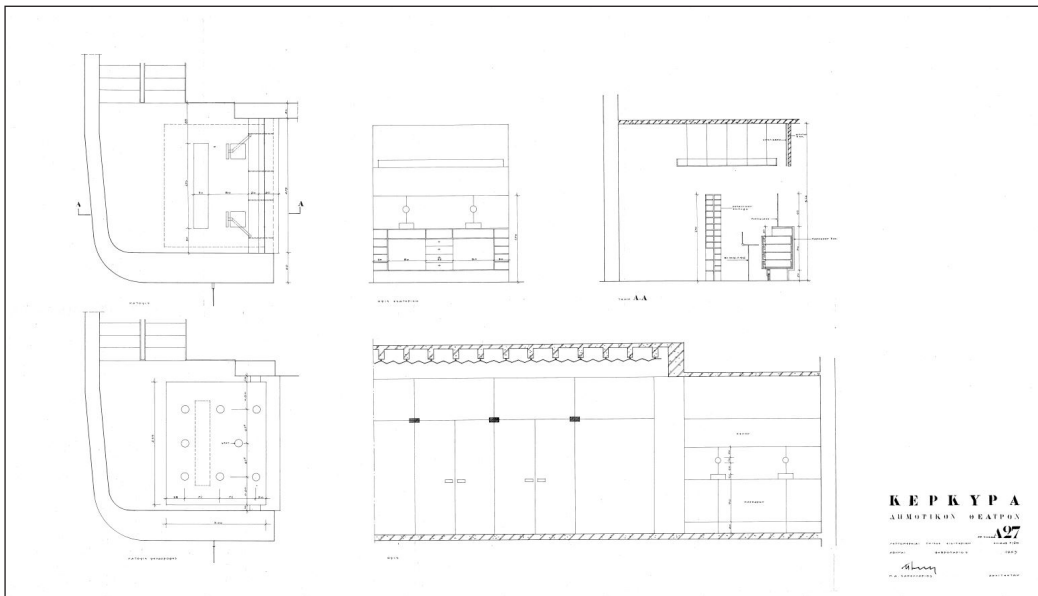
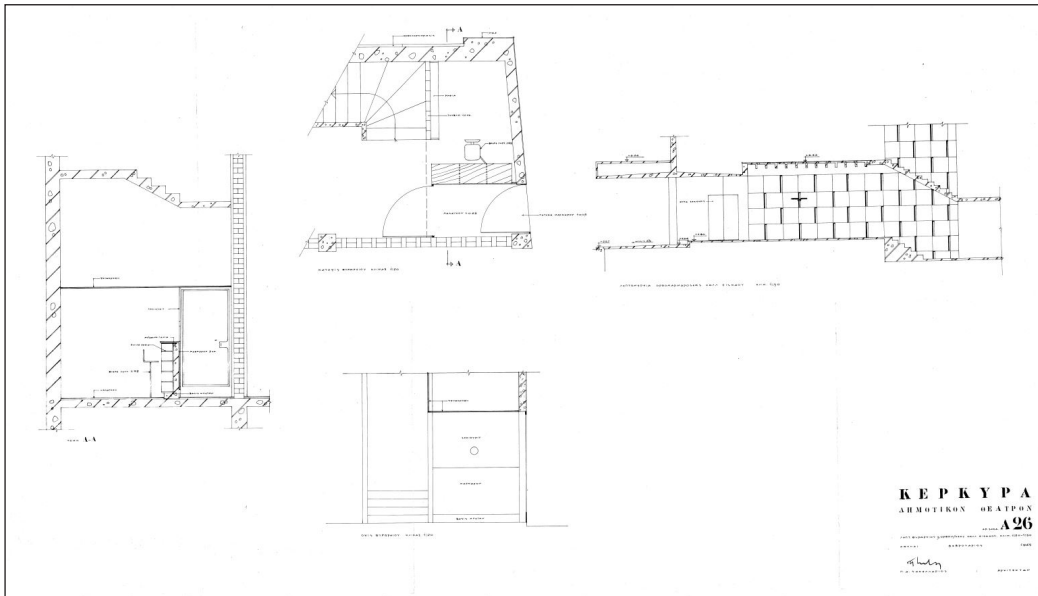
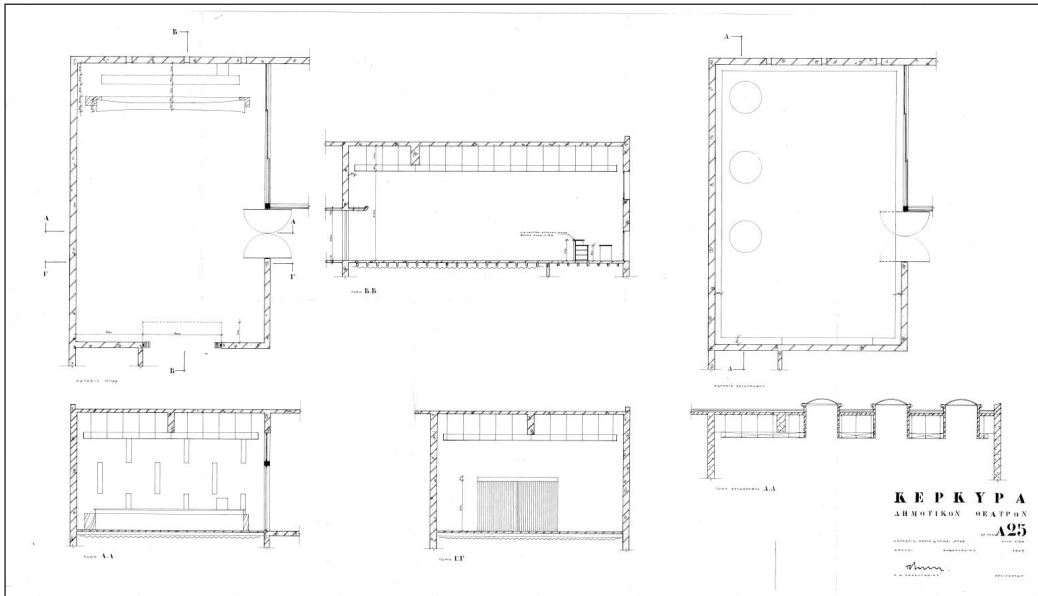
78-80, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, λεπτομέρειες στοάς επί της οδού Γ. Θεοτόκη (πάνω και μέση), κατόψεις και τομές υαλοστασίων και θυρών αιθρίου και εισόδου (κάτω)

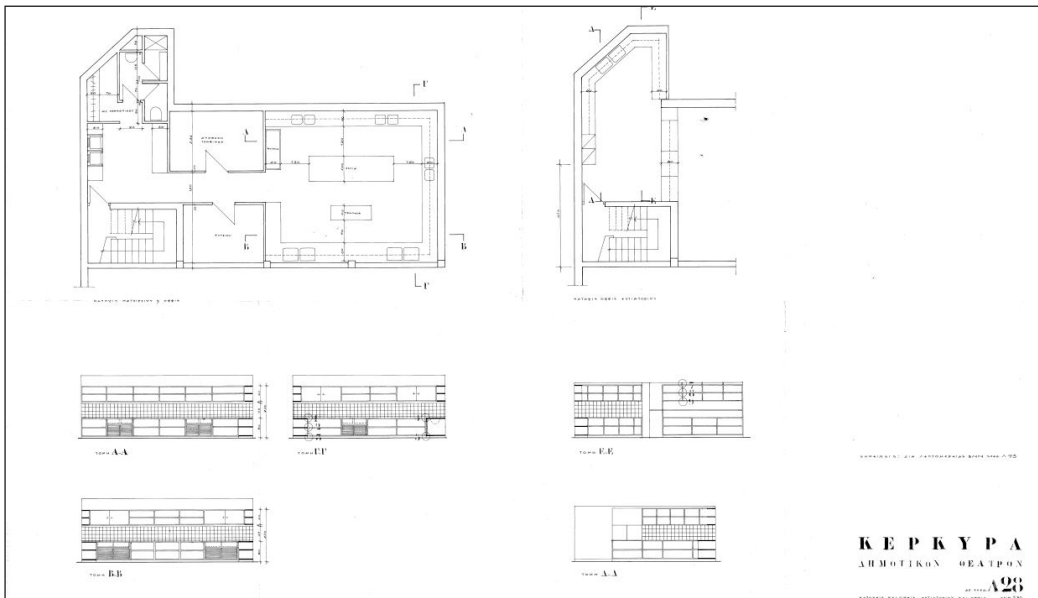
81-83, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, λεπτομέρειες κεκλιμένων φεγγιτών (πάνω), κατόψεις πλακοστρώσεων κωλ εισόδου, φουαγιέ, μπαρ, και πλατύσκαλα κλιμακοσταίων (μέση), κατόψεις και όψεις κεντρικού κλιμακοστασίου (κάτω)

84-86, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, κάτοψη, όψη και τομή εξωτερικής κλίμακας εισόδου (πάνω), κυκλική κλίμακα καταστημάτων (μέση), κάτοψη και τομές ψευδοροφής χωλ εισόδου (κάτω)

87-89, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, κατόψεις, όψεις και τομές μπαρ (πάνω), λεπτομέρεια θυρωρείου και ορθομαρμάρωσης χωλ εισόδου (μέση), λεπτομέρειες γκισέ εισιτηρίων (κάτω)

ΚΕΡΚΥΡΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ
Α28

ΚΕΡΚΥΡΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ
Α29

ΚΕΡΚΥΡΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ
Α50

90-92, Π. Α. Σακελλάριος, Μελέτη Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας, 1965, κατόψεις και όψεις εστιατορίου και οφίς (πάνω), λεπτομέρειες τουαλετών (μέση και κάτω)

2.4. Η σημερινή κατάσταση του Δημοτικού Θεάτρου

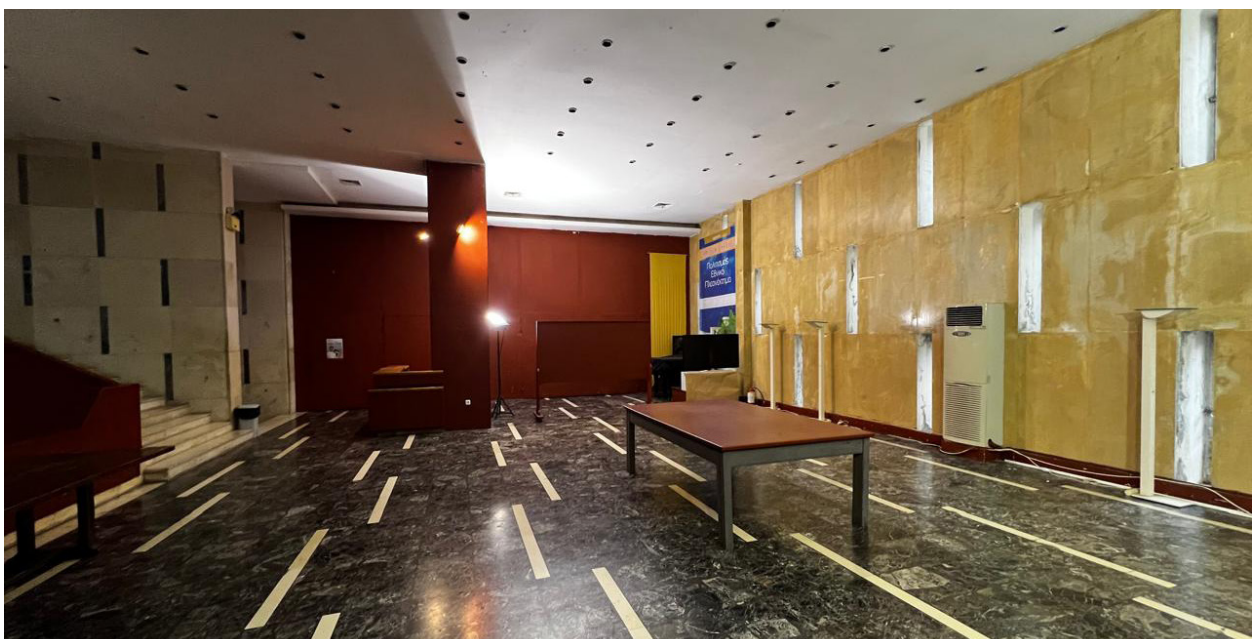
Σήμερα, περίπου 50 χρόνια μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του, το Δημοτικό θέατρο έχει υποστεί σειρά αλλαγών και αλλοιώσεων τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό του.

Η αρχική επιφάνεια του κεντρικού φουαγιέ στον όροφο έχει μειωθεί σημαντικά προς όφελος δύο μικρότερων θεατρικών σκηνών στα δύο άκρα του που φιλοξενούν πληθώρα εκδηλώσεων μικρότερης κλίμακας. Επίσης, ορισμένοι χώροι πλευρικά της κεντρικής αίθουσας, που στο παρελθόν φιλοξενούσαν βοηθητικές χρήσεις του θεάτρου, όπως χώροι κοστουμιών, σήμερα καταλαμβάνονται από Η/Μ εγκαταστάσεις, ενώ άλλοι χώροι όπως το αναψυκτήριο/μπαρ της εισόδου είναι πλέον εκτός λειτουργίας. Επίσης, χώροι της πτέρυγας βοηθητικών χρήσεων της οδού Θεοτόκη φιλοξενούν πολιτιστικούς συλλόγους, ενώ άλλοι παραμένουν κενοί. Ο οριζόντιος φεγγίτης στο μέσο της οροφής του φουαγιέ που εμφανίζεται στα σχέδια της μελέτης έχει κλειστεί ή δεν υλοποιήθηκε.

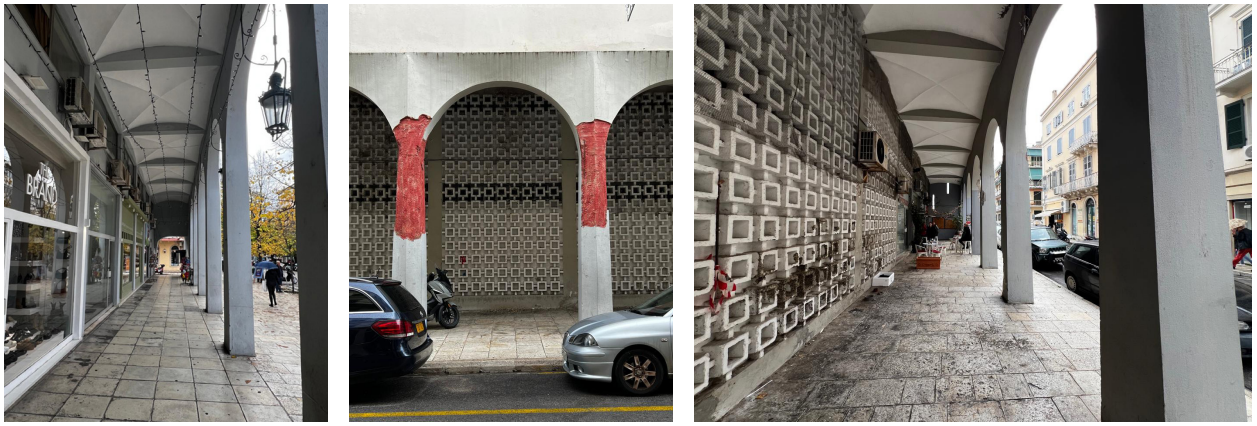
Ανάμεσα στις αλλοιώσεις των όψεων ξεχωρίζει η ενδεχόμενη μείωση του προστεγάσματος της κύριας εισόδου, καθώς και η διάνοιξη νέων ανοιγμάτων ψηλά στην όψη της οδού Θεοτόκη. Σημαντικές αλλοιώσεις έχουν επίσης προκληθεί από τη φυσική φθορά και γήρανση του κτιρίου αλλά και την ελλιπή συντήρησή του, όπως, για παράδειγμα, η αποκόλληση επιχρισμάτων σε διάφορα σημεία με αποτέλεσμα την τοπική αποκαλύψη και οξείδωση του οπλισμού. Η αρνητική εικόνα που έχει διαμορφώσει η κοινή γνώμη για το κτίριο και η απουσία εκτίμησης των πολιτών για το Θέατρο έχει εν πολλοίς να κάνει και με αυτή την κατάσταση εγκατάλειψης και παρακμής στην οποία αυτό έχει περιέλθει.

Όμως, παρά τη συνθήκη παρακμής, το Δημοτικό Θέατρο Κερκύρας συνεχίζει τη λειτουργία του αποτελώντας το επίκεντρο της πολιτιστικής ζωής της πόλης και της νήσου στο σύνολό της, φιλοξενώντας έναν πολύ μεγάλο αριθμό εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων πολιτισμού καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Η επικαιροποίηση των ιδιοτήτων του για την εξυπηρέτηση των ολοένα και αυξανόμενων λειτουργικών του αναγκών, σε συνδυασμό με την αναγνώριση της αρχιτεκτονικής του αξίας και η ανάγκη διαφύλαξής του ως τμήμα της σύγχρονης μοντέρνας πολιτιστικής κληρονομιάς της Κέρκυρας, οφείλουν να αποτελέσουν τη βάση για τον προσδιορισμό του μέλλοντος του νέου Δημοτικού Θεάτρου της Κερκύρας.

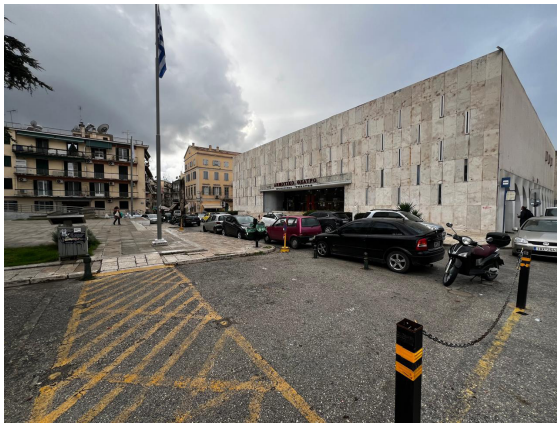
[Για συστηματική και αναλυτική αναφορά στα επί μέρους στοιχεία του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας και προτάσεις σχετικές με την αποκατάστασή του θα γίνουν στα επόμενα παραδοτέα 4 και 5].

93. Φουαγιέ του Θεάτρου: έχουν τοποθετηθεί πρόχειρα διαχωριστικά στα δύο άκρα για τη δημιουργία μικρότερων θεατρικών σκηνών

94. Στοά επί της οδού Γ. Θεοτόκη, 95. Φθορά (αποκόλληση του επιχρίσματος και αποκάλυψη του διαβρωμένου οπλισμού) στα μπετονένια τόξα κατά μήκος της οδού Ν. Μαντζάρου 96. Φθορά στα τιμεντένια προκατασκευασμένα κλωστρά και κατάληψη από πτηνά στη στοά της οδού Ν. Μαντζάρου

97, 98. Ο εγκάρσιος δρόμος Σ. Σαμάρα μεταξύ του Δημοτικού Θεάτρου και του κτιρίου Περιφέρειας Ιονίων Νήσων λειτουργεί ως χώρος στάθμευσης και διακόπτει τη συνέχεια του χώρου

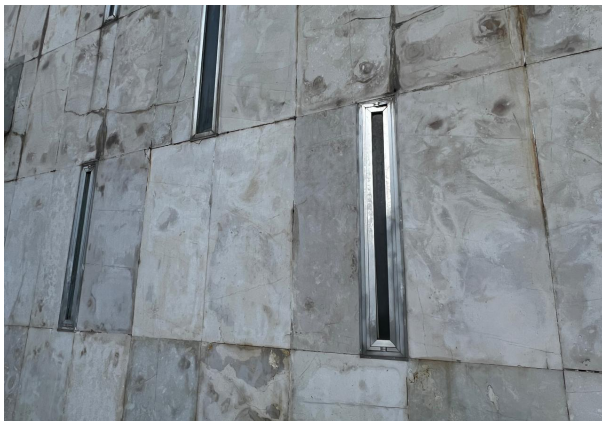
99, 100. Πρώην χώροι κοστούμιών με κατακόρυφους φεγγίτες έχουν καταληφθεί από εγκαταστάσεις Η/Μ

101, 102. Πλευρικές στοές στεγάζουν υποβαθμισμένα καταστήματα και χώρους του Δήμου

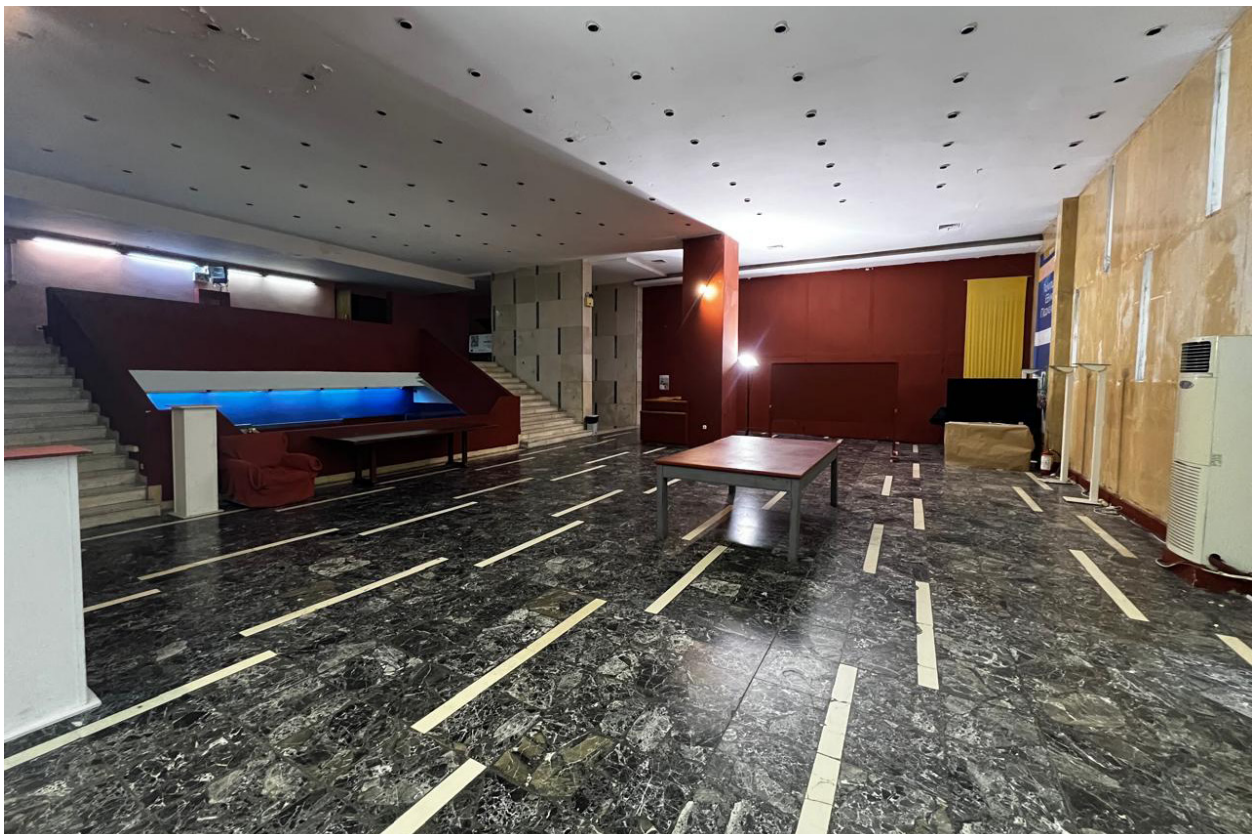
103. Αχρηστευμένοι κεκλιμένοι φεγγίτες (skylights) που φώτιζαν τα καμαρίνια των ηθοποιών, στην πτέρυγα επί της Γ. Θεοτόκη έχουν καλυφθεί από μεταγενέστερο στέγαστρο, 104. Η απόληξη του όγκου της σκηνής και του χώρου του Θεάτρου καθώς και η οριζόντια επιφάνεια του δώματος χρίζουν καθολικής επισκευής

105, 106. Ορθομαρμαρώσεις πρόσοψης και πλάγιων όψεων χρίζουν επισκευής

107. Μεταγενέστερες επεμβάσεις στην οροφή και τον χρωματισμό της εισόδου έχουν αλλοιώσει τη φυσιογνωμία της

108. Μεταγενέστερες επεμβάσεις στην οροφή και τον χρωματισμό του φουαγιέ έχουν αλλοιώσει τη φυσιογνωμία του

3

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

3.1. Εργαστήρια Διαβούλευσης

Η τρίτη αρχή του ΝΕΒ «Συμπερίληψη» περιλαμβάνεται και τη «Συμμετοχικότητα», τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, πολιτών και ενδιαφερόμενων φορέων (stakeholders) στη διαμόρφωση του έργου μέσω της συμμετοχής τους σε Εργαστήρια Διαβούλευσης στον τόπο του έργου.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, διοργανώθηκαν 2 Εργαστήρια Διαβούλευσης με στόχο τη διάδραση με τους ενδιαφερόμενους φορείς (stakeholders) τους οποίους η ανάδειξη του Δημοτικού Θεάτρου Κερκύρας μπορεί να επηρεάσει και, αντίστοιχα, εκείνοι να συμβάλλουν στη «συγκρότηση» του Θεάτρου σε «τοπόσημο».

Διοργανώθηκαν 2 Εργαστήρια Διαβούλευσης: το πρώτο εργαστήριο με τη συμμετοχή φορέων της διοίκησης και το δεύτερο με τη συμμετοχή φορέων του πολιτισμού.

Και στα δύο εργαστήρια, η διαδικασία ξεκίνησε με την τοποθέτηση του Δημάρχου Κεντρικής Κερκύρας & Διαποντίων Νήσων κ. Στέφανου Πουλημένου, που είχε τον ρόλο του συντονιστή των Εργαστηρίων, ο οποίος τόνισε την καθοριστική σημασία και τον πρωτεύοντα ρόλο του Δημοτικού Θεάτρου στην πολιτιστική ζωή της πόλης και την ανάγκη παρουσίασης από τους φορείς ρεαλιστικών προτάσεων που θα συμβάλουν θετικά στην ανάδειξη του Δημοτικού Θεάτρου και στην ταχύτερη δυνατή αποκατάστασή του ώστε αυτό να αναλάβει, αναβαθμισμένο πια, τον κεντρικό του ρόλο. Ο Δήμαρχος τόνισε πως οι αναφορές στο κατεστραμμένο θέατρο, που υπήρχε στην ίδια θέση μέχρι το 1943, και τα οράματα αναβίωσής του, αποπροσανατολίζουν από τον στόχο της αποκατάστασης του υφιστάμενου κτιρίου και δεν θα οδηγήσουν πάρα σε ατελέσφορες διαδικασίες σε ό,τι αφορά στην ολοκλήρωση του έργου.

Ακολούθησε η αναλυτική παρουσίαση του εμπειρογνώμονα Καθηγητή Αρχιτεκτονικού και Αστικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Πατρών Γιάννη Αίσωπου για τις αρχές του Νέου Ευρωπαϊκού Μπάουχαους (NEB), τις οποίες θα πρέπει να ενσωματώσει η νέα μελέτη αποκατάστασης του Θεάτρου, την αρχιτεκτονική του Δημοτικού Θεάτρου αλλά και τον αρχιτέκτονά του κερκυραίο Περικλή Σακελλάριο. Ο κ. Αίσωπος ανέφερε ότι ο Σακελλάριος αποτελεί μια από τις σημαντικότερες μορφές της μεταπολεμικής ελληνικής αρχιτεκτονικής, συντελώντας καθοριστικά στον μεταπολεμικό εκμοντερνισμό της χώρας. Τα πιο γνωστά και πολυδημοσιευμένα έργα του είναι οι λουτρικές εγκαταστάσεις στην Αττική, στη Γλυφάδα και τη Βουλιαγμένη, υλοποιημένα τη δεκαετία του '60. Σημαντικό είναι και το σώμα του έργου που ο Σακελλάριος υλοποίησε στη γενέτειρά του, την Κέρκυρα, με μια σειρά μεγάλης κλίμακας δημόσια έργα, αλλά και εξοχικές κατοικίες. Ο κ. Αίσωπος τόνισε τη σημασία της εξοικείωσης των πολιτών της Κέρκυρας με το έργο του Σακελλάριου, συμφωνώντας με την ιδέα διοργάνωσης, σε συνεργασία με τον Σύλλογο Αρχιτεκτόνων και άλλους φορείς της πόλης, έκθεσης του έργου του στην Κέρκυρα, ενδεχομένως στο χώρο του Δημοτικού Θεάτρου. Ανέφερε πως το νέο Δημοτικό Θέατρο διαφοροποιείται δραματικά από το προϋπάρχον κτίριο καθώς ανήκει στη μοντέρνα αρχιτεκτονική και δεν φέρει διάκοσμο παρά μόνο συγκεκριμένα επιλεγμένα μορφικά στοιχεία που επανερμηνεύουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Κέρκυρας. Ο Καθ. Αίσωπος διατύπωσε την άποψη ότι η απουσία εκτίμησης των πολιτών για το νέο Θέατρο οφείλεται εν πολλοίς στην κατάσταση εγκατάλειψης και παρακμής στην οποία αυτό έχει περιέλθει – κάτι που αναμφίβολα θα θεραπευθεί με την αποκατάστασή του. Ακόμη τόνισε πως η ανάδειξη του Θεάτρου θα επιτρέψει τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, σημαντική παράμετρο του ΝΕΒ, καθώς το Θέατρο θα αποτελέσει σημείο αναφοράς της μοντέρνας αρχιτεκτονικής της πόλης.

Οι εισηγήσεις ολοκληρώθηκαν με τις τοποθετήσεις των κκ. Βαγγέλη Πίτσα, Προϊσταμένου της Δ/σης Προγραμματισμού, Οργάνωσης & Πληροφορικής του Δήμου, και Θανάση Σπίγγου, Προϊσταμένου της Μονάδας Α' του ΕΥΔ Προγράμματος «Ιόνια Νησιά» σε σχέση με την εν εξελίξει διαδικασία ενσωμάτωσης των αρχών του ΝΕΒ και τα βήματα που θα ακολουθήσουν για την εκπόνηση της μελέτης αποκατάστασης. Ακολούθησε γόνιμη συζήτηση με τις τοποθετήσεις των εκπροσώπων των διαφόρων φορέων που συμμετείχαν στα Εργαστήρια οι οποίοι διατύπωσαν ποικίλες ενδιαφέρουσες προτάσεις.

3.2. Πρώτο Εργαστήριο Διαβούλευσης με φορείς της διοίκησης

Στο 1ο εργαστήριο με φορείς της διοίκησης προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν οι ακόλουθοι φορείς:

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Δήμος Κεντρικής Κερκύρας & Διαποντίων Νήσων, Τ.Υ. Δήμου, Υπηρεσία Δόμησης Δήμου, ΤΕΕ Τμήμα Κερκύρας, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κερκύρας, Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου, Εφορεία Αρχαιοτήτων Κερκύρας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτισμού και Αθλητισμού Δήμου, Εμπορικός Σύλλογος Κερκύρας, Ένωση Εστίασης Κερκύρας, Σύλλογος Δημοτικών Υπαλλήλων, Επιμελητήριο Κέρκυρας κ.ά.

Στη διάρκεια του πρώτου Εργαστηρίου Διαβούλευσης με φορείς της διοίκησης αναφέρθηκαν επιγραμματικά από τους συμμετέχοντες τα ακόλουθα:

Χρήστος Άνθης (Αναπληρωτής Περιφερειάρχης Ιονίων Νήσων): Η Κέρκυρα είναι «πληγωμένη» περιοχή από κατασκευές πολιτιστικών έργων (Θέατρο Φοίνικας, Αχίλλειο). Παρά την πολύ μεγάλη χρήση του, στο Δημοτικό Θέατρο υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις όπως στον κλιματισμό, τους χώρους υγιεινής κ.ά. Δεν θέλουμε αυτό το κτίριο, γιατί δεν έχει σχέση με την αρχιτεκτονική της Κέρκυρας.

Γιώργος Βούλγαρης (Πρόεδρος, ΤΕΕ Τμήμα Κερκύρας): Θα πρέπει να γίνει συνήθεια η διαβούλευση για τα έργα γιατί διασφαλίζει έναν καλύτερο σχεδιασμό. Το ΤΕΕ Τμήμα Κερκύρας θεωρεί ότι το κτίριο του Δημοτικού Θεάτρου είναι σημαντικό στοιχείο της Κέρκυρας γιατί αποκαλύπτει μια περίοδο της ιστορίας της. Στην προδιαγραφή της μελέτης να συμπεριληφθεί το ενδεχόμενο φιλοξενίας-λειτουργίας θερμοκοιτίδας πολιτισμού-νέων καλλιτεχνών και περίπτερο-χώρος ιστορίας του Δημοτικού Θεάτρου (σημερινού και παλαιότερου).

Ευστάθιος Μακρής (Αντιπρύτανης, Ιόνιο Πανεπιστήμιο): Το κτίριο έχει καλλιτεχνική και ιστορική υπόσταση που αποτελούν θετικά στοιχεία για την έκβαση του εγχειρήματος.

Στέλιος Μπιρμπίλης (Πρόεδρος, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κερκύρας): Με αυτή τη διαδικασία (τη διαβούλευση που προβλέπεται από το πρόγραμμα ΝΕΒ) εκπαιδεύεται η κοινή γνώμη. Είναι σημαντική η αποκατάσταση της σχέσης του κτιρίου με την πόλη. Πρέπει να υπάρξει πρόβλεψη για τις πλάγιες στοές-εσοχές (ίσως να κλειστούν με υαλοστάσια και να ενοποιηθούν με το Θέατρο;) και για τη διαπλάτυνση των πεζοδρομίων στις μακριές πλευρές του Θεάτρου. Σημαντική θα είναι η διοργάνωση έκθεσης για τον αρχιτέκτονα Περικλή Σακελλάριο και το κτίριο του Δημοτικού Θεάτρου (πολλοί εσωτερικοί χώροι του οποίου είναι σήμερα αφανείς) καθώς και παράλληλης ημερίδας.

Εφορεία Αρχαιοτήτων: Πρόκειται για ένα «σύγχρονο μνημείο» που αποτελεί κομμάτι της ιστορίας της πόλης. Είναι αναγκαία η ένταξη του Θεάτρου στην ευρύτερη περιοχή.

Γεώργιος Μάμαλος (Αντιπεριφερειάρχης Ιονίων Νήσων): Την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων ενδιαφέρει και ο ενδιάμεσος χώρος μεταξύ του Δημοτικού Θεάτρου και του Κτιρίου της Περιφέρειας και η μετατροπή του σε δημόσιο χώρο-πλατεία. Έχει ήδη ξεκινήσει σχετική πρωτοβουλία για τον χώρο αυτό που θα πρέπει να συνδυαστεί με την αποκατάσταση του Δημοτικού Θεάτρου.

Ξενοφών Αλαμάνος (Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Κεντρικής Κερκύρας): Το Δημοτικό Θέατρο είναι κτίριο της μοντέρνας αρχιτεκτονικής που δεν έγινε αποδεκτό όπως το προηγούμενο. Η πρόκληση είναι η εξωτερική-αρχιτεκτονική αποκατάσταση και η εσωτερική ανακαίνιση-λειτουργικότητα ώστε αυτό να γίνει αποδεκτό από την τοπική κοινωνία.

Τάκης Μεταλληνός (Δημοτικός Σύμβουλος, επικεφαλής δημοτικής παράταξης): Αποτελεί «πληγή» η εξέλιξη του Δημοτικού Θεάτρου καθώς τα πάντα στην Κέρκυρα έχουν να κάνουν με αυτό. Το Θέατρο

έμεινε χωρίς φροντίδα τα τελευταία τουλάχιστον 30 χρόνια και «κατέρρευσε». Δεν έχει συνδεθεί με την ψυχή του Κερκυραίου. Υπάρχει απαίτηση λειτουργικότητας. Προϋπόθεση της επιτυχούς επανεκκίνησης του Δημοτικού Θεάτρου είναι να προχωρήσει και η αποκατάσταση του Θεάτρου Φοίνικα.

Γραφείο Παλαιάς Πόλης: Να διοργανωθεί έκθεση για το έργο του Σακελλάριου, πιθανώς στους χώρους του Δημοτικού Θεάτρου.

Θωμάς Βλάσσης (Αντιδήμαρχος Πολεοδομικού & Χωροταξικού Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος Δήμου Κεντρικής Κερκύρας): Απαιτείται η συνολική ενεργειακή αναβάθμιση του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου και η συνολική αναβάθμιση της περιοχής. Οι δρόμοι να είναι δρόμοι κυκλοφορίας και όχι στάθμευσης.

Λίνα Ρούσσου (ΕΥΔ Προγράμματος "Ιόνια Νησιά"): Να εξεταστεί η δημιουργία «πράσινου» δώματος στην ταράτσα καθώς και μικρής κινηματογραφικής αίθουσας στο εσωτερικό.

Αγγελική Κουρσάρη (συνεργάτις Δήμου Κεντρικής Κερκύρας): Ο σχεδιασμός της μελέτης να πραγματοποιηθεί σε στάδια ώστε να αντιμετωπιστούν πρώτα οι πιεστικές ανάγκες.

3.3. Δεύτερο Εργαστήριο Διαβούλευσης με φορείς του πολιτισμού

Στο 2ο εργαστήριο με φορείς του πολιτισμού προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν οι ακόλουθοι φορείς:

Τμήμα Πολιτισμού και Αθλητισμού Δήμου, ΔΗΠΕΘΕ Κερκύρας, Δημοτική Χορωδία Κερκύρας, Φοιτητική θεατρική ομάδα Ιονίου Πανεπιστημίου, Φωτογραφική Λέσχη Κερκύρας, Αστρονομική Εταιρεία Κερκύρας, Καλλιτεχνική Σχολή Κερκύρας, Εικαστική Κερκυραϊκή Ένωση, Τμήματα Μουσικών Σπουδών/Τεχνών Ήχου και Εικόνας Ιονίου Πανεπιστημίου, Κερκυραϊκή Σκηνή, Ένωση Χορωδιών Κέρκυρας, Χορωδία Άγιος Σπυρίδων, Ωδείο Κερκύρας, Ιόνιο Ωδείο, φιλαρμονικές στα όρια του Δήμου, Σωτήρης Μπουκάγιαρ, Λύκειο Ελληνίδων, ΕΚΑΟΚ Λαοδάμας, Πολιτιστικός Σύλλογος San Giacomo, Πολιτιστικός Σύλλογος Ανεμόμυλου Θωμάς Φλαγγίνης, Πολιτιστικός Σύλλογος Γαρίτσας Άλσους, Καλλιτεχνικός Σύλλογος Metron.

Στη διάρκεια του 2ου Εργαστηρίου Διαβούλευσης με φορείς του πολιτισμού αναφέρθηκαν επιγραμματικά από τους συμμετέχοντες τα ακόλουθα:

Γεώργιος Λυκίσσας (Πρόεδρος ΔΣ, ΔΗΠΕΘΕ Κερκύρας): Υπάρχουν στενά πεζοδρόμια και πρόβλημα στάθμευσης. Είμαι σύμφωνος για τον ενδιάμεσο λειτουργικό δημόσιο χώρο. Ως προς τη χρήση του Δημοτικού Θεάτρου, απαιτείται ριζική επαν-αντιμετώπιση των αναγκών. Είναι καλή η ιδέα χρήσης του δώματος. Στα αρνητικά είναι ότι ο πληθυσμός της πόλης και της νήσου θεωρεί το Δημοτικό Θέατρο «ξένο σώμα». Με λίγους πόρους να φτιαχτεί το εσωτερικό.

Μίκα Γιούργα (Σχολή Χορού "Γιούργα"): Όλοι οι Κερκυραίοι θεωρούν το κτίριο του Δημοτικού Θεάτρου «έκτρωμα» για την πόλη.

Χρήστος Άνθης (Αναπληρωτής Περιφερειάρχης Ιονίων Νήσων): Το Δημοτικό Θέατρο δεν ταιριάζει στο στίλ της Κέρκυρας. Δεν την εκφράζει ούτε εσωτερικά, ούτε εξωτερικά.

Σπύρος Ατσοπάρδης (Καλλιτεχνικός Σύλλογος Metron): Συμφωνώ με τους προλαλήσαντες, αλλά εάν το Θέατρο ανακαινιστεί ίσως να γίνει πιο υποφερτό. Εσωτερικά, έχει πολλές υποδομές που παραμένουν αναξιοποίητες. Ενδιαφέρει πολύ η λειτουργικότητά του.

Ρένα Μακρή (Γυναικεία Χορωδία "Άγιος Σπυρίδων"): Δεν είναι λειτουργικό το Θέατρο. Έχει ελεγχθεί η στατική του επάρκεια; Να δοθεί έμφαση στη λειτουργικότητα και τη διατήρηση του υφιστάμενου αρχιτεκτονικού του στυλ, να επικοινωνηθεί προς τον κόσμο η αξία της αρχιτεκτονικής του. Είναι ωραία ιδέα η έκθεση με έργα του αρχιτέκτονα Περικλή Σακελλάριου.

Άσπα Ζηνιάτη (Γυναικεία Χορωδία "Άγιος Σπυρίδων"): Δεν αποστρέφομαι τη μοντέρνα αρχιτεκτονική. Εάν το Δημοτικό Θέατρο είχε συντηρηθεί, θα ήταν πολύ καλύτερο. Μας ενδιαφέρει πολύ το εσωτερικό, η λειτουργικότητα του Θεάτρου.

Νίκος Βραδής (Πρόεδρος, Ωδείο Κέρκυρας): Το Δημοτικό Θέατρο γενικά δεν αρέσει. Όμως, δεν κάνουμε σωστή χρήση του, και είναι παραμελημένο (πολλοί και μεγάλοι χώροι του είναι παραμελημένοι). Κουλούρη (Καλλιτεχνική Σκηνή): Δεν έχουμε απεριόριστους πόρους. Οι νεότερες γενιές αυτό το θέατρο (το υφιστάμενο) γνωρίζουν.

Φώτης Σκούρτης (στέλεχος Δημοτικού Θεάτρου - Δήμου Κεντρικής Κέρκυρας): Είναι ένας κεντρικός πολιτιστικός χώρος για την Κέρκυρα. Η πρώτη εντύπωση των επισκεπτών για το εσωτερικό του κτιρίου είναι θετική - έχει σημασία να είναι σύγχρονο, λειτουργικό και, στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό, καλαίσθητο.

3.4. Ερωτηματολόγια

Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων, που είχαν ετοιμαστεί από τον εμπειρογνώμονα και τους συνεργάτες του, και περιλάμβαναν ερωτήσεις με πιθανές κατευθύνσεις του έργου καλώντας τους συμμετέχοντες να απαντήσουν αν συμφωνούν με αυτές «λίγο», «πολύ» ή «πάρα πολύ». Αυτές αφορούσαν στα μέσα πρόσβασης στο Θέατρο, τη μελλοντική χρήση των περιμετρικών του χώρων αλλά και του δώματος καθώς και ζητήματα που αφορούν στη σύνδεση του κτιρίου με την περιβάλλουσα πόλη μέσω της διεύρυνσης των πεζοδρομίων κατά μήκος των μεγάλων πλευρών του Θεάτρου με στόχο τη σύνδεσή του με τα γειτνιάζοντα τμήματα του αστικού ιστού και την κατάργηση του δρόμου ανάμεσα στο Θέατρο και το Κτίριο της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων για την ενοποίησή τους μέσω ενός νέου δημόσιου χώρου - πλατείας.

Συνολικά 24 στελέχη των φορέων της διοίκησης απάντησαν στα ερωτηματολόγια που διανεμήθηκαν στη διάρκεια του 1ου Εργαστηρίου Διαβούλευσης.

Συνολικά 10 στελέχη των φορέων του πολιτισμού απάντησαν στα ερωτηματολόγια που διανεμήθηκαν στη διάρκεια του 2ου Εργαστηρίου Διαβούλευσης.

Συνολικά στα 2 Εργαστήρια Διαβούλευσης συμπληρώθηκαν 34 ερωτηματολόγια.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ 29-11-2024 – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΟΝΟΜΑ: _____ ΦΟΡΕΑΣ / ΘΕΣΗ: _____

ΜΕΡΟΣ Α'

1. Παρακαλώ δηλώστε το φύλο σας;		
Άνδρας ☐	Γυναίκα ☐	Άλλο ☐

2. Ποια είναι η χώρα καταγωγής σας;	
Ελλάδα ☐	Άλλη: _____

3. Ποιος είναι ο Δήμος μόνιμης κατοικίας σας;	
Δήμος _____	_____

4. Ποιος είναι ο Δήμος μόνιμης εργασίας σας;	
Δήμος _____	_____

5. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήχετε;						
< 14 ☐	15-24 ☐	25-34 ☐	35-44 ☐	45-59 ☐	60-79 ☐	> 80 ☐

6. Έχετε ανήλικα τέκνα;	
Ναι ☐	Όχι ☐

7. Έχετε ζώο συντροφιάς (σκύλο);	
Ναι ☐	Όχι ☐

8. Απασχολείστε στην καθημερινότητά σας (ερασιτεχνικά ή επαγγελματικά) με δραστηριότητες σχετικές με: (μπορείτε να απαντήσετε πάνω από μία επιλογή)			
τον πολιτισμό ☐ ερασιτεχνικά ☐ επαγγελματικά ☐	την εκπαίδευση ☐ ερασιτεχνικά ☐ επαγγελματικά ☐	το περιβάλλον ☐ ερασιτεχνικά ☐ επαγγελματικά ☐	τον αθλητισμό ☐ ερασιτεχνικά ☐ επαγγελματικά ☐

9. Ποιες ημέρες και ώρες θα προτιμούσατε να επισκεφθείτε ένα θέατρο /χώρο πολιτισμού; (μπορείτε να απαντήσετε όσες επιλογές σας εξυπηρετούν)						
Δευτέρα ☐	Τρίτη ☐	Τετάρτη ☐	Πέμπτη ☐	Παρασκευή ☐	Σάββατο ☐	Κυριακή ☐
Ώρες προτίμησης: _____						

ΜΕΡΟΣ Β'

Γενικές Ερωτήσεις	Βαθμολόγηση Σημαντικότητας		
1. Πόσο σημαντική θεωρείτε την εύκολη πρόσβασή σας στο Δημοτικό Θέατρο πεζή?	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
2. Πόσο σημαντική θεωρείτε την εύκολη πρόσβασή σας στο Δημοτικό Θέατρο με ποδήλατο?	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
3. Πόσο σημαντική θεωρείτε την εύκολη πρόσβασή σας στο Δημοτικό Θέατρο με δημόσια συγκοινωνία?	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐

Προτάσεις εμπλουτισμού της αποκατάστασης του Δημοτικού Θεάτρου	Βαθμολόγηση Σημαντικότητας		
4. Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα φιλοξενίας εντός του Δημοτικού Θεάτρου εκθέσεων ή άλλων εκδηλώσεων πολιτισμού;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
5. Θα σας ενδιέφερε η ύπαρξη ενός κέντρου ενημέρωσης εντός του θεάτρου (σχετικά με θέματα πολιτισμού, περιβαλλοντικά θέματα, θέματα ανακύκλωσης κ.ά.);	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
6. Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα παραχώρησης χώρων περιμετρικά του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου σε πολιτιστικούς φορείς της πόλης;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
7. Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα παραχώρησης χώρων περιμετρικά του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου για χρήσεις από οργανώσεις πολιτών (π.χ. περιβαλλοντικές οργανώσεις, φιλανθρωπικές οργανώσεις, κ.ά.);	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
8. Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα παραχώρησης χώρων περιμετρικά του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου για χρήση από επιχείρηση εστίασης (καφέ-αναψυκτήριο) με ανάπτυξη τραπεζοκαθισμάτων στον υπαίθριο χώρο πλευρικά ή/και έμπροσθεν του θεάτρου;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
9. Θα συμφωνούσατε με την πεζοδρόμηση του ενδιαμέσου δρόμου Σ. Σαμάρα μεταξύ του Δημοτικού Θεάτρου και του Κτίριου Περιφέρειας Ιονίων Νήσων με στόχο τη δημιουργία μιας νέας μεγάλης πλατείας - δημόσιου χώρου;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐

10. Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα πρόσβασης στο δώμα του Δημοτικού Θεάτρου με στόχο την οπτική σύνδεση με την ευρύτερη πόλη και τη δημιουργία ενός νέου πεδίου δραστηριοτήτων;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
11. Θα συμφωνούσατε με τη μείωση των λωρίδων στάθμευσης της πλευρικής του θεάτρου οδού Σ. Δεσύλλα με στόχο τη δημιουργία ευρύτερου πεζοδρομίου κατά μήκος του κτιρίου και την αμεσότερη σύνδεση με τον Γυμναστικό Σύλλογο Κερκύρας;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
12. Θα συμφωνούσατε με τη μείωση των λωρίδων στάθμευσης της πλευρικής του θεάτρου οδού Ν. Μαντζάρου με στόχο τη δημιουργία ευρύτερου πεζοδρομίου κατά μήκος του κτιρίου και την αμεσότερη σύνδεση με το υπάρχον νοτιο-δυτικά του θεάτρου δίκτυο πεζοδρόμων της πόλης;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
13. Θα συμφωνούσατε οι ισόγειοι χώροι κατά μήκος της οδού Γ. Θεοτόκη (σήμερα εμπορικά καταστήματα) να μετατραπούν σε χώρους πολιτισμού, όπως: χώροι εκθέσεων εικαστικών τεχνών, αρχιτεκτονικής, φωτογραφίας ή άλλο;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐
14. Θα συμφωνούσατε οι χώροι στους ορόφους του κτιρίου κατά μήκος της οδού Γ. Θεοτόκη να αποδοθούν αποκλειστικά σε φορείς/συλλόγους πολιτισμού της πόλης;	Λίγο ☐	Πολύ ☐	Πάρα πολύ ☐

ΜΕΡΟΣ Γ'

Επιπλέον προτάσεις και ιδέες εμπλουτισμού του Δημοτικού Θεάτρου (Παρακαλώ συμπληρώστε σε ελεύθερο κείμενο)

Ενδεικτικά:

Άλλες ιδέες για **προσθήκες ή τροποποιήσεις** στο Δημοτικό Θέατρο στα πλαίσια της αποκατάστασής του
 Ιδέες για συγκεκριμένες **πολιτιστικές δράσεις** που το θέατρο θα μπορούσε να υποστηρίξει
 Ιδέες για συγκεκριμένες **περιβαλλοντικές δράσεις** που το θέατρο θα μπορούσε να υποστηρίξει
 Ιδέες για συγκεκριμένες **κοινωνικές δράσεις** που το θέατρο θα μπορούσε να υποστηρίξει

3.5. Ανάλυση απαντήσεων στα Ερωτηματολόγια

ΜΕΡΟΣ Α

Περιλάμβανε ερωτήσεις σχετικά με τα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων, όπως η ηλικία, ο τόπος διαμονής και εργασίας, το φύλο, η ύπαρξη ανήλικων τέκνων και ζώου συντροφιάς.

Τα ερωτηματολόγια απάντησαν συνολικά 14 άνδρες (12 από το 1ο Εργαστήριο και 2 από το 2ο Εργαστήριο) και 20 γυναίκες (12 από το 1ο Εργαστήριο και 8 από το 2ο Εργαστήριο).

Οι 2 συμμετέχοντες ήταν ηλικίας 25-34 (2 από το 1ο Εργαστήριο και 0 από το 2ο Εργαστήριο), οι 3 ηλικίας 35-44 (3 από το 1ο Εργαστήριο και 0 από το 2ο Εργαστήριο), οι 20 ηλικίας 45-59 (12 από το 1ο Εργαστήριο και 8 από το 2ο Εργαστήριο) και οι 9 ηλικίας 60-79 (7 από το 1ο Εργαστήριο και 2 από το 2ο Εργαστήριο).

Όλοι διέμεναν στον Δήμο Κεντρικής Κερκύρας.

Τα υπόλοιπα δεδομένα παραμένουν στη διάθεση των διοργανωτών.

ΜΕΡΟΣ Β

Γενικές ερωτήσεις 1-3

Στην 1η ερώτηση «Πόσο σημαντική θεωρείτε την εύκολη πρόσβασή σας στο Δημοτικό Θέατρο πεζή;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησε σχεδόν το σύνολο των ερωτηθέντων, δηλ. 32 στους 34 (22 από το 1ο Εργαστήριο και 10 από το 2ο Εργαστήριο).

Στη 2η ερώτηση «Πόσο σημαντική θεωρείτε την εύκολη πρόσβασή σας στο Δημοτικό Θέατρο με ποδήλατο;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησαν περισσότεροι από τα 2/3 των ερωτηθέντων, δηλ. 27 στους 34 (20 από το 1ο Εργαστήριο και 7 από το 2ο Εργαστήριο).

Στην 3η ερώτηση «Πόσο σημαντική θεωρείτε την εύκολη πρόσβασή σας στο Δημοτικό Θέατρο με δημόσια συγκοινωνία;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησε σχεδόν το σύνολο των ερωτηθέντων, δηλ. 30 στους 34 (22 από το 1ο Εργαστήριο και 8 από το 2ο Εργαστήριο).

Προτάσεις εμπλουτισμού της αποκατάστασης του Δημοτικού Θεάτρου, ερωτήσεις 4-14

Στην 4η ερώτηση «Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα φιλοξενίας εντός του Δημοτικού Θεάτρου εκθέσεων ή άλλων εκδηλώσεων πολιτισμού;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησε το σύνολο των ερωτηθέντων, δηλ. 34 στους 34 (24 από το 1ο Εργαστήριο και 10 από το 2ο Εργαστήριο).

Στην 5η ερώτηση «Θα σας ενδιέφερε η ύπαρξη ενός κέντρου ενημέρωσης εντός του Θεάτρου (σχετικά με θέματα πολιτισμού, περιβαλλοντικά θέματα, θέματα ανακύκλωσης κ.ά.);» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησε σχεδόν το σύνολο των ερωτηθέντων, δηλ. 30 στους 34 (21 από το 1ο Εργαστήριο και 9 από το 2ο Εργαστήριο).

Στην 6η ερώτηση «Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα παραχώρησης χώρων περιμετρικά του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου σε πολιτιστικούς φορείς της πόλης;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησαν περισσότερα από τα 2/3 των ερωτηθέντων, δηλ. 27 στους 34 (17 από το 1ο Εργαστήριο και 10 από το 2ο Εργαστήριο).

Στην 7η ερώτηση «Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα παραχώρησης χώρων περιμετρικά του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου για χρήσεις από οργανώσεις πολιτών (π.χ. περιβαλλοντικές οργανώσεις, φιλανθρωπικές οργανώσεις, κ.ά.);» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησαν περίπου τα 2/3 των ερωτηθέντων, δηλ. 20 στους 34 (13 από το 1ο Εργαστήριο και 7 από το 2ο Εργαστήριο).

Στην 8η ερώτηση «Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα παραχώρησης χώρων περιμετρικά του κτιρίου του Δημοτικού Θεάτρου για χρήση από επιχείρηση εστίασης (καφέ-αναψυκτήριο) με ανάπτυξη τραπεζοκαθισμάτων στον υπαίθριο χώρο πλευρικά ή/και έμπροσθεν του Θεάτρου.»;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησαν λίγοι, περίπου το 1/3 των ερωτηθέντων, δηλ. 13 στους 34 (8 από το 1ο Εργαστήριο και 5 από το 2ο Εργαστήριο).

Στην 9η ερώτηση «Θα συμφωνούσατε με την πεζοδρόμηση του ενδιάμεσου δρόμου Σ. Σαμάρα μεταξύ του Δημοτικού Θεάτρου και του Κτίριου Περιφέρειας Ιονίων Νήσων με στόχο τη δημιουργία μιας νέας μεγάλης πλατείας - δημόσιου χώρου;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησε σχεδόν το σύνολο των ερωτηθέντων, δηλ. 32 στους 34 (23 από το 1ο Εργαστήριο και 9 από το 2ο Εργαστήριο).

Στη 10η ερώτηση «Θα σας ενδιέφερε η δυνατότητα πρόσβασης στο δώμα του Δημοτικού Θεάτρου με στόχο την οπτική σύνδεση με την ευρύτερη πόλη και τη δημιουργία ενός νέου πεδίου δραστηριοτήτων;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησε σχεδόν το σύνολο των ερωτηθέντων, δηλ. 31 στους 34 (23 από το 1ο Εργαστήριο και 8 από το 2ο Εργαστήριο).

Στην 11η ερώτηση «Θα συμφωνούσατε με τη μείωση των λωρίδων στάθμευσης της πλευρικής του Θεάτρου οδού Σ. Δεσύλλα με στόχο τη δημιουργία ευρύτερου πεζοδρομίου κατά μήκος του κτιρίου και την αμεσότερη σύνδεση με τον Γυμναστικό Σύλλογο Κερκύρας;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησαν περισσότερα από τα 2/3 των ερωτηθέντων, δηλ. 29 στους 34 (20 από το 1ο Εργαστήριο και 9 από το 2ο Εργαστήριο).

Στη 12η ερώτηση «Θα συμφωνούσατε με τη μείωση των λωρίδων στάθμευσης της πλευρικής του Θεάτρου οδού Ν. Μαντζάρου με στόχο τη δημιουργία ευρύτερου πεζοδρομίου κατά μήκος του κτιρίου και την αμεσότερη σύνδεση με το υπάρχον νοτιο-δυτικά του Θεάτρου δίκτυο πεζοδρόμων της πόλης;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησαν περισσότερα από τα 2/3 των ερωτηθέντων, δηλ. 26 στους 34 (18 από το 1ο Εργαστήριο και 8 από το 2ο Εργαστήριο).

Στη 13η ερώτηση «Θα συμφωνούσατε οι ισόγειοι χώροι κατά μήκος της οδού Γ. Θεοτόκη (σήμερα εμπορικά καταστήματα) να μετατραπούν σε χώρους πολιτισμού, όπως: χώροι εκθέσεων εικαστικών τεχνών, αρχιτεκτονικής, φωτογραφίας ή άλλο;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησε σχεδόν το σύνολο των ερωτηθέντων, δηλ. 31 στους 34 (21 από το 1ο Εργαστήριο και 10 από το 2ο Εργαστήριο).

Στην τελευταία, 14η ερώτηση «Θα συμφωνούσατε οι χώροι στους ορόφους του κτιρίου κατά μήκος της οδού Γ. Θεοτόκη να αποδοθούν αποκλειστικά σε φορείς/συλλόγους πολιτισμού της πόλης;» «Πολύ» και «Πάρα πολύ» απάντησαν περισσότερα από τα 2/3 των ερωτηθέντων, δηλ. 25 στους 34 (17 από το 1ο Εργαστήριο και 8 από το 2ο Εργαστήριο).

ΜΕΡΟΣ Γ

Επιπλέον προτάσεις και ιδέες εμπλουτισμού του Δημοτικού Θεάτρου (ελεύθερο κείμενο)

Στο σημείο των ερωτηματολογίων στο οποίο μπορούσαν οι συμμετέχοντες να προτείνουν δικές τους προτάσεις, διατυπώθηκαν ποικίλες ενδιαφέρουσες ιδέες. Ακολουθεί η παράθεση των πιο αξιόλογων:

1. Η σύνδεση του Θεάτρου να μην περιοριστεί σε αυτή με το απέναντι Κτίριο της Περιφέρειας, μέσω της δημιουργίας μιας νέα πλατείας, αλλά να επεκταθεί μέχρι το υπό αποκατάσταση παρακείμενο Θέατρο Φοίνικα.

2. Οι νέες διαμορφώσεις του δημόσιου χώρου περιμετρικά του Θεάτρου να το καταστήσουν «είσοδο» προς την παλαιά πόλη.

3. Η πεζοδρόμηση της οδού Σ. Σαμάρα ανάμεσα στο Θέατρο και το Κτίριο Περιφέρειας θα μπορούσε να έχει ως αναφορά την ριάτσα έμπροσθεν του Κέντρου Πολιτισμού G. Rompidou στο Παρίσι.

4. Το νέο προσβάσιμο δώμα του Θεάτρου να φυτευτεί (πράσινο δώμα).

5. Στο νέο προσβάσιμο δώμα θα μπορούσε να χωροθετηθεί καφέ.

6. Οι πλευρικές στοές/εσοχές κατά μήκος των μεγάλων πλευρών του Θεάτρου θα μπορούσαν να κλειστούν με υαλοπετάσματα.

7. Στο Θέατρο να προβλεφθεί χώρος-μουσείο του ίδιου του Θεάτρου και του δημιουργού του, αρχιτέκτονα Π. Σακελλάριου.

8. Στους χώρους πολιτισμού του Θεάτρου να προβλεφθούν χώροι για την ανάπτυξη της ζωγραφικής, της λογοτεχνίας και της ποίησης.

9. Να προβλεφθεί χρήση κινηματογράφου στο Θέατρο.

10. Να ενεργοποιηθούν εκ νέου χώροι του Θεάτρου (όπως οι χώροι κοστουμιών, το αναψυκτήριο/μπαρ, το βεστιάριο) που είτε δεν χρησιμοποιούνται πλέον είτε έχουν καταληφθεί από άλλες χρήσεις (π.χ. ΗΜ εγκαταστάσεις).

11. Να συμπεριληφθεί στη μελέτη, μελέτη φωτισμού του Θεάτρου ώστε να ελεγχθεί η εικόνα του κατά τις νυχτερινές ώρες.

Οι ενδιαφέρουσες προτάσεις και οι πιο πάνω απαντήσεις με διευρυμένη αποδοχή στα ερωτήματα που τέθηκαν, θα αποτελέσουν καθοριστικό στοιχείο στη διατύπωση προτάσεων στα επόμενα παραδοτέα 4 και 5.

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. <https://harvardartmuseums.org/collections/object/172128>
2. <https://www.architecturaldigest.com/story/germany-honors-bauhaus-centennial-major-legacy-project>
3. Kenneth Frampton, *Μοντέρνα αρχιτεκτονική, Ιστορία και κριτική*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2009, σελ. 122
4. Ό.π., σελ. 119
5. <https://encyclopedia.design/2021/11/02/marianne-brandt-german-painter-designer-metalworker/>
6. <https://www.knoll-int.com/home/by-designer/classic-designers/marcel-breuer/wassily-lounge-chair>
7. <https://design.tel/bauhaus-directors-office/>
8. <https://bauhauskooperation.com/knowledge/the-bauhaus/works/architecture/isometric-rendering-of-the-directors-office-weimar>
9. Γιάννης Αίσωπος (επιμ.), *Τοπία τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα*, ΔΟΜΕΣ, Αθήνα, 2015, σελ. 576
- 10-11. https://new-european-bauhaus.europa.eu/get-inspired/inspiring-projects-and-ideas/xifres-roof-top-floating-wild-garden_en
- 12-14. https://new-european-bauhaus.europa.eu/get-inspired/inspiring-projects-and-ideas/electrownia-powile_en
- 15-17. https://new-european-bauhaus.europa.eu/get-inspired/inspiring-projects-and-ideas/sergel-huset-s-building_en
18. https://www.metalocus.es/sites/default/files/metalocus_richard-rogers-renzo-piano_centro-pompidou_42.jpg
19. <https://www.dezeen.com/2019/11/05/centre-pompidou-piano-rogers-high-tech-architecture/>
20. https://www.archdaily.com/422470/ad-classics-the-guggenheim-museum-bilbao-frank-gehry/521fa097e8e44eb94a000038-ad-classics-the-guggenheim-museum-bilbao-frank-gehry-photo?next_project=no
21. <https://cms.guggenheim-bilbao.eus/uploads/2012/05/121Guggenheim-2019-1920x1440.jpg>
22. <https://www.archdaily.com/107500/ad-classics-kunsthau-bregenz-peter-zumthor>
23. <https://www.vorarlberg.travel/aktivitaet/kunsthau-bregenz/>
24. <https://www.stevenholl.com/project/the-glasgow-school-of-art/>
25. Φωτογραφικό αρχείο Γιάννη Αίσωπου
26. <https://www.metalocus.es/en/news/barozzi-veiga-completes-new-musee-cantonal-des-beaux-arts-lausanne>
27. <https://www.swissglam.ch/the-mcba-lausannes-new-arts-district/>
28. <https://www.archdaily.com/774805/aires-mateus-wins-competition-to-design-swiss-museum>
29. <https://i.pinimg.com/736x/3c/96/80/3c9680cbde76f16c712df9078407966c.jpg>
- 30-32. <https://davidchipperfield.com/projects/neue-nationalgalerie-refurbishment>
33. <https://www.leisureopportunities.co.uk/news/Re-imagined-Museum-of-Modern-Art-to-open-its-doors-in-October/340685>
34. https://images.adsttc.com/media/images/5da5/d9fd/3312/fd3f/6a00/009f/medium_jpg/04_MoMA_Phography_by_Brett_Beyer.jpg?1571150297
35. Ελισάβετ Σακελλαρίου, Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ (επιμ.), Π. Α. Σακελλάριος, *Αρχιτέκτων / An Architect's Vision*, P. A. Sakellarios, Ποταμός, Αθήνα, 2006, σελ. 14
36. Ό.π., σελ. 10
- 37-38. Ό.π., σελ. 28
39. Ό.π., σελ. 128
40. Ό.π., σελ. 171
41. Ό.π., σελ. 205
42. Ελισάβετ Σακελλαρίου, Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ (επιμ.), Π. Α. Σακελλάριος, *Αρχιτέκτων / An Architect's Vision*, P. A. Sakellarios, σελ. 156
43. Γιάννης Αίσωπος (επιμ.), *Τοπία τουρισμού: Ανακατασκευάζοντας την Ελλάδα*, σελ. 394

44. Ό.π., σελ. 414
45. Ό.π., σελ. 417
46. Αρχιεκτονική, έτος Α', τ. 6, 1957, σελ. 27
47. Ελισάβετ Σακελλαρίου, Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ (επιμ.), Π. Α. Σακελλάριος, Αρχιτέκτων / An Architect's Vision, P. A. Sakellarios, σελ. 183
48. Αρχιεκτονική, έτος Α', τ. 6, σελ. 28
49. Ελισάβετ Σακελλαρίου, Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ (επιμ.), Π. Α. Σακελλάριος, Αρχιτέκτων / An Architect's Vision, P. A. Sakellarios, σελ. 265
50. Ό.π., σελ. 147
51. Ό.π., σελ. 149
52. Ό.π., σελ. 255
53. Ό.π., σελ. 256
54. Ό.π., σελ. 201
55. Ό.π., σελ. 225
56. Ό.π., σελ. 228
57. Ό.π., σελ. 222
- 58-59. <https://dipethek.gr/to-theatro-stin-kerkyra/>
60. Ελισάβετ Σακελλαρίου, Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ (επιμ.), Π. Α. Σακελλάριος, Αρχιτέκτων / An Architect's Vision, P. A. Sakellarios, σελ. 240
61. Ό.π., σελ. 241
62. Ό.π., σελ. 239
- 63-92. Υπηρεσία Δόμησης Δήμου Κεντρικής Κερκύρας και Διαποντίων Νήσων
- 93-108. Φωτογραφικό αρχείο Γιάννη Αίσωπου